

**TURUN
YLIOPISTO**

”Me ollaan kyllä semmonen ryhmä, ettei meitä oikeen kukaan osaa auttaa”

Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeet ja kokemukset tuesta
Suomessa

Sosiaalipolitiikan
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Laura Vuolasharju

8.6.2026
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Sosiaalipolitiikka

Tekijä: Laura Vuolasharju

Otsikko: ”Me ollaan kyllä semmonen ryhmä, ettei meitä oikeen kukaan osaa auttaa” – Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeet ja kokemukset tuesta Suomessa.

Ohjaaja: Dosentti, yliopistonlehtori Milla Salin

Sivumäärä: 97 sivua

Päivämäärä: 8.6.2026

Kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, kuinka vankeustuomion vaikutukset valuvat myös vankeuteen tuomittujen perheenjäseniin. Perheenjäsenet huomioivaa lähestymistapaa vankeuteen voidaan pitää suhteellisen tuoreena sekä tutkimustietoa edelleen suhteellisen niukkana. Erityisesti Pohjoismaisen hyvinvointivaltion näkökulmasta tuotettua ja perheenjäsenten tukemiseen pureutuvaa tutkimuskirjallisuutta on saatavilla vain vähän. Tässä tutkielmassa vastaan tähän tutkimusaukkoon tarkastelemalla vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeita ja kokemuksia tuesta Suomessa.

Tutkielmani aineisto koostuu seitsemästä kirjoituskutsuun saadusta vastauksesta, neljästä perheenjäsenen yksilöhaastattelusta sekä yhdestä ryhmähaastattelusta, jossa kaksi kokemusasiantuntijaa kuvasi omaa tarinaansa vankeuteen tuomittujen perheenjäseninä ja järjestötoimijoina. Analyysimenetelmänä hyödynsin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että myös Suomessa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet kokevat vankeusrangaistuksen seurauksena merkittävää kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin heikkenemistä. Tulosteni perusteella voidaan myös todeta, että perheenjäsenet saavat tilanteeseensa monesti apua erilaisilta tukiverkostoilta, mutta tuen saaminen näyttyy usein epävarmalta ja puutteelliselta. Lisäksi kolmannen sektorin tuki näyttää korostuvan keskeisimpänä tuen saamisen kanavana.

Tulokseni viittaavat siihen, että vankeusrangaistuksen vaikutusten ulottuminen rikoksentekijää laajempaan sosiaaliseen kontekstiin muodostaa eräänlaisen toissijaisen rangaistuksen perheenjäsenille. Vaikutusten valuminen rikokseen syyttömiin perheenjäseniin haastaa samalla rangaistuksen perinteisen yksilökeskeisen tarkastelutavan sekä rangaistuksen oikeutuksen. Tulosteni valossa on myös selvää, ettei suomalainen hyvinvointivaltio kykene havaitsemaan perheenjäsenten kokemia toissijaista rangaistusta riittävällä tasolla.

Tutkielmani korostaa tarvetta tunnistaa perheenjäsenet tukea tarvitsevana ja tukeen oikeutettuna ryhmänä sekä kehittää heille suunnattuja, vankeusrangaistuksen erityispiirteet huomioivia tukimuotoja. Näin voidaan ehkäistä perheenjäsenten näkymättömyyttä yhteiskunnassa sekä kokemuksia yksinjäamisestä tilanteessa, jossa merkittäviä seurauksia koetaan ilman omakohtaista lain rikkomista.

Avainsanat: perhesuhteet, vankeusrangaistus ja perhe, perheenjäsenten hyvinvointi, yhteiskunnallinen tuki

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Rikollisuus ja rangaistuspolitiikka suomalaisessa yhteiskunnassa	3
2.1	Rikollisuus ja vankeusrangaistus	3
2.2	Rangaistuksen oikeutus ja tavoitteet	5
3	Perhe ja vankeus sosiaalisena riskinä	12
3.1	Perhedynamiikka sosiaalisissa riskitilanteissa	13
3.2	Vankeusrangaistuksen vaikutukset perheeseen	15
3.3	Vankeuteen tuomittujen perheiden tukeminen suomalaisessa hyvinvointivaltiossa	20
4	Tutkimusasetelma	24
4.1	Aineistojen keruu	24
4.2	Aineistojen kuvaus	27
4.3	Tutkimusmenetelmät ja analyysin kulku	29
4.4	Tutkimuksen eettisyys	32
5	Vankeus sosiaalisena riskinä ja perheenjäsenten tuen tarpeet	36
5.1	Psyykkisen hyvinvoinnin haasteet	37
5.2	Sosiaaliset suhteet muutoksessa	42
5.3	Taloudellinen taakka ja vastuu välittämisen ilmentymänä	49
6	Perheenjäsenten kokemukset tuesta	55
6.1	Tukiverkosto perheenjäsenten hyvinvoinnissa	56
6.2	Perheenjäsenten riski jäädä tuen ulkopuolelle	62
7	Johtopäätökset	67
	Lähteet	75
	Liitteet	86

1 Johdanto

Sana rangaistus määritellään sanakirjoissa usein rikoksesta tai rikkomuksesta sen tekijälle koituvaksi epämiellyttäväksi seuraukseksi tai kärsimykseksi (Kielitoimiston sanakirja 2024; Bernard ym. 2025). Rangaistuksen teoreettisessa keskustelussa on perinteisesti viitattu filosofi Antony Flewn (1954) muotoilemiin kriteereihin, joiden mukaista tekoa voidaan kutsua rangaistukseksi. Hän painottaa, että rangaistuksen tulee olla auktoriteetin tietoinen toimi, joka kytkeytyy suoraan yksilön tekemään rikkomukseen ja aiheuttaa jonkinasteista kärsimystä. Lisäksi rangaistuksen tulee kriteeristön mukaan kohdistua vain rikkomuksen tehneeseen henkilöön. Tästä huolimatta erityisesti kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että vankeusrangaistuksen vaikutukset valuvat myös vankeuteen tuomittujen läheisiin, vaikka he ovat lain silmissä syyttömiä (ks. esim. Arditti ym. 2003; Condry 2018). Myös Flew (1954) tunnistaa ilmiön ja nimittää sitä sijaisrangaistukseksi (vicarious punishment), mutta pitää sitä käsitteellisesti toissijaisena ja metaforisena suhteessa virallisen rangaistuksen kriteerit täyttävään merkitykseen. Keskityn tutkielmassani juuri tähän rangaistuksen toissijaiseen käsitystapaan, jossa sijaisrangaistus nähdään rangaistusjärjestelmän luonnollisena seuraamuksena niille, joita järjestelmä ei tietoisesti pyri rankaisemaan.

Vaikka vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten lukumäärästä ei ole kattavaa tietoa, voidaan siitä tehdä jonkinlaisia päätelmiä rangaistustilastoja tarkastelemalla. Rikollisuus on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, jolla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan tekoa, joka on kunkin maan laissa määrätty rangaistavaksi (Oksanen 2014). Esimerkiksi vuonna 2023 Suomessa ehdottomaan vankeusrangaistukseen eli vankilaan tuomittiin 5 459 rikosentekijää. Saman vuoden keskivankiluku oli 3 143 vankia. (Kuusisto Mäkelä 2025.) On kuitenkin huomionarvoista, että vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten määrän arvioidaan ylittävän selvästi vankeuteen tuomittujen määrän (Smith 2014). Suomessa vankeusrangaistuksen arvioidaan koskevan jopa 55 000 vankeusrangaistuksen saaneen läheistä päivittäin (RETS 2023).

Vankeusrangaistuksen aiheuttamista negatiivisista vaikutuksista perheenjäsenten sosiaaliselle, psyykkiselle ja taloudelliselle hyvinvoinnille alettiin kiinnostumaan kansainvälisissä tutkimuksissa noin kaksikymmentä vuotta sitten. Tutkimuksissa on puhuttu niin kutsutuista unohdetuista uhreista, assosiaation kautta syyllisistä ja rinnakkaisen rangaistuksen kärsijöistä. Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet ovat kuitenkin edelleen enemmän tai vähemmän unohdettuja uhreja (Light & Campbell 2007; Jardine 2018). Lisäksi valtaosa aihepiiriin

tutkimuksesta on toteutettu Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian kaltaisissa liberaaleissa hyvinvointivaltioissa, joiden rangaistuspoliittiset periaatteet ja sosiaaliset turvaverkot poikkeavat merkittävästi suomalaisesta järjestelmästä. Tämän vuoksi kansainvälisten tutkimustulosten yleistäminen suomalaiseen kontekstiin on rajallista, mikä korostaa tarvetta suomalaiselle tutkimukselle.

Vaikka valtio hyödyntää rangaistusjärjestelmää tyypillisesti turvatakseen kansalaisten oikeuksia, loukkaa prosessi samalla välillisesti vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten oikeuksia. Tämä asettaa valtiolle velvoitteen huomioida ne tahot, joille rangaistuksen käytöstä aiheutuu haittaa syyttömyydestä huolimatta. (Bülow 2014.) Tuen laatu ja sen saatavuus ovatkin ensisijaisen tärkeitä tekijöitä, jotka vaikuttavat perheenjäsenten hyvinvointiin (Condry 2007). Jotta valtio pystyy vaikuttavalla tavalla huomioimaan vankeuden välillisiä seurauksia kokeneita perheenjäseniä, tarvitaan tutkimustietoa, jossa perheenjäsenet nähdään itsenäisinä tuen tarvitsijoina, eikä vain vankeuteen tuomittujen tukijoina.

Tässä tutkielmassa vastataan edellä esiteltyihin aiemman tutkimuksen puutteisiin tarkastelemalla vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeita sekä kokemuksia saadusta tuesta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Tutkielmassani vastaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisia vaikutuksia ja tuen tarpeita vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet tunnistavat vankeusrangaistuksen aiheuttavan? 2) Millaisia kokemuksia vankeuteen tuomittujen perheenjäsenillä on saadusta tai saamatta jääneestä tuesta? Tutkimusaineistoni koostuu seitsemästä Penna-alustalla julkaisemaani kirjoituskutsuun saadusta kirjoituksesta sekä kuudesta haastattelusta. Aineistoni analyysissä hyödynnän aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

2 Rikollisuus ja rangaistuspolitiikka suomalaisessa yhteiskunnassa

Rangaistuksella tarkoitetaan lain mukaista prosessia, jossa rikoslakia loukanneille asetetaan tuomio ja sanktio lainopillisten kategorioiden ja käytäntöjen mukaisesti (Garland 1990, 17). Suomalaisessa yhteiskunnassa rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä koostuu eri asteisista rangaistuksista, kuten sakoista, yhdyskuntapalvelusta, valvontarangaistuksista sekä vankeudesta. Vankeusrangaistuksella tarkoitetaan seuraamusjärjestelmän ankarinta rangaistusta, johon liittyy vapauden menettäminen tai sen rajoittaminen. Vankeusrangaistus voi olla luonteeltaan ehdotonta eli vankilassa suoritettavaa tai ehdollista eli vapaudessa suoritettavaa. (Oikeusministeriö 2026; Tieteen termipankki 2026.) Tässä luvussa tarkastelen ensinnäkin vankeusrangaistukseen johtavaa rikollisuutta, vankirakennetta ja niiden kehityssuuntia Suomessa. Toiseksi tarkastelen rangaistuksen oikeutuksen filosofiaa ja tavoitteita. Näillä tarkasteluilla pyrin luomaan kuvaa viitekehyksestä, jossa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet elävät sekä muodostamaan filosofiset perusteet heidän kokemustensa tarkastelulle.

2.1 Rikollisuus ja vankeusrangaistus

Ehdottoman vankeuden pääsisältönä on vapauden menettäminen ja siitä suoraan koituvat haitat, eikä siihen lähtökohtaisesti sisälly muuta epämiellyttävää. Sen sijaan vankeuden täytäntöönpanossa on pyrittävä ehkäisemään vapaudenmenetyksestä johtuvia haittoja sekä huolehdittava täytäntöönpanon turvallisuudesta. Vankeusrangaistus voidaan tuomita joko määrääjäksi tai elinkautiseksi. Suomen rangaistuslain mukaan vankeuden tavoitteena on vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä tämän elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estämällä rikosten tekeminen rangaistusaikana. (Vankeuslaki 767/2005 1 luku 3 §; Kivivuori ym. 2018.)

Ennen tuomion antoa käynnistetään rikosasian käsittelyprosessi. Prosessi käynnistyy esitutkinnasta, mikäli esitutkintaviranomaiset epäilevät rikoksen tapahtuneen. Esitutkinnassa käytetään tarvittaessa pakkokeinolain mukaisia toimia, kuten epäillyn pidättämistä. (Pakkokeinolaki 806/2011 2 luku; Syyttäjälaitos 2026.) Selvitetyt rikokset siirtyvät syyttäjälle syyteharkintaan, jossa päätetään syytteen nostamisesta tai syyttämättä jättämisestä. Prosessin lopuksi tuomioistuin määrää ratkaisunsa. Rangaistuksen täytäntöön panee oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos. (Kuusisto Mäkelä 2025; Kuusisto Mäkelä & Lappi-Seppälä 2025.) Vankeusrangaistus täytäntöön pannaan jossain Suomen 27 vankilasta, joista 15 on

suljettuja vankiloita ja 12 avovankiloita. Suljetulla vankilalla tarkoitetaan vankilaa, jossa valvonta on tiukkaa ja vankeuteen tuomittujen liikkumisvapautta on rajoitettu. Avovankilassa puolestaan turvatoimet ovat kevyempiä, vankeuteen tuomitut voivat liikkua vapaammin ja heidän arkeensa liittyy vähemmän rajoitteita. (Rikosseuraamuslaitos 2026b; 2026c.)

Vankeuteen tuomittujen määrä Suomessa on noussut viimeisten vuosien aikana. Vuonna 2024 vankeja oli päivittäin keskimäärin 3 356 kappaletta eli yli 200 vankia enemmän kuin vuonna 2023. Vankeuteen tuomituista 2 499 oli vankeusvankeja, 75 sakkovankeja ja 782 tutkintavankeja. (Rikosseuraamuslaitos 2024, 12.) Vankeusvangilla tarkoitetaan henkilöä, joka suorittaa rangaistuslaitoksessa ehdotonta vankeusrangaistusta, täytäntöön pantavaksi määrättyä ehdollista vankeusrangaistusta tai ehdonalaisessa vapautensa menettäneen jäännösrangaistusta. Sakkovangilla puolestaan tarkoitetaan sakon muuntorangaistusta suorittavaa henkilöä tilanteessa, jossa tältä ei ole saatu perittyä sakkoa. Tutkintavangit ovat rikosepäilyn vuoksi vangittuja henkilöitä tai henkilöitä, jotka odottavat korkeamman oikeusasteen ratkaisua käräjäoikeuden tuomioon. (Tilastokeskus 2026.) Vankien määrän nousu näkyy myös vankiloiden käyttöasteissa. Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitos on uutisoinut nykyisen vankimäärän ylittävän noin 1 000 vangilla turvallisen vankeuden täytäntöönpanon edellyttämän tason (Rikosseuraamuslaitos 2026a). Vankimäärien ennustetaan edelleen nousevan Orpon hallitusohjelman mukaisten rangaistuskiristysten myötä (YLE 2025; Rikosseuraamuslaitos 2026a).

Vuonna 2024 suurimman vankiryhmän (46 %) muodostivat väkivaltarikoksista tuomitut. Muita merkittäviä ryhmiä vankipopulaatiossa olivat huumausainerikoksista tuomitut (23 %), varkausrikoksista ja muista omaisuusrikoksista tuomitut (11 %) sekä seksuaalirikoksista tuomitut (9 %). (Rikosseuraamuslaitos 2024.) Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin väkivalta- ja huumausainerikollisuutta, sillä ne korostuvat sekä vankipopulaatiossa että aineistossani. Rajanvedot väkivaltarikosten ja muiden henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä ovat sopimuksenvaraisia (Näsi & Beuker 2024, 39), mutta niihin monesti luetaan henkirikokset, pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Vuonna 2023 poliisin tietoon tuli yhteensä 41 271 pahoinpitelyrikosta, 355 henkirikoksen yritystä ja 2 727 ryöstörikosta sekä 64 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta, joista valtaosa oli rikosnimikkeeltään tappoja tai murhia (Näsi & Beuker 2024; Törölä & Raeste 2024).

Lievemmille väkivaltarikoksille tyypillistä on tekijän ja uhrin nuorempi ikä. Uhrin ovat usein tekijälle tuntemattomia tai puolittuja. Etenkin suomalaiselle henkirikollisuudelle tyypillistä

on syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten keskinäinen väkivalta. Epäillyissä korostuu lisäksi matala koulutustausta, heikko kiinnittyminen työmarkkinoihin sekä aikaisempi rikostausta. Suurin osa Suomessa tapahtuneesta henkirikollisuudesta kohdistuu rikoksen tekijän tuttaviin ja perheenjäseniin. Sen sijaan täysin tuntemattomiin kohdistuvat teot ovat harvinaisia. (Näsi & Beuker 2024, 38; Törölä & Raeste 2024, 16–19.) Suomessa väkivaltarikollisuuteen liittyy voimakkaasti päihteet. Esimerkiksi henkirikollisuudessa viimeisen kymmenen vuoden aikana noin 69 prosenttia epäillyistä oli tekotilanteessa päihtyneitä ja joka toisessa kuolemaan johtaneessa väkivallanteossa uhrin on todettu olleen alkoholin, huumeiden tai lääkkeiden vuoksi päihtyneessä tilassa. Pelkän alkoholin rooli näissä tilanteissa on vähentynyt ja muiden päihteiden käytön tai sekakäytön osuus kasvanut etenkin nuorten kohdalla. (Törölä & Raeste 2024, 28–29.) Myös muihin väkivaltarikoksiin liittyy usein alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisuutta, mutta tiedot perustuvat lähinnä poliisin kentällä tekemiin havaintoihin ja kirjaukset voivat olla puutteellisia (Näsi & Beuker 2024). Suomalaisessa tutkimuksessa on kuitenkin todettu, että väkivaltaa pidetään nuorten huumeidenkäyttäjien keskuudessa luonnollisena osana huume kulttuuria ja sen käytäntöjä (Hautala ym. 2019).

Väkivaltarikollisuuden ohella aineistossani keskeisesti ilmenevä rikostyyppi on huumausainerikokset. Suomessa huumausainerikollisuus kääntyi nousuun 2010-luvun alussa ja vuonna 2023 kirjattiin noin 26 750 huumausainerikosta ja 18 578 huumausaineen käyttörrikosta. Huumausainerikoksella tarkoitetaan huumausaineiden laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussapitoa. Huumausaineiden käyttörrikoksista puhuttaessa tarkoitetaan huumausaineiden käyttöä, vähäisten määrien hallussapitoa, hankintaa tai hankinnan yritystä omaa käyttöä varten. (Näsi 2024, 190–196.) Tilastokeskuksen (2025) mukaan huumausainerikoksien epäillyistä suurin osa kuuluu pääasiallisesti työttömiin tai muuten työvoiman ulkopuolisiin. Kuitenkin, kuten aikaisemmin todettiin, väkivalta- ja päihderikokset kytkeytyvät monesti yhteen.

2.2 Rangaistuksen oikeutus ja tavoitteet

Rangaistuksen määritelmästä ja oikeutuksesta on käyty kiivasta tieteellistä keskustelua pitkään. Esimerkiksi moraal- ja oikeusfilosofisena kysymyksenä rangaistusta on tarkasteltu jo valistusfilosofien aikaan 1700-luvulta lähtien (Laine 2014). Filosofin Antony Flew (1954) on tunnetussa rangaistuksen määritelmässään muotoillut viisi kriteeriä, joiden on täytyttävä, jotta kyseessä voidaan katsoa olevan virallinen rangaistus. Hänen mukaansa rangaistuksen on

oltava 1) epämiellyttävä seuraus kohteellensa, 2) suora seuraus rikkomuksesta, 3) kohdistettu vain rikoksen tehneeseen henkilöön, 4) ihmisen tietoinen teko sekä 5) virallisen auktoriteetin toimeenpanema sen instituution puitteissa, jonka sääntöjä on rikottu. Kriteerien selkeyttäminen on hänen mukaansa välttämätöntä rangaistuksen syvemmälle tarkastelulle, jotta välttyään käsitteellisiltä sekaannuksilta.

Rangaistuksen filosofiassa puhutaan usein myös rangaistuksen oikeutuksesta, sillä rangaistuksen määritelmään sidottu tarkoituksellinen kärsimyksen tuottaminen toiselle ihmiselle tekee siitä moraalisesti ongelmallisen. Oikeutusta voidaan tarkastella esimerkiksi erilaisten rangaistusteorioiden avulla. Rangaistusteoriat ovat ikään kuin oletuksia siitä, miten rangaistuksen oletetaan toimivan. Perinteisin tapa käsitellä rangaistusteorioita on jakaa ne sovitus- ja preventioteorioihin, vaikkakin monesti esiintyy myös näitä kahta yhdisteleviä teoretisointeja. (Lappi-Seppälä 2000; Laine 2014; Melander 2016; Yli-Hemminki ym. 2022; Lähteenmäki 2022.) Perinteisten rangaistusteorioiden rinnalle on noussut restoratiivinen oikeus, joka tarjoaa vaihtoehtoisia tai täydentäviä tapoja käsitellä rikoksia sekä abolitionistinen liike, joka kyseenalaistaa koko rangaistusjärjestelmän. Tarkastelen rangaistusteorioita erityisesti siitä näkökulmasta, miten ne huomioivat tai jättävät huomioimatta rangaistuksen vaikutukset rikoksentekijän ulkopuolisiin henkilöihin. Päätän luvun käsittelemällä rangaistusjärjestelmää laajemmin kritisoivaa abolitionistista liikettä.

Sovitusteorioissa (myös hyvitysteoriat, retributiiviset teoriat, absoluuttiset teoriat) pääajatuksena on, että syyllinen ja vain syyllinen ansaitsee rangaistuksen riippumatta siitä, mitä rangaistuksesta seuraa (Laine 2014, 222). Näin ajateltuna rangaistus on siis ansaittu seuraus tai kosto, joka sovittaa tehdyn teon. Päinvastoin rankaisematta jättämistä voidaan tästä näkökulmasta katsottuna pitää oikeudenmukaisuuden kannalta vääränä. (Yli-Hemminki ym. 2022.) Sovitusteoriaa voidaan yksinkertaisimmillaan ajatella vanhan testamentin ajatuksella ”silmiä silmästä” (Lu & Miethe 2004, 15–17). Joidenkin retribuution kannattajien mielestä rankaiseminen kunnioittaa rikoksen tehneen yksilön oikeuksia ja yksilön toimijuutta paremmin kuin esimerkiksi preventioteoriaan kuuluva kuntouttaminen tunnistamalla rikoksen tehneiden tekemät valinnat ja kohtelemalla heitä vertaisina, ei vain parantamisen kohteina. Modernissa retribuutioajattelussa vapauden menettäminen riittää rangaistukseksi, eikä siihen tarvitse liittyä muuta epäinhimillistä kohtelua tai esimerkiksi leimaantumisen kaltaisia sosiaalisia oheisrangaistuksia. (Ks. esim. Mabbott 1939; Laine 2014.) Inhimillisemmät olosuhteet eivät siis kumoa rangaistuksen retributiivista luonnetta.

Sovitusteoriaa on kuitenkin kritisoitu etenkin siihen sisäänrakennetun kostoajattelun vuoksi. On esimerkiksi huomautettu, että ajatusta rikosta seuraavasta kostosta voidaan pitää eettisesti arveluttavana. Kahden väärän teon tekeminen ei yleensä saa aikaan oikeaa eli tehty teko ja siitä aiheutunut tilanne eivät todennäköisesti korjaannu lisäämällä vääryyttä. Sovitusteoriaa on kritisoitu myös sen käytännön sovellettavuuden näkökulmasta. Sovitusajattelussa ei esimerkiksi oteta kantaa siihen, miten ja kuinka paljon tulisi rangaista. (Lu & Miethe 2004; Scott 2008; Yli-Hemminki ym. 2022.) Miten siis arvioidaan, kuinka paljon kunkin rikkomuksen sovittaminen vaatii kärsimystä? Arviointia hankaloittaa esimerkiksi vaikeus sitoa rangaistusta yhteiseen moraaliperiaatteeseen, sillä nyky-yhteiskunnassa kaikkien jakamaa moraalikäsitystä ei ole (Melander 2016). Toisin sanoen osa yhteiskunnan jäsenistä saattaa pitää jotakin laissa kielletyksi määrättyä tekoa vakavampana ja siten kovemman rangaistuksen vaativana rikkeenä kuin toiset. Myös ajatusta siitä, että vankeusrangaistuksen pääsisältönä olisi vain vapauden menettäminen ilman sosiaalisia oheisrangaistuksia voidaan kyseenalaistaa. Todellisuudessa vankeusrangaistuksen tiedetään aiheuttavan usein erilaisia toissijaisia vaikutuksia esimerkiksi rangaistukseen tuomitulle, ylittäen jopa retribuution merkityksen. (Tähtinen 1982; Laine 2014, 228.) Kritiikistä huolimatta sovitusteoriat pysyvät monissa länsimaissa hallitsevana tapana oikeuttaa rangaistusta (Lu & Miethe 2004, 17).

Preventioteorioissa (myös utilitaristiset teoriat, relatiiviset teoriat, seurauseettiset teoriat) rangaistusta puolestaan oikeutetaan sen aikaansaamien seurausten perusteella. Mikäli rangaistuksen yhteiskunnalliset seuraukset ovat haittoihin verraten hyviä, on rankaisemiseen preventioteorioiden mukaan riittävä oikeutus. Tällaisena yhteiskunnallisena hyötynä voidaan pitää esimerkiksi tulevien rikosten ennaltaehkäisyä. Olennaista on myös huomata, että hyötyajattelussa yhteiskunnan etu on aina suurempi kuin yksilön etu. (Laine 2014; Yli-Hemminki ym. 2022.) Rangaistuksen hyötyyn tähtäävät tehtävät voidaan jäsentää pelote- ja yleispreventioon (myös estävyys), parantamiseen (myös kuntoutus tai rehabilitaatio) ja vaarattomaksi tekemiseen (myös inkapasitaatio). Pelotepreventiossa pyritään saamaan rikosaltis yksilö välttämään rikoksen tekemistä (Yli-Hemminki ym. 2022). Filosofin Jeremy Benthamin (1830) sanoin yksittäiseen rikosentekijään voidaan siis vaikuttaa viemällä hänen kykynsä tehdä rikoksia, viemällä häneltä halu tehdä rikoksia tai saamalla hänet pelkäämään rikoksen tekemistä. Yleispreventio puolestaan suuntautuu koko yhteiskuntaan. Siinä rangaistusjärjestelmällä ja rankaisemisella pyritään vahvistamaan yleistä lainkuuliaisuutta ja muodostamaan moraalialueita luovia vaikutuksia. (Lappi-Seppälä 2000; Yli-Hemminki ym. 2022.)

Myös preventioteorioille löytyy kritiikkinsä ja heikkoutensa. Keskeisenä kritiikkinä on, etteivät rankaisutoimenpiteet usein saa aikaan haluttuja hyötyjä, kuten esimerkiksi kuntoutusajattelun mukaista rikoksen tehneen parantamista. Rikos ei kritiikin mukaan suoranaisesti ole sairaus, vaan sosiaalinen konstruktio, joka riippuu usein monista olosuhdetekijöistä. Kaikkien rikosten taustalla ei siis ole jonkinlaista parannettavissa olevaa yksilöllistä vajetta tai sairautta. Monesti vankilaympäristö saattaa myös itsessään olla epäinhimillinen, turvaton ja toimintakykyä heikentävä, jolloin kuntoutukseen tähtäävä toiminta jää tuloksiltaan heikoksi. (Scott 2008, 19–21; Laine 2014, 286–289.) Rangaistus ei myöskään vaikuta tehokkaasti ennaltaehkäisevän uusia rikoksia sellaisissa maissa, joissa rangaistukset ovat ankaria. Tämä havainto kyseenalaistaa ajatuksen rangaistuksen pelotevaikutuksista. Näin ollen rankaisun negatiiviset seuraukset saattavatkin ylittää oikeutukseen tarvittavat yhteiskunnalliset hyödyt. Ongelmalliseksi muodostuu kuitenkin se, miten näitä haittoja ja hyötyjä voitaisiin mitata. (Scott 2008, 19–21; Laine 2014.)

Preventioteorioita voidaan kritisoida myös hyötyajattelun näkökulmasta: jos rangaistuksen tavoitteena on esimerkiksi yleispreventiolla saada aikaan mahdollisimman suurta hyötyä, onko viimekädessä väliä, ketä rangaistaan. Toisin sanoen utilitarismin periaatteen mukaan rangaistu henkilö voi olla joko syyllinen tai syytön, kunhan se palvelee suurempaa yhteiskunnallista hyvää ja saa siten oikeutuksensa. (Scott 2008, 23; Laine 2014, 223.)

Ylittäähän utilitarismissa yhteisön hyvä aina yksilön pahan. Tämä herättää kysymyksen siitä, voidaanko rangaistuksen preventiivisessä oikeutuksessa hyväksyä myös esimerkiksi syyttömiin perheenjäseniin kohdistuvia haittoja, kunhan kokonaisvaikutus arvioidaan hyödylliseksi.

Perinteiset rangaistusteoriat tarkastelevat rangaistuksen oikeutusta ensisijaisesti valtion ja rikoksen tehneen yksilön välisenä suhteena. Myös rangaistuksen sivuvaikutusten tarkastelu on kohdistunut sellaisiin vaikutuksiin, joita rikoksen tehnyt kohtaa esimerkiksi vankilasta vapautumisen jälkeen. (Bülow 2014, 775–776; Smith 2014.) Yksikään ihminen ei kuitenkaan toimi tyhjiössä, vaan rangaistuksen tiedetään ulottuvan rikoksentekijää laajemmalle tämän sosiaaliin verkostoihin (ks. esim. Arditti ym. 2003; Condry 2007; Comfort 2008; Bülow 2014). Näiden niin sanottujen kolmansien osapuolten kokemista vaikutuksista huolimatta heidän asemansa rangaistuksen oikeutusta koskevassa keskustelussa on jäänyt sivuun (Bülow 2014). Kolmansien osapuolten sivuun jäämisen voidaan ajatella kytkeytyvän osin jo rangaistuksen käsitteelliseen määrittelyyn. Kuten todettu, tekoa voidaan kutsua *Flewn* (1954) mukaan viralliseksi rangaistukseksi vain, jos se kohdistetaan rikoksen tehneeseen henkilöön.

Tällöin kolmansille osapuolille, kuten syyttömille perheenjäsenille, aiheutuneet seuraukset hahmotetaan herkästi pelkiksi ei-tarkoitetuiksi sivuvaikutuksiksi ja moraalisisessa arvioinnissa toissijaisiksi. Pelkän tahattomuuden riittävyys näiden haittojen huomiotta jättämisen perusteeksi voidaan kuitenkin kyseenalaistaa etenkin, kun haitat ovat usein ennakoitavissa ja systemaattisesti toistuvia, eikä ole selvää, etteikö rangaistuksen tavoitteita voitaisi saavuttaa vähemmän haitallisilla keinoin. (Bülow 2014.) Rangaistuksen tarkasteleminen laajemmassa, kokonaisyhteiskunnallisessa kehyksessä näyttäytyykin eettisesti perusteltuna.

Vaihtoehtoisen näkökulman perinteisille rangaistusteorioille muodostaa restoratiivinen oikeus, jossa huomioon pyritään ottamaan myös laajempi sosiaalinen konteksti.

Restoratiivisella oikeudella halutaan palauttaa asioiden tila rikosta edeltäneeseen tilaan uhrien, rikoksen tekijöiden ja yhteiskunnan kannalta. Restoratiiviselle ajattelulle keskeisiä periaatteita ovat parantaminen vahingoittamisen sijaan, toisia kunnioittava dialogi, mahdollisuus muutokseen, vastuunkantoon ja anteeksiantoon sekä anteeksi saamiseen.

Tavoitteena on rikosentekijälle ja uhrille hyödyllinen prosessi, joka auttaa uhria toipumisessa ja tarjoaa rikoksen tekijälle keinoja uusintarikollisuuden ennaltaehkäisemiseen.

(Lu & Miethe 2004, 23–24.) Tarkoituksena on lisäksi välttää perinteisempien rangaistusteorioiden haittavaikutukset kaikille osapuolille (Yli-Hemminki ym. 2022).

Restoratiivinen ajattelu näkee asianosaisina myös sekä uhrin että rikoksen tekijän omaiset, kuten perheenjäsenet ja ystävät. Omaiset tulisi huomioida silloin, kun päätetään, miten rikostapahtuman kanssa tulisi edetä. (Laine 2014, 405–406; Yli-Hemminki ym. 2022.) Vaikka restoratiivinen oikeus pyrkii huomioimaan rikoksen laajemman sosiaalisen kontekstin ja mahdollistaa myös perheenjäsenten osallistumisen, jää tämänkaltainen yhteisöllinen ulottuvuus usein idealisoiduiksi, eikä aidosti restoratiivisia lopputuloksia monesti saavuteta käytännössä. Perheenjäsenten ja laajemman yhteisön roolit rakentuvat kritiikin valossa toissijaisiksi suhteessa rikoksen uhriin ja tekijään. (Daly 2002; 2005.)

Restoratiivista oikeutta radikaalimman vaihtoehdon tarjoaa abolitionismi, jolla tarkoitetaan poliittista, eettistä ja oikeudellista käytäntöä ja teoriaa, joka kyseenalaistaa vankilan ja rangaistusjärjestelmän välttämättömyyden sekä oikeutuksen (Hirvonen 2022).

Abolitionistinen teoria pohjaa pitkälti filosofi Michel Foucault'n ([1975] 2014) ajatukseen vankilasta kohtuuttoman kalliina instituutiona, jonka toiminta edellyttää mittavaa hallintokoneistoa sekä oikeuttamista. Vankilaan käytettävien suurten resurssien tulisi olla perusteltavissa merkittävillä myönteisillä vaikutuksilla, mutta näin ei Foucault'n mukaan ole. Hänen mukaansa vankila ei paranna rikoksen tekijöitä, vaan päinvastaisesti tuottaa jatkuvaan

vankilakierteeseen tuomittuja ja leimattuja yksilöitä. Näin kapitalistisessa yhteiskunnassa rangaistusjärjestelmä pikemminkin tukee asioiden vallitsevaa tilaa, ei muutosta parempaan. (Foucault [1975] 2014; Hirvonen 2022.)

Abolitionistisessa kritiikissä keskeistä on myös ajatus siitä, ettei rikoksesta tuomitun henkilön ”velka” yhteiskunnalle tule käytännössä koskaan kokonaan maksetuksi, vaan hän kantaa kriminalisoinnista aiheutunutta leimaa koko loppuelämänsä ajan (Hirvonen 2022). Tämän lisäksi abolitionismia käsittelevässä kirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, ettei vankeuden vaikutukset rajoitu pelkästään kriminalisoituun yksilöön, vaan vankeus tuottaa laajaa ja systemaattista haittaa, joka kohdistuu myös sellaisiin henkilöihin, joilla ei ole osallisuutta rikokseen (Prieto Rudolphy 2025). Näin ollen esimerkiksi perheenjäsenten kokemat seuraukset voidaan ajatella osana laajempaa kritiikkiä rangaistusjärjestelmää kohtaan. Abolitionistit peräänkuuluttavatkin vankeudesta puhumista rehellisesti kostona tai eristyslaitoksena yhteiskunnissa, joissa ei hyväksytä ruumiinrangaistuksia (Hirvonen 2022). Abolitionistinen ajattelu ei ole kuitenkaan yksiselitteisesti järjestelmän välitöntä purkamista vaativa suuntaus, vaan esimerkiksi liikkeen kärkinimiin kuuluvan Mathiensenin (2006) mukaan abolitionismin on tähdättävä myös positiivisiin uudistuksiin vankeuteen tuomittujen olosuhteiden parantamiseksi, sillä vankiloita voidaan pitää nykyajan valitettavana tosiasiana.

Kuten Lähteenmäki (2022) toteaa, Suomessa ja muissa Pohjoismaissa rangaistuksen oikeutus nojaa pääasiassa preventioteorioiden perinteisiin eli kontrolloikeinoihin, joilla on mahdollisimman laajoja hyötyvaikutuksia. Suomalainen kriminaalipolitiikka pohjaa vahvimmin kuntoutukseen, inkapasitaatioon ja yleispreventioon. Lisäksi lähimmäksi restoratiivista oikeutta suomalaisessa järjestelmässä päästään rikosten sovittelumenettelyssä, jossa osapuolet sovittelijan kanssa etsivät ongelmaan ratkaisua. (Laine 2014, 405–406; Yli-Hemminki ym. 2022.) Rikosseuraamuslaitoksen mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa tavoitellaan turvallisuutta sekä vankeuteen tuomitun rikoksettoman elämän valmiuksien parantamista ja uusien rikosten tekemisen estämistä (Rikosseuraamuslaitos 2026b). Koska suomalainen kriminaalipolitiikka pohjaa pitkälti perinteisiin teorioihin rangaistuksen oikeutuksesta, heijastuvat näiden teorioiden perusongelmat myös käytänteisiin. Kolmansien osapuolten, kuten perheenjäsenten asema jää siis pitkälti huomioimatta.

Etenkin Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevassa tieteellisessä tutkimuksessa puhutaan pohjoismaisesta ekseptionalismista, jolla viitataan Pohjoismaiden mataliin vankilukuihin ja suhteellisen humaaneihin vankilaolosuhteisiin, mitkä poikkeavat globaalista kehityksestä

kohti kasvavia vankilukuja sekä tiukempia ja vähemmän hyvinvointiin tähtääviä rikoskontrollin muotoja (Lacey 2008; Ugelvik & Dullum 2012). Kuitenkin pohjoismaisten vankilatutkijoiden näkemys on usein kriittisempi ja keskittyy enemmän vankeuden haittavaikutuksiin, kuten tiettyjen ryhmien marginalisointiin. Monien muiden maiden tapaan myös Pohjoismaissa käydään vilkasta julkista keskustelua vankiloihin liittyen. Erityisesti ajatus pohjoismaisista vankiloista liian hyvinä vankeuteen tuomituille saa säännöllisesti jalansijaa mediassa ja poliittisessa puheessa. (Ugelvik & Dullum 2012, 1–2.) Nykypäivänä pohjoismaisessa rikospoliitikassa on alettu puhumaan rankaisevuuden voimistamisesta ja rangaistusten koventamisesta. Uusia vankiloita rakennetaan kasvavalla tahdilla, sillä marginalisoituminen, hyvinvointivaltion heikentäminen, turvattomuuden kokemukset, ankarammat ja pidemmät rangaistuskäytännöt sekä uudenlaiset kriminalisoinnit ovat nostaneet vankilukuja (Lähtenmäki 2022). Kehitys näyttäytyy perheenjäsenten näkökulmasta huolestuttavalta, sillä vankilukujen kasvu ja rangaistusten koventuminen lisäävät välttämättä niiden henkilöiden määrää, joihin rangaistuksen haitalliset sivuvaikutukset kohdistuvat ilman osallisuutta rikokseen, ja joiden kokemukset jäävät rangaistuksen filosofisessa tarkastelussa usein sivuun.

3 Perhe ja vankeus sosiaalisena riskinä

Suomessa on tarkasteltu perheitä ja perhedynamiikkaa erilaisten sosiaalisten riskien näkökulmasta. Sosiaalisten riskien määrittely ei ole yksiselitteistä, mutta niillä voidaan tarkoittaa koko ihmisen elinkaarelle ajoittuvia riskitekijöitä, joilla on suuri merkitys yksilöiden hyvinvoinnille ja toimeentulolle. Toisaalta niistä koituu myös merkittäviä kustannuksia yhteiskunnalle esimerkiksi niiden aiheuttamien toimeentulomenetysten korvaamisen muodossa. Perinteisesti sosiaaliin riskeihin on luettu sairauden, työtaturman, työttömyyden, kuoleman ja vanhuuden kaltaiset riskit, joiden varalta sosiaaliturvajärjestelmät ovat rakennettu suojaamaan. Sosiaaliset riskit eivät synny yksittäisen ihmisen toiminnan seurauksena, vaan sosiaalisena kanssakäymisenä toisten kanssa. Lisäksi sosiaalisille riskeille tyypillistä on se, että ne voivat koskettaa jossakin elämänvaiheessa ketä tahansa. (Havakka 2018; Saari 2020.) Esping-Andersenin (1999) mukaan yksilöllisestä riskistä tulee sosiaalinen silloin, kun riskillä on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia, kun yhteiskunta tunnistaa riskin kollektiivista puuttumista vaativaksi, ja kun yksilö ei yhteiskunnan kompleksisuuden vuoksi kykene hallitsemaan riskiä itsenäisesti.

Yksilöiden lisäksi sosiaaliset riskit voivat koskettaa koko perheyksikköä. Esimerkiksi perheenjäsenen kuolema, sairastuminen, riippuvuus, työttömäksi jääminen tai avioero voivat asettaa haasteita koko perheelle (ks. esim. Jallinoja 2009; Lietz 2013). Ajattelen myös vankeusrangaistuksen olevan sosiaalinen riski perheelle, vaikka sitä ei ole aikaisemmin sellaiseksi määritelty. Ajatusta tukevat erityisesti kansainväliset tutkimukset, joiden valossa voidaan todeta monien aiemmin esiteltyjen sosiaalisten riskien kriteerien täyttyvän. Kansainvälisessä tutkimuksessa on esimerkiksi havaittu vankeusrangaistuksen vaikutusten ulottuvan myös vankeuteen tuomittujen perheenjäseniin ja aiheuttavan muun muassa merkittäviä hyvinvoinnin heikentymiä (ks. esim. Arditti ym. 2003; Condry 2007; Comfort 2007; Light & Campbell 2007).

On mielestäni perusteltua olettaa, että tällaiset vakavat hyvinvoinnin heikentymät heijastuvat lopulta myös laajemmin yhteiskuntaan. Perheenjäsenen kuormittuminen voi lisätä esimerkiksi yksilön tarvetta yhteiskunnalliselle tuelle, kuten sosiaaliturvaan kuuluville palveluille ja etuuksille sekä vaikuttaa kielteisesti muun muassa toimeentuloon. Suomessa esimerkiksi pelkkien mielenterveyshäiriöiden suorat ja epäsuorat kustannukset olivat vuonna 2018 noin 11 miljardia euroa, mikä vastaa noin 5,3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kustannukset

konkretisoituivat työmarkkinoiden ja terveystalveluiden kustannuksista sekä sosiaaliturvasta. (OECD 2018).

Voidaan myös todeta, että vankeusrangaistuksen vaikutukset perheenjäseniin rakentuvat nimenomaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sillä perheenjäsen kokee vankeusrangaistuksen moninaisia vaikutuksia jonkun toisen henkilön toiminnan seurauksena langetetusta vankeustuomiosta. Tämän voidaan todeta asettavan myös rangaistuksen aiemmin esiteltyjä filosofisia oikeutuksia ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tärkeitä kulmakiviä kyseenalaisiksi (ks. esim. Bülow 2014). Seuraavaksi tarkastelen perhedynamiikkaa perheiden kohdatessa riskejä, vankeutta sosiaalisena riskinä sekä perheenjäsenten tukemista.

3.1 Perhedynamiikka sosiaalisissa riskitilanteissa

Perhesuhteita voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä ja perustavanlaatuisimmista yksilöiden elämään vaikuttavista sosiaalisista suhteista (Sevón & Notko 2008; Eerola & Pirskanen 2018), mutta sitä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Perinteisin tapa käsittää perhe on ydinperheajattelun kautta, jossa perheeseen kuuluvat vanhemmat ja heidän lapsensa. Viime vuosikymmeninä tehtyjen tutkimusten mukaan perheiden eletty arki ei kuitenkaan vastaa tätä ajatusta perheestä. Nykypäivänä perhettä lähestytäänkin yhä useammin alati muuttavana ja moninaisena yksikkönä, antamalla samalla yksilöille valtaa määritellä perheensä itse. (Eerola & Pirskanen 2018.) Tässä tutkielmassa osallistujat edustivat kuitenkin pitkälti perinteistä ydinperherakennetta. Tyypillisesti perhettä pidetään pitkäkestoisena vahvojen sidosten yhteisönä (Jallinoja 2009), joka voi olla hyvinkin sitova sekä sisältää monenlaisia velvoitteita, lojaaliutta sekä vastuita (Sevón & Notko 2008; Jokinen 2021). Parhaimmillaan perheeseen liitetään huolenpidon, rakkauden, välittämisen, yhteisöllisyyden, läheisyyden ja luottamuksen kaltaisia positiivisia asioita (Jokinen 2021), minkä lisäksi perheen on todettu tyypillisesti tuottavan jäsenilleen myös aineellista hyvinvointia, taloudellista turvaa, emotionaalista tyydytystä sekä sosiaalista tukea (Jalovaara 2014, 150).

Perhe ei kuitenkaan aina toimi ideaalisti, vaan se saattaa kohdata erilaisia sen toimintaan, hyvinvointiin ja dynamiikkaan eli perheen välisiin suhteisiin, vuorovaikutusmalleihin ja rooleihin vaikuttavia sosiaalisia riskejä (Fernandez ym. 2025). Perhedynamiikkaa voivat haastaa esimerkiksi erilaiset normatiiviset, elämänkaareen kuuluvat muutokset, kuten avioliitto, lapsen syntymä, eläkkeelle jääminen tai menetykset. Jopa pienemmät jokapäiväiset vastoinikäymiset voivat aiheuttaa perheille räsitusta erityisesti silloin, kun perheen resurssit tai selviytymiskyky ovat jo ennestään heikentyneet. Joskus perheitä kohtaa myös yllättäviä tai

erityisen traumaattisia vastoinkäymisiä, kuten perheenjäsenen äkillinen sairastuminen tai perheenjäsenen traumaattinen menetys. (Lietz 2013.) Jotkin perhe-elämän kriisit ovat sosiaalisesti hyväksyttävämpiä kuin toiset. Esimerkiksi perheenjäsenen kuolemaa voidaan pitää kriisinä, joka aiheuttaa lähiympäristössä myötätuntoa ja tuen osoittamista. Sen sijaan perheenjäsenen tekemä rikos ja vankeusrangaistus ovat esimerkkejä perhettä koskettavista riskeistä, joita ei pidetä yleisesti hyväksyttävinä ja jotka eivät juurikaan herätä muissa ihmisissä sympatiaa (Lowenstein 1986; Schoenbauer 1986; Arditti ym. 2003.)

Perheiden tavat reagoida sisäisiin ja ulkoisiin uhkiin vaihtelevat huomattavasti. Reaktioihin voi sisältyä esimerkiksi torjuntaa tai vierastamista, mutta uhkiin voidaan myös sopeutua. (Jallinoja 2009.) Perheen kohtaamat uhat voivat pahimmillaan muuttaa vakaat ja läheiset perheysköt hauraiksi ja haavoittuvaisiksi sosiaalisiksi ryhmiksi (Benisty ym. 2021, 248). Etenkin normaalista elämäkulusta poikkeavat haasteet korostavat usein perheen sisäisiä ristiriitoja (Lietz 2013). Joissain tilanteissa ihmissuhde jopa katkeaa tai se ainakin vaurioituu huomattavasti (Jallinoja 2009; Eerola & Pirskanen 2018; Jokinen 2021).

Perhe ja perhesuhteet eivät kuitenkaan välttämättä automaattisesti murene ongelmatilanteissa, vaan perheen selviytymiseen ja koossa pysymiseen vaikuttavat monenlaiset tekijät, kuten perhesuhteen laatu ja ongelman juurisyyt (Jokinen 2021) sekä perheen välinen kommunikaatio ja kyky löytää ratkaisuja vastoinkäymisiin (Lietz 2013). Esimerkiksi perhesuhteen laadusta ja läheisyydestä johtuen perhe saattaa pyrkiä pitämään yhtä silloinkin, kun heidän hyvinvointiaan ja keskinäistä luottamusta koetellaan. Erityisesti lapsen ja vanhemman välistä suhdetta pidetään vaikeasti katkeavana, kun taas lähiperheen ulkopuoliset suhteet katkeavat herkemmin. Perhe toimii usein myös eräänlaisena suojakilpenä, tuen lähteenä ja riskien minimoijana, jolloin perheprosessit voivat edistää koko perheen toipumista vastoinkäymisistä. (Jokinen 2021.) Perheresilienssin tutkimuksessa on kiinnostuttu näistä suojaavista tekijöistä, jotka edistävät perheen selviytymistä toimivana yksikkönä erilaisista perheen koossapysymistä vaikeuttavista ja ristiriitoja aiheuttavista riskeistä huolimatta (Lietz 2013). Erityisesti suomalaisessa hyvinvointivaltiossa perheresilienssiä tukee osaltaan hyvinvointivaltion instituutiot ja kolmas sektori, joihin ongelmatilanteita kohdanneet perheet voivat tukeutua (Jokinen 2021).

Perheresilienssiä voidaan kuvata viisivaiheisena prosessina, joka käynnistyy selviytymisvaiheella. Selviytymisvaiheessa perheet pyrkivät päivä kerrallaan selvittämään, miten perhe voidaan pitää toimintakykyisenä. Selviytymisvaihetta seuraa sopeutumisvaihe,

johon sisältyvät ne muutokset, joita perheet tekevät sopeutuakseen. Muutoksia voivat olla esimerkiksi halu kokeilla uusia asioita ratkaisun löytämiseksi, rajojen vetäminen perheen suojelemiseksi sekä erilaiset toimet perheen tarpeiden täyttämiseksi. Kolmantena vaiheena on hyväksymisvaihe, jolloin perheet kokevat omaksuneensa tilanteen elämänsä uudeksi normaaliksi. Neljännessä vaiheessa perheet kokevat perheyksikkönsä vahvistuneen haastavan elämäntilanteen seurauksena. Prosessin viimeinen vaihe keskittyy muiden auttamiseen eli perhe saattaa kokea tarvetta auttaa toisia samassa tilanteessa olevia henkilöitä voitettuaan vastoinkäymisensä. (Lietz & Strength 2011.)

3.2 Vankeusrangaistuksen vaikutukset perheeseen

Rikoksen tehneiden perheenjäsenistä ja lähipiiristä puhuttaessa viitataan ryhmään, joiden yhteys rikosoikeusjärjestelmään ei johdu heidän ammatillisista tai laillisista sitoumuksista, vaan heidän perheenjäsenensä saamasta tuomiosta (Granja 2016, 274). Vankeuden varjossa elävistä suomalaisista perheistä tiedetään tutkimuksellisesti hyvin vähän ja erityisesti heidän näkökulmastaan ei ole juuri saatavilla tutkimustietoa. Edes vankeusrangaistuksen kanssa elävien perheenjäsenten määrästä ei ole varmuutta ja tilastotiedot esimerkiksi vankeuteen tuomittujen lasten lukumäärästä ovat puutteellisia (Enroos & Julin 2025). Rikoksettoman elämän tukisäätiö (2023) arvioi vankeusrangaistuksen koskettavan noin 55 000 perheenjäsentä vuosittain. Määrän voidaan olettaa nousevan tulevaisuudessa, kun otetaan huomioon vankimäärien noususuuntainen trendi (Enroos & Julin 2025; Rikosseuraamuslaitos 2026a).

Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tutkimus on perinteisesti käsitellyt sitä, miten perhe voi toimia vankeuteen tuomitun tukena tai sitä, missä määrin perhetaustalla voidaan selittää rikollisuutta (Light & Campbell 2007; Gueta 2018; Witkowska-Paleń 2021). Näkökulma muuttui, kun Pauline Morris (1965) urauurtavassa tutkimuksessaan havaitsi vankeuden vaikutusten valuvan myös tuomittujen perheenjäseniin. Vankeuteen tuomittujen perheitä koskeva tutkimus tällaisten oheisrangaistusten näkökulmasta on lisääntynyt hieman viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta sen voidaan todeta olevan edelleen niukkaa (Comfort 2007; Bülow 2014). Kansainvälinen tutkimus on painottunut Iso-Britanniaan ja Yhdysvaltoihin, joissa yhteiskunta ja rangaistuspolitiikka eroavat suuresti suomalaisesta hyvinvointivaltiosta. Kyseisten tutkimustulosten yleistettävyyttä Suomeen voidaan pitää rajattuna juuri järjestelmien erilaisuuden vuoksi. Joitakin tutkimuksia on englannin kielellä saatavilla esimerkiksi Kiinasta, Alankomaista, Australiasta, Portugalista, Puolasta, Israelista

ja Intiasta (ks. Chui 2010; Hissel ym. 2011; Bülow 2014; Halsey & Deegan 2015; Granja 2016; Witkowska-Paleń 2021; Benisty ym. 2021; Gilani 2023).

Kansainvälisissä tutkimuksissa vankeusrangaistuksen vaikutukset perheenjäseniin on jaettu tyypillisesti taloudellisiin, sosiaalisiin ja emotionaalisiin vaikutuksiin (ks. esim. Arditti ym. 2003; Comfort 2007; Breen 2008), mutta eri vaikutusten tiedetään olevan tiiviisti yhteydessä toisiinsa (Comfort ym. 2016). Yhä enenevässä määrin huomiota on kiinnitetty myös vankeuden ylisukupolvisuuteen sekä vankeuden kaltaisten riskien kasaantumiseen jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin perheisiin (ks. Murray & Farrington 2005; Murray 2007; Smith ym. 2007). Tässä alaluvussa mukailen esitettyä jaottelua taloudellisiin, sosiaalisiin ja emotionaalisiin vaikutuksiin. On kuitenkin huomattava, ettei vankeustuomion vaikutukset näyttäydy tutkimuskirjallisuudessa yksinomaan negatiivisina. Sen sijaan esimerkiksi perheissä, joissa vankeustuomiota edelsi päihteiden väärinkäyttöä tai väkivaltaa, vankeus saattoi toimia tilannetta vakauttavana ja turvallisuutta lisäävänä tekijänä (Arditti ym. 2003; Comfort 2008; Bülow 2014; Granja 2016). Vankeusrangaistuksen positiiviset vaikutukset eivät kuitenkaan yleensä ilmene ilman haittapuolia, vaan ne kietoutuvat usein yhteen negatiivisten vaikutusten kanssa (Smith 2014, 191). Hyvin usein negatiiviset vaikutukset myös ylittävät merkitykseltään positiiviset (Arditti ym. 2003).

Vankeusrangaistuksen taloudelliset vaikutukset

Kenties eniten huomiota aikaisemmissa tutkimuksissa on saanut vankeusrangaistukseen liittyvät negatiiviset taloudelliset vaikutukset. Aikaisempi tutkimus viittaa siihen, että etenkin perheen pääasiallisen elättäjän lähtiessä suorittamaan vankeusrangaistusta koko perheen taloudellinen hyvinvointi kärsii (Arditti ym. 2003; Smith ym. 2007; Chui 2010). Negatiiviset taloudelliset vaikutukset johtuvat suurelta osin vankeuteen tuomitun tulojen menetyksestä vankeustuomion seurauksena (Arditti ym. 2003; Smith ym. 2007; Chui 2010; Granja 2016). Tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että perheen kotiin jäävän huoltajan on usein lopetettava työnteko tai huomattavasti vähennettävä työtuntejaan perheenjäsenistä huolehtimiseksi (Arditti ym. 2003; Light & Campbell 2007; Chui 2010). Taloudellisen tilanteen heikkenemistä on havainnut myös Christiansen (1999) haastatellessaan tanskalaisia vankeuteen tuomittujen kumppaneita. Hänen tutkimustulostensa valossa taloudelliset haasteet ovat merkinneet perheille esimerkiksi halvempaan asuntoon muuttamista, kulutuksen vähentämistä sekä lisätöiden etsimistä.

Tilannetta hankaloittaa entisestään vankeuteen liittyvät lisäkustannukset, kuten esimerkiksi vankilavierailuihin liittyvät kulut, rahan lähettäminen vankeuteen tuomitulle, posti- ja puhelumaksut sekä asianajajakulut (Arditti ym. 2003; Comfort 2007; Benisty ym. 2021). Perheenjäsenten on havaittu laittavan huomattaviakin taloudellisia panoksia vankeusrangaistusta suorittavan läheisensä aineelliseen tukemiseen jopa oman hyvinvointinsa uhalla (Jardine 2018). Etenkin Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen vankeuden vaikutuksia koskevat tutkimukset ovat todenneet vankilavierailuiden voivan olla hyvinkin kalliita ja siten pahentaa perheen taloudellista ahdinkoa (Condry 2018, 30). Taloudellisia panostuksia on tutkimuksessa kuvattu tavoiksi osoittaa sitoumusta vankeuteen tuomittuun perheenjäseneseen (Jardine 2018). Joidenkin tutkimusten mukaan lisääntyneistä kustannuksista selviytymiseen saatettiin hakea jopa lainaa, joka huonoilla lainaehdoilla tilanteen helpottamisen sijaan pahensi sitä entisestään (Smith ym. 2007; Light & Campbell 2007; Benisty ym. 2021).

Vankeuden sosiaaliset vaikutukset

Tutkimuksessa havaitut vankeusrangaistuksen sosiaaliset vaikutukset perheenjäseniin ovat moninaisia. Vankeusrangaistuksen seurauksena esimerkiksi perheen sisäiset vastuualueet ja rakenteet usein muuttuvat. Perheen toisen vanhemman vankeus muistuttaa riskitilanteena väliaikaista ja pakotettua yksinhuoltajuutta, jolloin kotiin jäävälle huoltajalle jää entistä suurempi vastuu sekä vankeuteen tuomitusta että perheen lapsista huolehtimisesta (Lowenstein 1986; Arditti ym. 2003). Vanhemman vankeuden kohdalla riskinä on, että lapsen saamaan hoivaan ja vanhemmuuteen tulee erilaisia puutoksia esimerkiksi lisääntyneen emotionaalisen kuormituksen ja mielenterveyshaasteiden tai talouspaineiden ja lisääntyneen työkuorman seurauksena (Arditti ym. 2003; Arditti 2012). Erityisesti äidin vankeusrangaistuksen seurauksena on myös mahdollista, että vastuu lasten pääasiallisesta hoivasta siirtyy toisen vanhemman sijaan muille sukulaisille edellyttäen sopeutumista sekä lapselta että uudelta pääasialliselta huoltajalta (Comfort 2007; Light & Campbell 2007). Joissakin perheissä lasten tulee myös ottaa enemmän vastuuta tyypillisesti perheen vanhemmille kuuluvista tehtävistä, kuten perheen nuoremmista lapsista huolehtimisesta tai muista kotitalousvastuista (Hissel ym. 2011; Benisty ym. 2021).

Perheenjäsenen vankeustuomion on havaittu kuormittavan myös perheen sisäisiä suhteita. Vankeustuomio saattaa aiheuttaa erityistä rasiitetta esimerkiksi parisuhteelle tai avioliitolle. Joissakin tilanteissa perheenjäsenen rikostuomio ja sen mukanaan tuoma rasitus saattaa olla niin suuri konflikti, että se johtaa puolisoitten välillä eroon. (Chui 2010; THL 2025b.) Parisuhdeongelmien lisäksi vankeustuomio asettaa haasteensa lapsen ja vankeudessa olevan

vanhemman väliselle suhteelle ja sen muodostumiselle. Tutkimuksissa on havaittu lapsi-vanhempisuhteen esimerkiksi etäännyvän herkästi vankeuden seurauksena, johon myötävaikuttaa muun muassa yhteydenpidon rajatut mahdollisuudet. Esimerkiksi Boswell (2002) havaitsi tutkimuksessaan vankilavierailuiden olevan lapsille monesti epämiellyttäviä sekä kommunikaatiota merkittävästi rajoittavia. Vierailuita onkin aiemmassa tutkimuksessa kuvattu paradoksaalisiksi, sillä ne voivat toimia sekä yhteydenpidon että emotionaalisen kuormituksen konteksteina (Arditti 2012).

Sosiaalisia vaikutuksia tarkastelevissa tutkimuksissa nousee esiin erilaiset sosiaalisen stigman kokemukset. Stigmalla tarkoitetaan halventavaa leimaa, joka ikään kuin merkitsee yksilön ja osoittaa toisille, että hänet tulisi jättää yhteiskunnan ulkopuolelle. Leiman vuoksi yksilö vähenee toisten yhteiskunnan jäsenten silmissä ja hänet nähdään tahrittuna. (Goffman 1963.) Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kohdalla puhutaan usein assosiatiivisesta stigmasta (stigmatization by association), jolla tarkoitetaan rikoksen tekijän ja hänen perheenjäsenensä liittämistä yhteen heidän läheisen yhteytensä tai geneettisten tekijöidensä vuoksi. Perheenjäsen saattaa siis näyttäytyä yhteiskunnan toisten jäsenten silmissä yhtä ”pahana” ja syyllisenä kuin rikoksen tekijä itse. (Braman 2004; Condry 2007; Arditti 2012.) Stigmalla nähdään olevan monenlaisia seurauksia. Perheenjäsenet ovat esimerkiksi saattaneet joutua jättämään yhteisönsä, katkaisemaan joitakin sosiaalisia suhteita, vetäytymään sosiaalisista piireistä, kokemaan häpeää ja syrjintää tai pitämään salaisuuksia (ks. esim. Braman 2004; Condry 2007; Breen 2008; Hutton 2018; Benisty ym. 2021). Etenkin lasten kokemuksia tarkastelleissa tutkimuksissa on havaittu myös kiusaamiskokemuksia (Boswell 2002; Arditti 2012; Oldrup & Frederiksen 2018).

Vankeuden emotionaaliset vaikutukset

Aikaisempi tutkimus on osoittanut vankeusrangaistuksella olevan myös moninaisia vaikutuksia perheenjäsenten emotionaaliseen hyvinvointiin. Vankeusrangaistuksen tiedetään saavan aikaan esimerkiksi moninaisia tunnereaktioita, kuten huolta vankeuteen tuomitun hyvinvoinnista ja kohtelusta vankilassa tai vihaa ja pettymystä tämän teosta (Benisty ym. 2021). Esimerkiksi Braman (2004) on kuvannut perheenjäsenten, etenkin vankeuteen tuomittujen lasten vanhempien, kuvaamia huolen tunteita ”vankilahuolina”. Vankilahuolet puolestaan aiheuttivat entisestään emotionaalista kuormitusta sekä kokemuksia kyvyttömyydestä auttaa vankeuteen tuomittua lasta.

Tutkimuksissa on havaittu myös perheenjäsenten mielenterveyden haasteita, kuten masennusta ja ahdistusta tai jopa itsetuhoisuutta. Uusien mielenterveysongelmien laukaisemisen lisäksi perheenjäsenen hyvinvoinnista huolehtimisen ja emotionaalisen taakan on osoitettu voivan myös pahentaa olemassa olevia mielenterveysongelmia. (Arditti 2003; Condry 2007; Jardine 2018.) Erityisesti jo valmiiksi haastavissa tilanteissa oleville perheille perheenjäsenen rikoksen tuomalla emotionaalisella lisätaakalla saattaa olla katastrofaalisia seurauksia varsinkin, jos saatavilla ei ole riittävää ammattiapua tai sitä ei osata ottaa vastaan (Jardine 2018, 172). On hyvä huomata, että emotionaalisia haasteita voi esiintyä vankeusprosessin missä tahansa vaiheessa alkaen pidätyksestä (Light & Campbell 2007). Pidätys voi pahimmillaan olla traumaattinen kokemus ja aiheuttaa voimakkaan shokkitilan (Comfort 2007; Condry 2007). Myös tanskalaisessa tutkimuksessa on havaittu perheenjäsenen pidättämisen todistamisen voivan olla epämiellyttävä tai jopa pelottava kokemus joissakin tilanteissa (Christensen 1999).

Erityisesti vankeuteen tuomittujen lapsiin fokuoituneessa tutkimuksessa on havaittu vanhemman rikoksen kohdanneiden lasten olevan usein haavoittuvaisimmassa asemassa ja kaipaavan erityistä huolenpitoa (Murray ym. 2009; Wakefield & Wildeman 2013). Tutkimusten valossa tiedetään, että vanhemman vankeusrangaistus on kohtalaisen voimakas riskitekijä lasten mielenterveyden ongelmille. Lasten kohdalla henkisen hyvinvoinnin haasteet saattavat ilmentyä esimerkiksi masentuneisuutena, ärtyneisyytenä, surun ja hädän tunteina sekä kehityksen taantumisenä, hyperaktiivisuutena ja uniongelmina (Boswell 2002; Arditti ym. 2003; Murray & Farrington 2005). Lapset saattavat kärsiä lisäksi erilaisista käytösongelmista, kuten aggressiivisuudesta (Murray & Farrington 2005; Wildeman 2010).

Sosiaalisten ongelmien kasaantuminen ja ylisukupolvistumisen riski

Rikollisuuden on havaittu olevan luonteeltaan sellainen sosiaalinen ongelma, jonka on tapana kumuloitua ja kasaantua tiettyihin, jo valmiiksi heikommassa asemassa oleviin perheisiin (ks. esim. Condry 2007; Breen 2008; Comfort 2008; Wakefield & Wildeman 2014). Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa tehdyt tutkimukset viittaavat siihen, että vankeuteen tuomittujen perheet ovat todennäköisemmin sosioekonomisesti heikommassa asemassa sekä kamppailevat useiden siihen liittyvien riskitekijöiden kanssa samanaikaisesti (Condry 2007; Comfort 2008). Tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että perheenjäsenen vankeustuomio voi lisätä tai pahentaa perheen taloudellista, sosiaalista, koulutuksellista ja terveydellistä asemaa sekä siten aiheuttaa kumulatiivisesti uusia ongelmia perheelle (Condry 2018, 29). Toisin sanoen perheessä saattaa olla jo entuudestaan kasaantuneita sosiaalisia riskejä, jotka

vankeusrangaistuksen myötä voivat pahentua entisestään (Arditti ym. 2003; Granja 2016; Witkowska-Paleń 2021). On kuitenkin huomattava, ettei vankeustuomio aiheuta haittaa ainoastaan niille perheille, joissa sosiaalisia riskejä on ollut jo ennestään. Vankeuden tiedetään aiheuttavan esimerkiksi taloudellisia vaikutuksia myös niille, jotka eivät ole niitä merkittävässä määrin kohdanneet ennen vankeustuomiota (Granja 2016).

Kuten aiemmin on todettu, vanhemman vankeustuomiolla on havaittu olevan moninaisia vaikutuksia lapseen. Yhä enenevässä määrin tutkimuksessa on alettu kiinnostumaan myös siitä, millaisia lopputulemia vanhemman tuomiolla ja aiemmin esitetyillä riskitekijöillä on lapsen myöhemmissä elämänvaiheissa (ks. Murray & Farrington 2005). Tutkimuksessa puhutaan niin sanotusta ylisukupolvistumisesta, jolla tarkoitetaan rikollisuuden periytyvyyden riskiä. Esimerkiksi Murrayn & Farringtonin (2005) tutkimustulosten mukaan vaikuttaa siltä, että isän vankeustuomio aiheuttaa antisosiaalista käyttäytymistä ja rikollisuutta seuraavassa sukupolvessa edistäen siten rikollisuuden siirtymistä sukupolvelta toiselle. Myös Codd (2007) toteaa, että vankeuteen tuomittujen lapsilla on suurempi tilastollinen todennäköisyys joutua vankilaan kuin lapsilla, joiden vanhempia ei olla tuomittu vankeuteen. Lisäksi on havaittu rikoksen tehneiden lasten myös itse kantavan huolta siitä, että osa vanhemman ”huonoista” geneeistä ja piirteistä siirtyvät heille itselleen (Condry 2007, 2018).

Suomessa esimerkiksi Kivivuori ym. (2018) ovat todenneet, että vuosina 1980–2003 alle 21-vuotiaana henkirikoksen tehneistä 11 prosentilla oli isä, joka oli myös tehnyt henkirikoksen sekä 59 prosentilla oli jonkinlainen rikosrekisteri. Kansainvälistä tutkimusta mukaillen he toteavat, että jo olemassa oleva huono-osaisuus sekä rikoksen mukanaan tuomat uudet vaikutukset saattavat olla taustatekijöinä rikollisuuden ylisukupolvistumiselle (Kivivuori ym. 2018, 123), mutta tutkimustietoa tästä etenkin Suomen kontekstissa on varsin vähän. Vuonna 2024 julkaistussa väestörekisteriaineistoa hyödyntäneessä tutkimuksessa kuitenkin todettiin vanhemman vankeuden lisäävän riskiä syyllistyä rikoksiin myös Suomessa. Vaikutus ei kuitenkaan ollut kaikille sama, vaan siihen vaikuttivat esimerkiksi perhetausta, lapsen sukupuoli ja se, kumpi vanhemmista oli tuomittu vankeuteen. (Nissinen ym. 2024.)

3.3 Vankeuteen tuomittujen perheiden tukeminen suomalaisessa hyvinvointivaltiossa

Hyvinvointivaltiosta puhuttaessa tarkoitetaan hyvinvoinnin eri osa-alueita tuottavien instituutioiden kokonaisuutta. Hyvinvointivaltion kapeassa määritelmässä olennaista ovat ne etuudet, joilla pyritään turvaamaan toimeentuloa sekä muut hyvinvointipalvelut, joiden

järjestäminen on julkisen sektorin vastuulla. Tyypillisesti sosiaali- ja terveystalvueluita suomalaisessa yhteiskunnassa tuottaa julkisen sektorin lisäksi erilaiset yksityiset yritykset, kolmannen sektorin toimijat sekä yksityishenkilöt. (Hiilamo ym. 2014.) Kuten muidenkin sosiaalisten riskien kohdalla, vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet ovat hyvinvointivaltion yleisen sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen piirissä. Tätä turvaa täydentävät kuitenkin tietyt kohdennetummat etuus- ja tukimuodot sekä vankeuslain mukaiset perhettä tukevat käytännöt.

Monissa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet erikseen huomioivissa tukimuodoissa korostetaan tilannetta, jossa vankeuden koskettamassa perheessä on alaikäisiä lapsia. Suomalainen lainsäädäntö, mukaan lukien lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, vankeuslaki ja lastenoikeuksien sopimus, velvoittavat yhteiskuntaa tukemaan perheitä tilanteessa, jossa lapsen vanhempi joutuu vankilaan. (Enroos & Julin 2025; lastensuojelulaki 417/2007; sosiaalihuoltolaki 1301/2014; vankeuslaki 767/2005; lapsen oikeuksien sopimus SopS 60/1991). Vaikka sosiaalisessa riskissä elävien lasten oikeuksia on pyritty lainsäädännössä ja hyvinvointivaltiossa turvaamaan, jää Enroosin & Julinin (2025b) mukaan lasten tuen tarve silti helposti huomaamatta. Heidän mukaansa myöskään vankeuteen tuomittujen lasten lähivanhemmille palvelujärjestelmä ei tarjoa riittävää tukea.

Lainsäädännöllinen painotus lapsiperheisiin konkretisoituu vankeuteen tuomittujen perheenjäsenille kohdennetuissa etuuksissa ja palveluissa. Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä alle 17-vuotiaiden lasten toimeentuloa turvaamaan on säädetty esimerkiksi oikeus lapsilisään sekä lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen. Vankeuteen tuomitun puoliso on oikeutettu yksinhuoltajakorotukseen, jos hänellä on alle 17-vuotiaita lapsia ja hänet on nimitetty väliaikaisesti yksinhuoltajaksi puolison vankeuden ajaksi. Korotus myönnetään kuitenkin tapauskohtaisen harkinnan perusteella ja siihen liittyy erilaisia ehtoja. Vanhemmat eivät ensinnäkään saa olla avioliitossa eikä asua samassa osoitteessa. Lisäksi vankeusrangaistuksen on kestettävä vähintään kolme kuukautta. Lapsi voi saada myös elatustukea, mikäli vanhemman vankeus kestää vähintään kolme kuukautta. Tähän etuuteen ei vaikuta vanhempien avo- tai avioliitto. (RETS 2025; KELA 2026.)

Perheet voivat olla oikeutettuja myös sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaiseen lapsiperheiden kotipalveluun, mikäli lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ei ole mahdollista sairauden, synnytyksen, vamman tai erityisen perhe- tai elämäntilanteen vuoksi. Tällaiseksi erityiseksi perhetilanteeksi luetaan myös toisen vanhemman vankeustuomio. Lapsiperheiden

kotipalvelun tarkoituksena on yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa tehtävä vanhemmuuden ja arjessa selviämisen tukeminen sekä perheen voimavarojen vahvistaminen esimerkiksi opastamalla ja vahvistamalla arjen taitoja. Kotipalvelu on lähtökohtaisesti maksullista, mutta perheen tulot vaikuttavat maksun suuruuteen. (THL 2025a; Sosiaali- ja terveysministeriö 2026.) Edellä kuvatut tukimuodot osoittavat, että suomalaisessa hyvinvointivaltiossa vankeuden vaikutuksia lähestytään ensisijaisesti lapsen edun ja lapsiperheiden näkökulmasta. Lasten hyvinvoinnin turvaaminen on perusteltua, mutta on mahdollista, että tällainen painotus rajaa tuen ulkopuolelle sellaisia perheenjäseniä, joiden asema ei määriy alaikäisten lasten kautta.

Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenille on lisäksi saatavilla myös kolmannen sektorin tukea, jonka pariin myös esimerkiksi Rikosseuraamuslaitos verkkosivuillaan ohjaa (Rikosseuraamuslaitos 2019). Kolmas sektori onkin perinteisesti ajateltu julkista palveluverkkoa tukevaksi ja sitä monipuolistavaksi, sillä julkisen tuen muodot eivät välttämättä sovellu tai riitä kaikkien tukea tarvitsevien tarpeiden täyttämiseen (Mikkonen 2011; Jokinen 2021). Suomessa tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi Rikoksettoman elämän tukisäätiö (RETS) ja Vankien vanhemmat ry, jotka tarjoavat tukea erilaisille läheisryhmille, ei vain lapsiperheille. Järjestöt toimivat usein virallisten toimijoiden kanssa yhteistyössä ja niissä järjestetään esimerkiksi vertaistuellisia leirejä ja viikonlopputoimintaa, läheisten iltoja verkossa ja kasvokkain tapaavia vertaistukiryhmiä. Järjestöjen sivuilla tarjotaan lisäksi laajasti tietoa vankeuteen tuomittujen läheisille. (Ks. esim. RETS 2026.) Vertaistukea voidaan pitää tärkeänä osana kolmannen sektorin toimintaa, sillä poikkeuksellisissa tilanteissa ihmiset kaipaavat usein välittämistä ja mahdollisuuksia jakaa kokemuksiaan, mikä parhaimmillaan myös ehkäisee syrjäytymistä ja sosiaalista leimaa. Kolmannen sektorin järjestöt ja vertaistukitoiminta kohtaavat kuitenkin myös haasteita, kuten valtionrahoitukseen liittyvän riskin resurssien vähentymiselle. (Mikkonen 2011, 218–219.)

Vaikka vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten saamasta epävirallisesta tuesta ei ole juuri saatavilla suomalaista tutkimustietoa, tiedetään, että monesti perheiden tukiverkostoihin kuuluu esimerkiksi sukulaisia ja ystäviä. Epävirallinen auttaminen onkin Tanskasen ym. (2020) mukaan olennainen osa ihmisten sosiaalisia suhteita. Epävirallista tukea tarkastellessa on kuitenkin huomattava, että suojaavat perhesuhteet puuttuvat tai katkeavat todennäköisimmin jo valmiiksi heikoimmassa asemassa olevilta. Vakaan perhe-elämän antama suoja puuttuu siis usein juuri niiltä, jotka sitä eniten tarvitsisivat. (Jalovaara 2014.) Muiden kuin sukulaisten auttaminen näyttäytyy tutkimuksen valossa valinnaiselta ja sitä

tehdään etenkin silloin, kun olosuhdetekijät sallivat sen ongelmitta eli auttajan resurssit riittävät vaivattomasti tuen antamiseen (Tanskanen ym. 2020).

Vankeuden toimeenpanosta vastaavan Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat uudistetut lapsi- ja perhetyön linjaukset, joissa korostetaan ihmissuhteiden, vanhemmuuden ja perheyhteyksien tukemista. Toimintaa ohjaavana periaatteena on niin ikään lapsen oikeuksien ja lapsen edun huomioimisen toteutuminen Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.

Rikosseuraamuslaitos määrittelee lapsi- ja perhetyön tavoitteiksi seuraamuksesta aiheutuneiden haittavaikutusten vähentämisen sekä tuomitun yhteiskuntaan sijoittumisen edistämisen. Lapsi- ja perhetyöllä pyritään tukemaan rikosseuraamusasiakkaiden, heidän lastensa ja koko perheen hyvinvointia ja perhesuhteita. Pääpaino lapsi- ja perhetyössä on vankeuteen tuomitun kanssa työskentelemisessä, mutta sitä pyritään tekemään lapsen edun näkökulmasta. (Rikosseuraamuslaitos 2019.)

Lapsi- ja perhetyö sisältää esimerkiksi perhesuhteiden selvittämistyötä sekä normaaliusperiaatteen mukaista yhteydenpitoa, minkä mukaan yhteydenpitoa rajoitetaan vain sen verran kuin vankilan järjestys edellyttää. Yhteydenpitoa voidaan toteuttaa kirjeitse, puhelimitse, sähköpostilla, videopuheluissa, tapaamisissa, poistumisluvilla ja perheleireillä. Lapsi- ja perhetyössä perhesuhteiden hoitoa ja vanhemmuuden tukemista tehdään muun muassa yksilötyöllä, perhetapaamisilla, verkostotyöskentelyllä ja perheleireillä. Suomen vankiloissa on lisäksi perheosastoja, joissa vankeuteen tuomitut äidit hoitavat lastaan, mikäli se todetaan lapsen edun mukaiseksi. Vankilassa tehdään lisäksi muuta kuntoutus- ja vaikuttamistyötä, alaikäisten tuomittujen kanssa tehtävää työtä sekä verkosto- ja viranomaisyhteistyötä. (Rikosseuraamuslaitos 2019.) Myös Rikosseuraamuslaitoksen perhetyö näyttää kuitenkin kytkeytyvän laajempaan lapsikeskeiseen lähestymistapaan, jolloin riskinä on, että muiden perheenjäsenten tukeminen jää vähemmälle huomiolle.

4 Tutkimusasetelma

Tutkielmassani tarkastelen vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tunnistamia tuen tarpeita sekä kokemuksia saadusta ja saamatta jääneestä tuesta suomalaisessa yhteiskunnassa seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaisia vaikutuksia ja tuen tarpeita vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet tunnistavat vankeusrangaistuksen aiheuttavan?
2. Millaisia kokemuksia vankeuteen tuomittujen perheenjäsenillä on saadusta tai saamatta jääneestä tuesta?

4.1 Aineistojen keruu

Tätä tutkielmaa varten olen kerännyt aineistoa kolmessa osassa. Ensimmäinen keräämäni aineistokokonaisuus on kerätty Tampereen yliopiston ja Tietoarkiston ylläpitämällä Penna-alustalla julkaisemallani kirjoituskutsulla. Valitsin kirjoituskutsun ensisijaiseksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä vankeuteen tuomittujen perheenjäseniin erikoistunut säätiö arvioi sen parhaaksi tavaksi tavoittaa kohderyhmä. Täydensin kirjoitusaineistoa kahdella eri haastatteluaineistolla. Päätin järjestää haastatteluja luettuani erään kirjoituskutsuun vastanneen kuvauksen siitä, kuinka hän olisi voinut kertoa aiheesta enemmänkin suullisesti. Toteutin ensin vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten yksilöhaastatteluita, jonka jälkeen laajensin aineistoa järjestöjen kokemusasiantuntijoiden ryhmähaastattelulla heidän ilmaistuaan kiinnostuksensa tutkimusta kohtaan.

Kirjoituskutsu

Penna-alusta on kirjoitusaineistojen keräämiseen tarkoitettu verkkoalusta. Kirjoituskutsu aineistonkeruumenetelmänä korostaa tutkittavan omakohtaisten kokemusten dokumentointia osallistujien kirjoittaessa niistä itse vapaamuotoisesti. Kirjoittaminen perustuu puhtaasti vapaaehtoisuuteen, mutta sitä ohjaa tutkijan laatima kirjoituskutsu, joka sisältää tutkimuksen aiheen esittelyn sekä mahdolliset tausta- ja apukysymykset. Teemojen ohjaamaa kirjoittamista voidaan kutsua myös teemakirjoittamiseksi. Kirjoituskutsun katsotaan sopivan erityisesti sellaisiin aiheisiin, joista ei löydy valmiita aineistoja tai runsaasti aikaisempaa tutkimustietoa. Kirjoituskutsussa on kuitenkin haasteena esimerkiksi se, että kirjoittaja voi huomaamattaan poiketa annetusta aiheesta. Ongelmaksi voi muodostua myös sellaisten henkilöiden poissulkeutuminen, joille kirjoittaminen ei ole luontevaa tai siinä on haasteita.

Kirjoitusaineistot lisäksi poikkeavat usein toisistaan niiden pituuden, tyylin ja oikeakielisyyden osalta. (Pöysä 2021; Tietoarkisto 2026a.)

Aloitin aineistonkeruun laatimalla keruuehdotuksen, joka sisälsi hahmotelman kirjoituskutsusta ja taustoittavista kysymyksistä. Muokkasin ehdotuksen Pennan ohjeiden ja käytänteiden mukaisiksi, minkä jälkeen hyväksytty kirjoituskutsu (ks. liite 1) julkaistiin Penna-alustalla. Aineistonkeruu oli käynnissä 4.9.–30.11.2025 välisenä aikana. Levitin kirjoituskutsua laatimani keruusuunnitelman mukaisesti. Kohdistin kutsun jakamisen ensisijaisesti vankeuteen tuomittujen perheenjäseniä tavoittaville järjestöille, kuten Rikoksettoman elämän tukisäätiölle, Vankien vanhemmat ry:lle ja päihde- ja rikostaustaisten vertaistukijärjestö KRISin paikallisjärjestöille. Lisäksi kontaktoin laajasti muita toimijoita, kuten seurakuntien diakoniatyötä, Sininauha ry:tä sekä lasten ja nuorten parissa toimivia järjestöjä. Lisäsin saatekirjeeseen valmista mainosmateriaalia kirjoituskutsun levittämistä helpottaakseni. Fyysisiä mainoksia vein Turun kaupunginkirjastolle ja Turun yliopistolle.

Yksilöhaastattelut

Kirjoituskutsun lisäksi keräsin aineistoa haastatteleamalla vankeuteen tuomittujen perheenjäseniä. Haastattelumuodoksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun. Teemahaastattelussa tarkkoja haastattelukysymyksiä ei lyödä lukkoon, vaan määritellään keskeiset teemat, joita haastattelussa tullaan käsittelemään (Hyvärinen 2017, 21). Haastatteluita varten muodostin neljä ylätasoa teemaa kirjoitusaineistosta tekemieni havaintojen perusteella. Tällä tavoin pyrin parantamaan kahden erilaisen aineiston yhteneväisyyttä. Alun perin ryhmähaastatteluun ilmoittautuneen kokemusasiantuntijan yksilöhaastattelussa oli lisäksi piirteitä ryhmähaastattelurungosta. Näin pyrin huomioimaan kokemusasiantuntijan järjestötoimintataustan. Yksilöhaastattelurunkoon muodostamani ylätasoa teemat olivat 1) Tausta ja perheenjäsenen tuomio, 2) Tuomion vaikutukset ja tuen tarpeet, 3) Kokemus saadusta tuesta ja 4) Saamatta jäänyt ja kaivattu tuki. Näiden teemojen alle muodostin tarkempia alakysymyksiä (ks. liite 2). Yksilöhaastatteluiden puolistrukturoidun luonteen vuoksi pyrin antamaan haastateltaville tilaa kertoa vapaasti kokemuksistaan, mutta tarpeen tullen ohjasin keskustelua takaisin teemoihin. En myöskään edennyt tiukasti suunnitellun rungon mukaan, vaan esitin kysymyksiä tarvittaessa vapaammassa järjestyksessä.

Perheenjäsenten yksilöhaastattelut toteutettiin haastateltavan toiveen mukaan joko puhelinhaastatteluna tai verkkovälitteisesti Zoom-alustalla. Puhelinhaastattelu on todettu

hyväksi tavaksi toteuttaa haastattelua sen mahdollistaman yksityisyyden vuoksi etenkin silloin, kun aihe on sensitiivinen tai haastateltava on jonkinlaisessa kriisissä. Yksityisyys saattaa edesauttaa haastatteluun suostumista aiheen ollessa arkaluontoinen. Puhelinhaastattelu mahdollistaa lisäksi aineistonkeruun maantieteellisestä etäisyydestä huolimatta. On kuitenkin mahdollista, että puhelimesta tehtävässä haastattelussa tutkijan ja tutkittavan välinen luottamus on vaikeammin saavutettavissa. Haasteeksi voi osoittautua myös nonverbaaliset, ääneen lausumattomat nyanssit, jotka puhelinhaastattelussa jäävät piiloon. (Ikonen 2017, 271–273.) Verkkovälitteistä haastattelua on tarkasteltu huomattavasti vähemmän, mutta sen suosio vaikuttaa kasvaneen koronapandemian jälkeen. Verkkovälitteinen haastattelu ei niin ikään rajaa haastateltavia maantieteellisen sijainnin mukaan, mutta puhelinhaastattelun tapaan tunteiden tulkinta saattaa olla haastavampaa kuin kasvokkaisessa haastattelussa. Haastattelun perimmäisenä motiivina on kuitenkin kerätä informaatiota ja siinä keskeistä on kieli. Tämän vuoksi verkkovälitteisyys ei tekniikan toimiessa vähennä haastattelujen informaatioarvoa. (Hokka 2020.)

Järjestöalan kokemusasiantuntijoiden ryhmähaastattelu

Aineistonkeruun viimeisenä vaiheena toteutin kokemusasiantuntijoiden ryhmähaastattelun, jonka tavoitteena oli täydentää yksilöhaastatteluista saatua tietoa. Ryhmähaastattelussa tietty ryhmä kokoontuu käsittelemään yhdessä ennalta päätettyä aihetta ja sen erityisenä antina on vuorovaikutuksessa toteutuva tiedon tuottamisen prosessi. Ryhmähaastattelun tarkoituksena on, että haastattelijä ohjaa keskustelua, mutta jättää myös tilaa ryhmän vuorovaikutukselle. (Pietilä 2017, 111–114.) Ryhmähaastattelua varten muodostin haastattelurungon (ks. liite 3), jonka taustalla hyödynsin perheenjäsenten kirjoituksista ja yksilöhaastatteluista tekemiäni havaintoja. Haastattelu järjestettiin verkkovälitteisesti ja siihen osallistui yhteensä kaksi vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tukemiseen perehtynyttä kokemusasiantuntijaa sekä yksi kolmannen sektorin asiantuntija. Yhden ryhmähaastatteluun ilmoittautuneen kokemusasiantuntijan estymisen vuoksi toteutin hänelle oman yksilöhaastattelun (ks. yksilöhaastattelut).

Ryhmähaastattelun aikana havaitsin, kuinka osallistuneiden asiantuntijoiden omakohtaiset kokemukset korostuivat. Havaintoni vuoksi päädyin käsittelemään heidän kertomuksiaan pääasiassa yksilöllisinä kuvauksina vankeuteen tuomitun perheenjäsenen näkökulmasta sekä kuvaamaan heitä kokemusasiantuntijoina. Vallitsevan käsityksen mukaan asiantuntijuus ei ole yksiselitteistä, vaan sitä voidaan määritellä eri tavoin. Yksi mahdollinen määrittelytapa on esimerkiksi tiede-, ammatti- tai instituutioperusteinen määrittely. Näin määriteltynä

asiantuntija on henkilö, jolla on aihealueesta tiettyä substanssiosaamista, mikä erottaa hänet maallikosta tai mitä on vain harvalla. (Alastalo ym. 2017, 215–216.) Kokemusasiantuntijuus puolestaan viittaa kokemuksen tuomaan ymmärrykseen tai tietoon, jota hyödynnetään toisten auttamiseksi. Kokemustieto täydentää usein ammatillista ja tieteellistä tietoa.

Kokemusasiantuntijat tietävät, mitkä asiat heitä ovat auttaneet ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet heidän toipumiseensa tai elämänmuutokseen sopeutumiseensa. (THL 2024.)

Ryhmähaastatteluun osallistunut järjestöasiantuntija ei pystynyt osallistumaan koko haastattelun ajaksi, vaan poistui aikaisemmin. Tämän ja yksilöiden kokemusten korostumisen vuoksi haastatteluun osallistuneen järjestöasiantuntijan osuus jäi analyysissäni vähäiseksi.

4.2 Aineistojen kuvaus

Kirjoituskutsuun sain yhteensä seitsemän vastausta. Kuten aineistoani havainnollistavasta taulukosta (ks. taulukko 1) nähdään, kirjoituksista kuusi tuli naisilta ja yksi vastaaja ei kertonut sukupuoltaan. Kirjoittajista yksi oli iältään 30–34-vuotias, kaksi 50–54-vuotiaita, kolme 55–59-vuotiaita ja yksi oli 65-vuotias tai sitä vanhempi. Kirjoittajien vankeuteen tuomittu perheenjäsen oli kuudessa kirjoituksessa lapsi ja yhdessä kirjoituksessa puoliso. Tuomion syyt vaihtelivat, mutta niissä esiintyi muun muassa päihde- ja huumausainerikokset, väkivaltarikokset kuten tappo tai tapon yritys, sakkovankeus sekä näiden eri nimikkeiden yhdistelmätuomioita. Kirjoitukset vaihtelivat pituudeltaan noin puolesta sivusta kahteen sivuun ja niiden yhteenlaskettu sivumäärä oli seitsemän sivua.

Perheenjäsenten yksilöhaastatteluita järjestin alun perin kolme kappaletta, mutta päädyin lopulta haastattelemaan yksilöhaastatteluna myös yhtä järjestötoiminnassa mukana ollutta kokemusasiantuntijaa hänen estyessään osallistumasta ryhmähaastatteluun.

Yksilöhaastatteluihin osallistuneista kaikki neljä olivat naisia. Heistä yksi oli 40–44-vuotias, yksi 50–54-vuotias ja kaksi 65-vuotiaita tai sitä vanhempia. Kaikkien neljän yksilöhaastatteluun osallistuneen vankeuteen tuomittu perheenjäsen oli lapsi. Tuomioiden taustalla olevat syyt kattoivat huumausainerikoksia, väkivaltarikoksia, kuten murha, tappo, tapon yritys ja kuolemantuottamus sekä omaisuusrikoksia. Haastattelut vaihtelivat kestoltaan tunnista reiluun kahteen tuntiin, ja niiden yhteenlaskettu kesto oli noin kuusi ja puoli tuntia. Litteroituna saatua materiaalia oli yhteensä noin 133 sivua, kun fonttina oli Times New Roman, fonttikokona 12 ja rivivälinä 1,5.

Järjestöalan kokemusasiantuntijoiden ryhmähaastatteluun osallistui kaksi kokemusasiantuntijaa sekä yksi puhtaasti perheenjäsenten tukeen keskittynyt asiantuntija,

joka osallistui haastatteluun vain osan aikaa. Analyysini pohjaa lopulta hyvin vähän asiantuntijanäkökulmaan ammatillisesti määriteltynä. Ryhmähaastattelu oli kestoltaan noin kaksi tuntia ja litteroituna materiaalia haastattelusta tuli 46 sivun verran. Ryhmähaastattelussa havaitsin kahden kokemusasiantuntijan omien henkilökohtaisten kokemusten vankeuteen tuomittujen perheenjäsenenä korostuneen vahvasti. Tämä näkyi muun muassa oman kokemuksen ja esimerkiksi sen aiheuttaneiden tunteiden muisteluna ja kuvaamisena. Tämän vuoksi katsoin perustelluksi analysoida kokemusasiantuntijoiden kuvauksia samalla tavalla kuin aiemmin suorittamiani yksilöhaastatteluita. Tutkimuseettisistä syistä pyysin kokemusasiantuntijoilta jälkikäteen luvan myös yksilökohtaisempaan analyysiin sekä heidän tietojensa erittelyyn aineistoa kuvaavaan taulukkoon.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston kuvaus, osallistujien taustatiedot ja vankeuteen tuomitun perheenjäsenen tausta.

Osallistuja	Osallistujan sukupuoli	Osallistujan ikä	Tuomittu perheenjäsen	Perheenjäsen tuomion syy
Kirjoitus 1	Nainen	50-54 vuotta	Lapsi	Ei tarkkaa tietoa: päihteet
Kirjoitus 2	Ei kerrottu	55-59 vuotta	Lapsi	Huumausainerikokset
Kirjoitus 3	Nainen	30-34 vuotta	Puoliso	Ei tarkkaa tietoa
Kirjoitus 4	Nainen	55-59 vuotta	Lapsi	Tapon yritys
Kirjoitus 5	Nainen	65 tai enemmän	Lapsi	Tappo
Kirjoitus 6	Nainen	50-54 vuotta	Lapsi	Huumausainerikokset
Kirjoitus 7	Nainen	55-59 vuotta	Lapsi	Ei tarkkaa tietoa: sakkovankeus, huumausainerikokset
Haastattelu 1	Nainen	40-44 vuotta	Lapsi	Huumausainerikokset
Haastattelu 2	Nainen	50-54 vuotta	Lapsi	Tappo, huumausainerikokset
Haastattelu 3	Nainen	65 tai enemmän	Lapsi	Tappo, taponyritys, kuolemantuottamus, huumausainerikokset
Haastattelu 4	Nainen	65 tai enemmän	Lapsi	Murha
Haastattelu 5	Nainen	50-54 vuotta	Lapsi	Tapon yritys
Haastattelu 6	Nainen	60-64 vuotta	Lapsi	Ei tarkkaa tietoa: väkivaltarikos

Lopullinen aineistoni koostui seitsemästä kirjoituksesta, neljästä yksilöhaastattelusta sekä kahden kokemusasiantuntijan oman tarinan kuvauksesta. Useiden aineistonhankintamenetelmien hyödyntämiseen ohjasi ennen kaikkea kohderyhmäni

saavutettavuuden haasteet. Erilaisten aineistonhankintamenetelmien yhdistämistä samassa tutkimuksessa kutsutaan menetelmätriangulaatioksi. Menetelmätriangulaatiolla voidaan saavuttaa monipuolinen aineistokokonaisuus, jossa eri tavoin tuotetut aineistot täydentävät toisiaan. (Eskola & Suoranta 1998; Tuomi & Sarajärvi 2018.) On kuitenkin huomioitava, että eri menetelmin tuotetut aineistot myös eroavat toisistaan. Esimerkiksi haastatteluaineisto syntyy vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa sekä tutkijan ohjaamana, kun taas kirjoituskutsuun saadut vastaukset tuotetaan lähtökohtaisesti yksityisessä vastaamistilanteessa itsenäisesti tutkijan laatiman keruukutsun tukemana (Hyvärinen ym. 2021; Pöysä 2021).

Menetelmätriangulaation etuna on ilmiön tarkasteleminen useasta näkökulmasta, mikä voi syventää ja laajentaa tutkimustietoa sekä vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta (Eskola ja Suoranta 1998; Hyvärinen ym. 2021). Toisistaan eroavat aineistot voivat tuoda esiin myös keskinäisiä ristiriitaisuuksia, jotka muuten voisivat jäädä huomaamatta. Toisaalta aineistojen erilaisuus voi vaikeuttaa niiden vertailua ja kokonaiskuvan muodostamista sekä korostaa tutkijan roolia aineiston jäsentelyssä. (Hyvärinen ym. 2021.)

Aineistossani korostuu sukupuoli sekä vankeuteen tuomittujen äitien näkökulma. Uskon tämän valikoitumisen selittyvän pitkälti sillä, että aktiivisesti kirjoituskutsun ja haastattelukutsun jakamiseen osallistuivat vankeuteen tuomittujen vanhempiin fokusoituneet kolmannen sektorin toimijat, jolloin tieto tutkimuksesta saavutti lähinnä vankeuteen tuomittujen vanhemmat. Poikkeuksen muodostaa yksi kuvaus vankeuteen tuomitun puolison kokemuksista sekä yksi kirjoitus, jonka kirjoittajan sukupuolesta ei ole tietoa. Aineistossani korostuu lisäksi etenkin väkivaltarikokset sekä huumausainerikokset. Työni teoriapohjaan viitaten, yksi todennäköinen selitys tälle on väkivaltarikoksista tuomittujen yliedustuneisuus. Niin ikään huumausainerikoksista tuomitut ovat merkittävä ryhmä vankipopulaatiossa. Suuren edustuksen lisäksi väkivalta- ja päihderikokset kietoutuvat myös usein yhteen. (Rikosseuraamuslaitos 2024; Törölä & Raeste 2024.) Aineiston valikoituminen voi vaikuttaa siihen, millaisena tutkittava ilmiö näyttäytyy. On esimerkiksi mahdollista, että valikoitunut aineisto korostaa vain tiettyjä piirteitä ilmiöstä ja tuottaa siitä siten vain osittaisen kuvan (Collier & Mahoney 1996). On kuitenkin huomattava, ettei tutkimus voi koskaan tuottaa täydellistä ymmärrystä asioista (Eskola & Suoranta 1998).

4.3 Tutkimusmenetelmät ja analyysin kulku

Analysoin moninaista aineistoani hyödyntäen laadullista sisällönanalyysiä, joka sopii hyvin useiden erityyppisten aineistojen analysoimiseen. Esimerkiksi Elon & Kynkään (2008)

mukaan sisällönanalyysillä voidaan analysoida lähes kaikki materiaali, joka voidaan dokumentoida kirjalliseen muotoon. Sisällönanalyysi mahdollistaa lisäksi systemaattisen, luotettavan ja toistettavan analyysin. Sisällönanalyysi jaetaan tyypillisesti aineistolähtöiseen ja teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. (Elo & Kyngäs 2008; Vuori 2021.) Koska tutkimusaiheeni on tutkittu suomalaisessa kontekstissa hyvin vähän, eikä aiheeseeni löydy analyysiä ohjaavaa teoriakehystä, hyödynnän analyysissäni aineistolähtöistä lähestymistapaa. Ennen varsinaista sisällönanalyysin aloittamista perehdyin keräämääni aineistoon huolellisesti ja merkitsin aineistoon tutkimusongelman kannalta mielenkiintoisia kohtia.

Elo & Kynkään (2008) mukaan varsinainen aineistolähtöinen analyysi etenee pelkistämisen ja luokittelun kautta, ja sen päämääränä on tiivistää aineistomassaa. Analyysi aloitetaan poimimalla aineistosta kaikki ne ilmaisut, jotka vastaavat aineistolle annettuun tutkimuskysymykseen. Poimitut alkuperäisilmaisut pelkistetään poistamalla täytesanoja ja muuttamalla ilmaisut kirjakielelle siten, että ilmaisun sanoma ei muutu. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Aloitin pelkistämisen ja luokittelun ensimmäisestä tutkimuskysymyksestäni keräten siihen linkittyvät ilmaukset omaan dokumenttiinsa. Toistin prosessin seuraavaksi toiselle tutkimuskysymykselleni. Olen havainnollistanut lainausten pelkistysprosessia taulukossa 2.

Taulukko 2. Esimerkki aineistolainauksen pelkistämisestä.

Lainaus	Lainauksen pelkistys
Aluksi oli järkytys, vaikka olin odottanut sitä, että joskus tulee tämä aika eteen. Ei se hyvältä tunnu vielääkään, mutta on toisaalta myös helpotus. Tällä kertaa säästy lapseni henki ja hän on nyt turvassa, myös itseltään. Me muut perheenjäsenet saadaan myös nyt olla enemmän rauhassa.	Tuomion aiheuttama järkytys Tuomion odotettavuus Tuomio helpotuksena Lapsen hengen pelastuminen Tuomion tuoma rauha muulle perheelle
Vertaistukea kaivannut, koska kukaan muu ei ymmärrä tuskaa, jota koen.	Vertaistuen kaipuu Muiden kykenemättömyys ymmärtää koettua tuskaa

Sisällönanalyysin seuraavana vaiheena on koodaaminen eli työvaihe, jossa systemaattisesti tunnistetaan ja nimetään aineistosta sisällöllisiä elementtejä (Vuori 2021). Koodasin aineistoa sekä käsin että tietokoneavusteisesti Nvivo-ohjelmistoa hyödyntäen. Tämän jälkeen ryhmittelin pelkistettyjä ilmaisuja koodien mukaisesti alateemoihin ja nimesin ne. Jatkoisin vertailemalla muodostuneita alateemoja ja yhdistelin toisiaan lähellä olevat alateemat

kokoavammiksi yläteemoiksi sekä muodostin yläteemoille niiden sisältöä kuvaavat nimet. Sisällönanalyysin kulkua pelkistyksistä alateemoihin ja yläteemoihin on kuvattu taulukossa 3.

Taulukko 3. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä.

Alateemat	Alateemoista muodostuva yläteema
Perheenjäsenten rakenteellinen näkymättömyys <ul style="list-style-type: none"> • Perheenjäsenet väliinputoajina • Avun tarpeen ymmärtämättömyys 	Perheenjäsenten riski jäädä tuen ulkopuolelle
Resurssit ja stigma avun hakemisen kynnyksinä <ul style="list-style-type: none"> • Tiedon puute avun saamisen kanavista • Pelko ammattilaisauttajien suhtautumisesta 	

Haastatteluaineisto korostui analyysissäni sen suuremman määrän, syvällisen kerronnan sekä tarkentavista kysymyksistä muodostuneiden lisätietojen vuoksi. Kummastakin aineistomuodosta oli kuitenkin löydettävissä runsaasti samansuuntaisia havaintoja, joskin kirjoitusaineistossa niitä kuvattiin usein tiiviimmin ja pelkistetympin. Samalla kummastakin aineistomuodosta erottui myös itsenäisiä havaintoja. Esimerkiksi vankeuteen tuomitun puolison näkökulma ilmeni yksinomaan kirjoitusaineistosta. Tosin puolison näkökulma jäi analyysissäni rajatummaksi, johtuen osin vuorovaikutuksen puutteesta kirjoitusaineistoissa. Voin kuitenkin todeta, että analyysiprosessissani kumpikin aineistomuoto toimi toisiaan täydentävinä ja tukevinä.

Analyysiprosessini tuloksena ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta muodostin kolme kokoavaa yläteemaa sekä niihin liittyvät kuusi alateemaa. Toisen tutkimuskysymyksen osalta muodostin kaksi kokoavaa yläteemaa sekä niihin sisältyvät viisi alateemaa. Muodostuneet teemat esittelen tarkemmin osana tutkielmani empiriaosiota kuvioissa 1 ja 2.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkielmani keskiössä ovat perheenjäsenten henkilökohtaiset kokemukset tuen tarpeista sekä saadusta ja saamatta jääneestä tuesta vankeustuomion koskettaessa perhettä. Painotan tutkimuksen eettisyyden merkitystä aiheeni arkaluontoisuuden ja henkilökohtaisuuden vuoksi. On mahdollista, että aiheesta kirjoittaminen tai haastattelut herättävät perheenjäsenissä hankalia tunteita ja muistoja, mikä edellyttää huolellista eettistä pohdintaa. Noudatan tutkimuksessani Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimusetiikalla tarkoitetaan vastuullisten ja oikeiden toimintaperiaatteiden noudattamista ja edistämistä kaikessa tutkimustoiminnassa ja sen peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (TENK 2023; Tuomi & Sarajärvi 2018, 150).

Tutkittavien informointi, oikeudet ja suostumuksellisuus

Kirjoituskutsun saatetekstissä informoin tutkittavia tiedonkeruun tarkoituksesta, tietosuojasta ja tutkittavan oikeuksista kirjallisesti. Tietosuojaselosteessa (ks. liite 4) informoin osallistujaa tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti muun muassa kirjoituksen arkistointiin, käsittelyyn, säilyttämiseen ja hävittämiseen liittyvistä asioista (ks. TENK 2023). Kutsuun vastaaminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen ja osallistumisen edellytyksenä oli suostumus kuvattuun tutkimukseen. Lähetyksen jälkeen osallistujalla oli mahdollisuus muokata kirjoitustaan niin kauan kuin keruu oli voimassa, minkä koen mahdollistaneen omaehtoisen ja harkitun kerronnan. Osallistuja sai myös itse valita, saako kirjoituksen taustatietoineen arkistoida Tietoarkistoon ja luovuttaa muuhun tutkimus-, opetus- tai opiskelukäyttöön. Kirjoitusten vähäisen lukumäärän vuoksi niitä ei lopulta arkistoitu. Osallistujilla oli myös mahdollisuus perua osallistumisensa kokonaan keruun voimassaolon aikana.

Myös perheenjäsenten yksilöhaastatteluiden ja ryhmähaastattelun kohdalla osallistuminen perustui täysin vapaaehtoisuuteen, mikä varmistettiin sillä, että perheenjäsenet ilmoittivat halukkuutensa osallistumiseen itse sähköpostitse. Vapaaehtoisen suostumuksen varmistamisen lisäksi koin, että näin osallistuja saa itse määrittää, onko tapahtumasta kulunut riittävästi aikaa ja onko haastateltavalla riittävästi voimavaroja osallistua haastatteluun. Toimitin osallistuneille sähköpostilla tietosuojaselosteen sekä suostumus- ja esitietolomakkeen, josta ilmeni tiedonkeruun tarkoitus sekä tutkittavan oikeudet. Sekä yksilöhaastatteluiden että ryhmähaastattelun alkuun varasin aikaa tutkittavien oikeuksien sekä käytännön asioiden läpikäymiseen.

Osallistujien anonymiteetti

Osallistujien anonymiteetin varmistamiseksi kirjoitusaineisto kerättiin ilman suoria tunnistetietoja eli henkilötietoja, joista yksittäinen osallistuja voitaisiin suoraan tunnistaa. Suoria tunnistetietoja ovat esimerkiksi henkilön koko nimi, henkilötunnus tai sähköpostiosoite (Tietoarkisto 2026b). Lisäksi kirjoituskutsuun vastaajia ohjattiin kirjoittamaan kertomatta nimiä tai muita yksityiskohtaisia tietoja itsestään tai muista yksityishenkilöistä, kuten esimerkiksi vankeuteen tuomitusta perheenjäsenestä. Perheenjäsenten yksilöhaastatteluiden ja asiantuntijoiden ryhmähaastattelun kohdalla varmistin anonymiteetin aineiston litterointivaiheessa, jolloin kehitin kullekin haastateltavalle koodin (H1, H2, H3) sekä muutin haastattelussa mainittujen perheenjäsenten ja asuinpaikkakuntien nimet sekä muut sellaiset tiedot, joista haastateltava voitaisiin tunnistaa yksinään tai tietoja yhdistelemällä. Tekstiaineistot ja haastattelunauhoitteet tuhottiin siinä vaiheessa, kun niitä ei enää tarvittu tutkielman teossa. Raportointivaiheessa tulosteni tukena esittämäni lainauksen anonymisoin muuttamalla muun muassa murremuotoiset ilmaisut yleiskielisiksi.

Tutkittavien suojeleminen ja psyykinen turvallisuus

Tutkimusetiikassa puhutaan usein haavoittuvista ryhmistä tai sensitiivisistä aiheista. Haavoittuviksi ryhmiksi luetaan yleensä lapset, nuoret, vammaiset henkilöt, laitoksissa asuvat ja pakolaiset eli riippuvuussuhteessa tai jollain lailla alisteisessa asemassa olevat ihmisryhmät (Luomanen & Nikander 2017). Haavoittuvuuden voi määrittää myös elämäntilanne tai elämänmuutos (Luomanen & Nikander 2017), mihin näkemykseni mukaan vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet voidaan lukea. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi pyrin haastattelutilanteissa luomaan turvallisen ilmapiirin aktiivisesti kuuntelemalla sekä osoittamalla empaattisuutta ja kunnioitusta haastateltavaa kohtaan. Toin haastateltaville ilmi lisäksi taukojen mahdollisuuden, mikäli haastateltava kokee niitä tarvitsevansa. Pyrin lisäksi muotoilemaan kysymykseni siten, ettei haastateltava koe oloaan pakotetuksi kertomaan asioita, joita ei itse halua.

Haastatteluiden lopuksi tarjosin haastateltaville mahdollisuuden lisätä tai täsmentää vastauksiaan sekä kommentoida haastattelua. Koska haastattelutilanne saattoi aiheuttaa tutkittavissa suuria tunteita, varmistin haastattelun lopuksi haastateltavalle jääneen mielialan sekä kehotin olemaan yhteydessä, mikäli haastattelun jälkeen heräisi vielä ajatuksia tai kysymyksiä. Haastatteluista saamani palaute oli positiivista, tukien näkemystä siitä, että tutkimukseen osallistuminen saattaa tuntua jopa terapeuttiselta tai voimaannuttavalta.

Ulkopuolisen ihmisen kanssa keskusteleminen saatetaan kokea myös tärkeäksi tueksi. (Beck & Konnert 2007; Aho & Paavilainen 2017; Pöysä 2021.)

Erytisesti lapsia ja nuoria koskevan rajauksen tein Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeeseen perustuen (TENK 2019). Koska kirjoituskutsu oli käytännössä kaikkien vapaasti saatavilla, eikä vastaajien huoltajia pystytty informoimaan eikä suostumusta tutkimukseen osallistumiseksi pyytämään, koin eettisimmäksi tavaksi suorittaa tiedonkeruu rajaamalla vastaajat 15-vuotta täyttäneisiin ja sitä vanhempiin. 15-vuotta täyttäneiden kohdalla vanhempien informointia tai suostumusta ei edellytetä. Kirjoituskutsussa ohjeellinen ikäraja ilmenee luokitellusta ikäkysymyksestä, jonka nuorin luokka on 15–19-vuotta. On kuitenkin hyvä muistaa, että kirjoittajan todenmukaisesta vastaamisesta omaan ikään tai muihin tietoihin liittyen ei voida olla varmoja.

Luotettavuus ja tutkijan asema

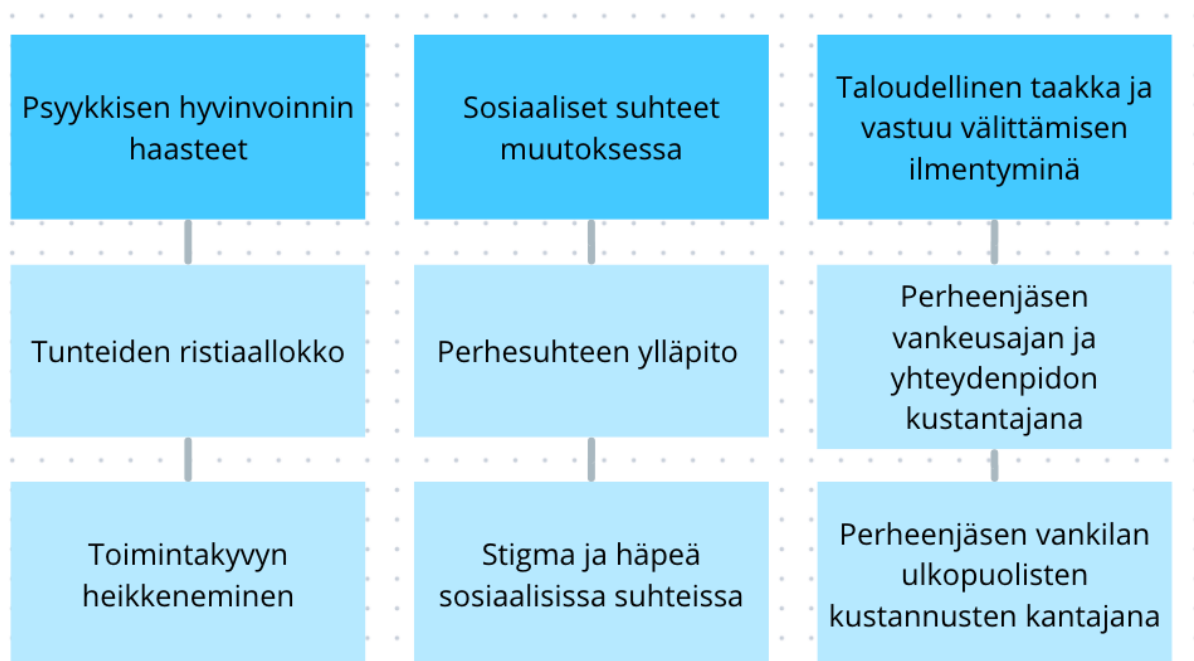
Laadullisessa tutkimuksessa puhutaan usein refleksiivisyydestä eli oman toiminnan kriittisestä analysoimisesta koko tutkimusprosessin ajan. Pysin tutkielmani teossa vastaavaan refleksiivisyyteen kuvaamalla prosessiani mahdollisimman tarkasti. Haluan myös korostaa kvalitatiivisen tutkimuksen luonteeseen perustuen, että tämä tutkielma on tekijänsä näköinen ja joku toinen voisi tehdä keräämästäni aineistosta toisenlaisen tuotoksen. Täysin objektiiviseen lopputulokseen ei siis voida päästä, eikä sitä loppujen lopuksi ole syytä tavoitella. Reflektiivisellä tutkimusotteella voidaan kuitenkin parantaa tutkielman luotettavuutta ja uskottavuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009.)

Tilaisuus antaa ääni vankeuteen tuomittujen perheenjäsenille on ollut ensisijainen motiivi tämän tutkielman tekemiseen. Haluan kuitenkin painottaa, että tarkoitukseni ei ole asettaa itseäni niin kutsutun hyväntekijän asemaan eikä puhua perheenjäsenten nimissä (ks. Hyvärinen 2017, 33). Sen sijaan haluan tutkijan asemassa antaa tilaa perheenjäsenten äänille ja omalle kerronnalle sekä osaltani auttaa kohderyhmän tunnistettavuuden parantamisessa. Tutkijalla on vastuu myös siitä, millaista kuvaa tutkimuksella luodaan kohderyhmästä ulkopuolisille yhteisöille (TENK 2019). Olen pyrkinyt huomioimaan tämän valinnoissa, joita kirjoittaessani olen tehnyt. Esimerkiksi tutkielmassani käytetty terminologia on valittu tämän mukaan, minkä vuoksi puhun pääasiallisesti rikoksen tehneestä rikollisen sijaan tai vankeuteen tuomitusta vangin sijaan. Pysin näin välttämään terminologiasta mahdollisesti aiheutuvaa leimaamista.

Tutkielmani kohdalla kävin pitkään pohdintaa siitä, tulisiko tutkielma julkaista kaikkien saataville vai vaan rajatulle joukolle. Päädyin lopulta kuuntelemaan tässä asiassa haastateltaviani, joista suuri osa kuvasi, kuinka aihealue tarvitsisi enemmän julkista keskustelua ja näkyvyyttä. Useampi kuulemani perheenjäsen myös toivoi itse voivansa toimia vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten ääninä, auttaa muita sekä vähentää aihealueeseen liitettyjä ennakkoluuloja. Tästä syystä työni on julkisesti saatavilla.

5 Vankeus sosiaalisena riskinä ja perheenjäsenten tuen tarpeet

Tutkielmani ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä tarkastelen, millaisia vaikutuksia ja tuen tarpeita vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet kokemuksissaan tunnistavat. Analyysini valossa on perusteltua todeta, että kansainvälisen tutkimuksen (ks. esim. Arditti ym. 2003; Comfort 2007; Condry 2007; Light & Campbell 2007) tapaan myös suomalaisessa yhteiskunnassa vankeusrangaistuksen vaikutukset valuvat rikoksen tekijää pidemmälle. Vankeusrangaistus asettaa riskiin perheenjäsenen kokonaisvaltaisen, psyykkiset, sosiaaliset ja taloudelliset ulottuvuudet sisältävän, hyvinvoinnin, mukaillen siten kansainvälistä tutkimusta (ks. esim. Arditti ym. 2003; Comfort 2007; Breen 2008) sekä tukien oletustani vankeustuomiosta perhettä uhkaavana sosiaalisena riskinä. Vaikutukset ja tuen tarpeet osoittautuivat analyysissäni tiiviisti yhteen kietoutuneiksi: vankeustuomion vaikutukset paljastivat niitä haavoittuvuuden kohtia, joihin tukiverkoston tulisi kyetä vastaamaan. Aineistossani vaikutukset eivät olleet yksinomaan negatiivisia, mutta tuen tarpeen muotoutumisen kannalta yksittäisiä positiivisia tai negatiivisia kokemuksia merkittävämmältä vaikuttaa niiden muodostama kokonaisuus. Myös näiltä osin tulokseni mukailevat aikaisempaa tutkimusta (esim. Comfort 2008; Comfort ym. 2016). Kuviossa 1 olen esittänyt muodostamani pääteemat sekä alateemat, joita tulen seuraavaksi käsittelemään.

Kuvio 1. Perheenjäsenten tunnistamat vankeusrangaistuksen aiheuttamat vaikutukset ja tuen tarpeet

Olen analyysissäni jäsennellyt vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kuvaamia vaikutuksia ja tuen tarpeita kolmeen pääteemaan: psyykkisen hyvinvoinnin haasteisiin, sosiaalisten suhteiden muutokseen sekä taloudelliseen taakkaan ja vastuuseen. Psyykkisen hyvinvoinnin haasteet liittyvät analyysissäni etenkin tunteiden ristiaallokkoon sekä perheenjäsenten laajempaan toimintakyvyn heikentymiseen. Sosiaalisten suhteiden osalta perheenjäsen joutuu opettelemaan uusia tapoja pitää yllä suhdettaan vankeuteen tuomittuun perheenjäsenensä, mutta myös kokemaan stigman ja häpeän värittämiä muutoksia muissa ihmissuhteissa. Kolmantena aineistostani ilmenee vankeustuomion taloudelliset vaikutukset. Perheenjäsenten rooli näyttäytyy sekä vankeusajan ja yhteydenpidon kustantajana että tuomitun vankilan ulkopuolisten kustannusten kantajana. Taloudellisten vastuiden taustalla näyttää olevan erityisesti mahdollisuus ja halu osoittaa välittämistä.

5.1 Psyykkisen hyvinvoinnin haasteet

Analyysini perusteella vankeustuomio saa perheenjäsenissä aikaan monenlaisia tunnereaktioita. Tunnereaktioista keskeisimpänä näyttäytyi samanaikaisten ja osin ristiriitaisten tunteiden aiheuttama psyykinen kuormitus, josta käytän nimitystä tunteiden ristiaallokko. Tunteiden ristiaallokko yhdessä muiden psyykkistä kuormaa aiheuttaneiden tekijöiden kanssa johti monien perheenjäsenten kokemuksissa jopa psyykkisen sietokyvyn ylittymiseen ja romahtamiseen. Vaikutukset perheenjäsenten psyykkiseen hyvinvointiin eivät näyttäytyneet siis vain hetkittäisenä tunteiden kuohuntana, vaan ne saattoivat romahtamisen myötä johtaa hyvinkin pitkäkestoiseen toimintakyvyn heikkenemiseen.

Tunteiden ristiaallokko

Perheenjäsenet kuvasivat laajan kirjon erilaisia, jopa toistensa kanssa ristiriitaisia tunteita, joita vankeustuomio sai aikaan. Näitä olivat esimerkiksi viha, sääli, kauhu, raivo, suru, pelko ja huoli, mutta toisaalta myös kaipuu ja rakkaus. Tunnereaktiot eivät näyttäytyneet erilisinä tai peräkkäisinä, vaan ne kietoutuivat tiiviisti toisiinsa ja esiintyivät usein samanaikaisesti. Tunteiden moninaisuus, samanaikaisuus ja ristiriitaisuus muodostivat kokonaisuuden, jota nimitän tunteiden ristiaallokoksi. Havaintojeni mukaan suurimmat ja voimakkaimmat tunteet koettiin rikosprosessin alkuvaiheissa, erityisesti niissä hetkissä, kun perheenjäsen sai tietää tehdystä teosta, pidätyksestä ja lopulta vankeustuomiosta. Vankeustuomiosta ja teosta kuulemisesta seuranneita tunteita sekä niiden ristiaallokkoa kuvaavat seuraavat sitaattit:

– – toisaalt aina välillä tuli semmosia oikein niinku vihan purkauksia ja sit taas helvetinmoista anteeks nyt vaan sääliä ja... ja kauhua ja... ja aivan, aivan niinku toivoo ja toivoo. (Haastattelu 4).

– – mä en oo koskaan muuten läpikäyny kaikkia tunnetiloja paitsi niinku sinä aikana ku kuuli sen mitä oma lapsi on tehny ja sit sen jälkeen. (Haastattelu 5).

Sitaatit osoittavat, kuinka tieto teosta ja tuomiosta käynnistää voimakkaan tunnereaktion, jossa vastakkaisetkin tunteet esiintyvät samanaikaisesti. Koettu tunteiden ristiaallokko näyttäytyy myös erityisen poikkeuksellisenä suhteessa aiempiin kokemuksiin. Kaikista koetuista tunteista voimakkaimmin välittyi kuitenkin järkytys ja shokkikokemus, jotka kytkeytyivät erityisesti niihin hetkiin, jolloin oman perheenjäsenen tekemästä rikoksesta ja pidätyksestä saatiin tietää. Koetun järkytyksen voimakkuuteen vaikuttivat monenlaiset tekijät, kuten esimerkiksi teon laatu ja luonne, jotka saattoivat joko voimistaa tai lieventää järkytystä. Perheenjäsenten kuvausten mukaan tilanteissa, joissa tekoon liittyi tahallisuutta tai tarkoituksenmukaisuutta, järkytys koettiin voimakkaammin, kuin tilanteissa, joissa tekoon liittyi vahingonomaisuutta tai tapaturmanomaisuutta. Kaikille perheenjäsenille tapahtuma ei myöskään tullut täytenä yllätyksenä, vaan esimerkiksi tekoa edeltänyt päihderiippuvuus tai muu käytösoireilu oli saattanut saada heidät pelkäämään jotain tämänkaltaista tapahtuvan. Kaikista järkyttävimpinä pidettiin niitä tilanteita, joissa tekoon liittyi ulkopuolinen, pahimmillaan henkensä menettänyt tai hengestään kamppaileva uhri. Seuraavat sitaatit havainnollistavat erityisesti henkirikoksiin kytkeytyviä järkytys- ja shokkireaktioita sekä niiden tuottamaa henkistä kuormitusta:

Ja olihan se kauhee järkytys et, et niinku harkittu murha. Siis tiesi mitä teki – –. (Haastattelu 4).

Reilu vuosi sitten sain pahimman uutisen minkä koskaan saanut. Poikani oli tappanut miehen. Muuten hän olisi kuollut itse. Kuitenkin tuomittiin elinkautiseen. Olin aivan järkyttynyt, itkin vaan koko ajan monta viikkoa. (Kirjoitus 5).

Eryityisesti ennen vankeustuomiota päihderiippuvuudesta kärsineiden kohdalla arkeen liitettiin kaoottisuutta, huolia ja jopa pelkoja vankeuteen tuomitun olinpaikasta, terveydentilasta ja turvallisuudesta. Näin ollen tuomio saattoi toimia helpotusta tuovana interventiona, jonka ansiosta perheenjäsenillä oli tieto vankeuteen tuomitun turvallisesta ympäristöstä, päihhteettömyydestä ja mahdollisuudesta positiiviseen elämänmuutokseen. Päihhteitä käyttäneen ja vankeuteen tuomitun perheenjäsenen kohdalla vankeustuomio kuvattiinkin

usein tämän hengen pelastaneeksi sekä perheen hengähtämisen ja rauhallisemman elämän mahdollistaneeksi tekijäksi:

Tämä toinen tuomio oli helpotus. Nuoren elämä oli hiuskarvan varassa monta kertaa sen parin kuukauden aikana, kun ehti vapaana olla edellisen tuomion jälkeen. Elämä lähti heti raiteiltaan, kun vapautui ensimmäiseltä tuomiolta. – –. Itse asiassa vankilassa hän voi paremmin kuin vapaana, on saanut käytyä keskeneräisen peruskoulun loppuun, urheilee ja voi hyvin. Myös minä voin paremmin, kun ei tarvitse pelätä puhelimen soittoa, viestejä eikä poliisin tuloa/yhteydenottoa. (Kirjoitus 1).

Aluksi oli järkytys, vaikka olin odottanut sitä, että joskus tulee tämä aika eteen. Ei se hyvältä tunnu vieläkään, mutta on toisaalta myös helpotus. Tällä kertaa säästyivät lapseni henki ja hän on nyt turvassa, myös itseltään. Me muut perheenjäsenet saadaan myös nyt olla enemmän rauhassa. (Kirjoitus 2).

Perheenjäsenten kuvauksista ilmenee, kuinka vankeustuomio voi katkaista kuormittavan elämäntilanteen sekä mahdollistaa rauhan ja huojennuksen kokemuksia. Vankeustuomion aikaan saama rauhan ja huojentuneisuuden tunne eivät kuitenkaan täysin poissulje tilanteeseen kytkeytyviä huolia. Sen sijaan etenkin vankeustuomion alkuvaiheissa tai jo pidätyksen ja tutkintavankeuden aikaan tyypillistä oli kuvata huolta esimerkiksi vankeuteen tuomitun tulevaisuudesta, pärjäämisestä ja hyvinvoinnista vankilassa. Huoli saattoi kohdistua myös hyvin käytännönläheisiin asioihin, kuten vankeuteen tuomitun ruokailujen tai lääkityksen järjestymiseen vankilassa. Huoli oli tyypillisesti voimakkaampaa silloin, kun vankeuteen tuomittu oli vielä alaikäinen tai hänen terveydentilassaan oli ollut haasteita ennen vankeustuomiota. Erään vankeuteen tuomitun nuoren äiti kuvasi vankeustuomioon liittyviä huoliaan seuraavasti: *”Itsellä oli hätä mihin lapsi sijoitetaan, milloin pääsen näkemään, miten pärjää sisällä, saako lääkityksensä jne.”* Kuvauksesta välittyy, kuinka huoli rakentuu moninaisena epävarmuutena, joka kohdistuu sekä nuoren hyvinvointiin että vanhemman mahdollisuuksiin seurata ja tukea tämän tilannetta vankilan ulkopuolelta.

Huolet eivät kuitenkaan linkittyneet vain vankeuteen tuomittuun henkilöön ja hänen tilanteeseensa, vaan huolta kannettiin esimerkiksi vankeuteen tuomitun kotiin jäävistä lapsista ja puolisosta tai vankeuteen tuomitun sisaruksista sekä heidän hyvinvoinnistaan. Erityisen suurta huolta koettiin lisäksi rikoksen mahdollisesta uhrista ja uhrin perheestä teoissa, joihin oli liittynyt väkivaltaa. Etenkin niissä tilanteissa, joissa rikoksen uhrin eloonjäämisestä ei ollut täyttä varmuutta, perheenjäsenen kokema huoli korostui. Huoli kanavoitui analyysini valossa eräänlaiseksi kysymysten tulvaksi, jossa mieli etsi vastauksia tilanteen aiheuttamaan

epävarmuuteen sekä pyrki käsittelemään tilanteen kokonaiskuvaa. Uhriin ja rikokseen liittyvää huolta sekä mielen täyttävää kysymystulvaa kuvataan seuraavassa lainauksessa:

Ja sit monesti sit ku on vielä niinku tämmösistä väkivallanteoista tai muusta et ni on myös niinku huoli siitä esimerkiks just sit niinku uhrista ku on vielä vaikka epäselvää et tuleeks hän menehtymään vai säilyykö hän niinku hengissä ni sit myöskin niinku menee energia vielä siihenki että mitä täst niinku että onko tää nyt niinku yritys vai onko tää niinku tappo tai murha tai näin eli tota jos vaikka on niin tosiaan että uhri on sairaalassa ja muuta niin, niin tosiaan et siinä on niinku niin paljon sitä prosessoitavaa ja ajateltavaa just niinku siinä hetkessä et saa sen kokonaisuuden. (Haastattelu 5).

Aineistolainaus havainnollistaa hyvin, kuinka huoli ja epävarmuus rakentuvat intensiiviseksi ja kuormittavaksi ajatteluprosessiksi. Prosessissa perheenjäsenen mieli pyrkii samanaikaisesti jäsentämään tapahtunutta, arvioimaan sen seurauksia ja hahmottamaan tilanteen kokonaiskuvaa. Huoli ja kysymystulva eivät lainauksessa kohdistu ainoastaan tehtyyn rikokseen, vaan laajenevat koskemaan myös uhrin tilaa ja tapahtumaa seuraavaa oikeusprosessia samalla lisäten henkistä kuormittuneisuutta.

Toimintakyvyn heikkeneminen

Tunnereaktioiden moninaisuus ja osittainen ristiriitaisuus mukailevat pitkälti aiempaa tutkimusta (ks. esim. Benisty ym. 2021), mutta analyysini perusteella vaikuttaa siltä, ettei kyse ole pelkästä tunteiden myllerryksestä. Sen sijaan perheenjäsenten kokema tunteiden ristiaallokko näyttäytyi osana laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa psyykkistä kuormittuneisuutta, joka pahimmillaan saattoi johtaa jopa toimintakyvyn romahtamiseen. Toimintakyvyn heikentymät vaikuttivat olevan pitkälti yhteen kietoutuneita tunne-elämän kuohunnan kanssa: tunne-elämän reaktiot, kuten huolet ja järkytys sekä niistä heränneet kysymykset kuormittivat suuresti perheenjäsenten henkistä kapasiteettia, jättäen vähemmän tilaa muille asioille, kuten omasta hyvinvoinnista huolehtimiselle.

Lisääntynyt kuormittuneisuus konkretisoitui perheenjäsenten kokemuksissa esimerkiksi erilaisina tiedonkäsittelykyvyn heikentyminä. Perheenjäsenet kuvasivat esimerkiksi keskittymiskyvyn heikkenemistä sekä muistojen hämäryyttä erityisesti tilanteen alkuajoista, jolloin järkytys ja kuormitus ovat olleet kovimmillaan. Perheenjäsenet kuvasivat myös yleistä ja vaikeasti jäsennettävää mielen sumuisuutta tai lukkiutuneisuutta sekä kokemusta normaalin ”maailmanmenon kyydistä pois putoamisesta”. Toisaalta toimintakyvyn heikentyminen kohdistui myös tulevaisuuden suunnittelemisen vaikeuteen, minkä näen selittyvän osin juuri vankeustuomioon liitetystä kysymystulvasta sekä tunteiden kanssa kamppailemisesta, jolloin

ajatukset ovat sidottuina vain nykyhetkeen ja siitä selviytymiseen. Tiedonkäsittelykyvyn heikentymistä shokin jälkeisenä aikana havainnollistaa seuraava sitaatti:

Nii se oli niinku semmonen et se... se oli niinku shokki siis jotenki mä en ees muista kunnolla mitään siit ensimmäisestä puolest vuodesta. Et oli niinku et ihan niinku ois pudonnu niinku pois jostaki et ihan niinku ois pudonnu maailmast pois, et ei niinku mikään ei oikei niinku pelannu... (Haastattelu 4).

Aineistolainauksessa haastateltava kuvaa vankeusrangaistuksen tuottamaa shokkia ja siitä seurannutta sekavaa elämänvaihetta. Kuvaus maailmasta putoamisesta havainnollistaa kokemuksen kokonaisvaltaisuutta ja siihen liittyvää elämän ja arjen syvää kuormittumista. Lopulta psyykkinen kuormitus ja toimintakyvyn heikkeneminen johtivat useiden perheenjäsenten kohdalla jopa ”romahdukseen” eli omien voimavarojen ylittymiseen ja psyykkisen hyvinvoinnin pettämiseen pitkäkestoisen rasituksen seurauksena. Toimintakyvyn heikkeneminen yhdistettiin ensinnäkin pitkäkestoiseen väsymykseen ja uupumukseen. Perheenjäsenet raportoivat esimerkiksi uniongelmia, kuten nukahtamisvaikeuksia tai jopa vuosia kestäneitä painajaisia. Uupumus liitetään usein pitkäkestoiseen henkiseen rasitukseen, joka jatkuu levosta huolimatta. Uupumuksen ja masennuksen tiedetään myös olevan usein yhteydessä toisiinsa. (Mielenterveystalo 2026.) Uupumuksen ohella useat perheenjäsenet kuvasivatkin syvää masentuneisuutta, joka oli pahimmillaan tuonut mukanaan jopa elämänhalun menettämistä sekä tarvetta lääkitykselle tai pitkäkestoiselle terapialle. Osalle masennus ja uupumus olivat uusia oireita, kun taas osalle kuormittava tilanne saattoi laukaista jo aiemmin hoidettuja oireita, mukailien aikaisempaa tutkimusta (ks. esim. Condry 2007). Esimerkiksi eräs haastateltava kuvasi tilannetta seuraavasti: ”– – sit ku hän [vankeuteen tuomittu] alko vähän niinku selviytyy siitä niin mähän romahdin itse täysin niinku johonki syövereihin että, ja edelleen toivun siitä uupumuksesta.” Sitaatti havainnollistaa, kuinka perheenjäsenen kokema kuormitus voi purkautua vasta siinä vaiheessa, kun vankeuteen tuomitun tilanne alkaa kohentumaan. Romahdus ja edelleen käynnissä oleva toipumisprosessi korostavat kuormituksen voimakkuutta ja pitkäkestoisuutta.

Sairastumisella sekä muulla toimintakyvyn heikentymisellä oli seurauksensa myös työelämään, mikä konkretisoitui perheenjäsenten kuvauksissa usein joko oman työkyvyn epäilynä tai työkyvyn menettämisenä sekä sairauslomalle jäämisenä. Pahimmillaan tilanne saattoi johtaa jopa täyteen työelämästä irtautumiseen. Toimintakyvyn selvä heikkeneminen ei kuitenkaan heijastunut yksinomaan työelämään, vaan jokaiselle arjen osa-alueelle. Voimavarat saattoivat olla riittämättömiä esimerkiksi kodin kunnossa pitoon tai omasta

terveydestä huolehtimiseen. Sairastumista ja työelämävaikutuksia ilmentävät esimerkiksi seuraavat aineistokatkelmat:

Ja sieltä sitten pojan tuomion myötä – – olin kaks vuotta töissä tiiviisti, mutta sitten romahdin kun tuota sitä vankila-asiaa ja se oli henkirikos rankka, kymmenen vuoden tuomio, josta hän oli viisi ja puoli vuotta sisällä ennen kuin vapautui. Niin se vei tuota työkyvyn niin, että rankka ja vaikea masennus tuli ja työkyky meni. (Haastattelu 3).

– – mutta ehkä just kaikki tää uupumus ja kaikki niin... niinku sitten mä tulin siihen tulokseen, et mä vaan lopetan sen työn, mä en kykene. (Haastattelu 2).

5.2 Sosiaaliset suhteet muutoksessa

Vankeusrangaistuksen vaikutukset ulottuivat myös perheenjäsenten sosiaalisiin suhteisiin, muuttaen sekä perheenjäsenen ja vankeuteen tuomitun välisen suhteen ylläpitoa että perheen muita sosiaalisia suhteita ja sosiaalista kanssakäymistä. Ensinnäkin perheenjäsenet joutuivat sopeutumaan uudelleenlaiseen, vankilan käytänteiden säätelemään yhteydenpitoon. Toisin kuin perheenjäsenen ja vankeuteen tuomitun suhteen ylläpidon muutoksissa, on perheenjäsenen ulkopuolisten ihmissuhteiden muutoksissa nähtävissä voimakkaasti stigman ja koetun häpeän vaikutus. Analyysini mukaan stigma ja häpeä muokkaavat perheenjäsenen jo olemassa olevia suhteita, muodostavat esteitä uusien sosiaalisten suhteiden luomiselle sekä johtavat perheenjäsenen elämänpiirin kaventumiseen. Havaintojeni mukaan sellaisissa tilanteissa, joissa vankeuteen tuomitun tekemää rikosta on käsitelty julkisesti mediassa, on riskinä havaittujen sosiaalisten vaikutusten voimistuminen.

Perhesuhteen ylläpito

Analyysini perusteella vankila instituutiona muuttaa keskeisesti sitä, millaisin ehdoin perhesuhdetta voidaan ylläpitää. Ennen vankeustuomiota perheenjäsenten yhteydenpito oli pääosin rajoittamatonta ja monissa tapauksissa vankeuteen tuomittu asui muun perheen kanssa saman katon alla. Nämä keskeiset perhesuhteen ylläpitoon kytkeytyvät muutokset ilmenivät analyysissäni kolmella keskeisellä ja toisiinsa kietoutuneella tavalla.

Vankeustuomio muutti ensinnäkin sitä, millä tavoin ja kuinka vapaasti vankeuteen tuomittu ja perheenjäsen pystyvät pitämään yhteyttä toisiinsa. Toiseksi yhteydenpidon rakenteellinen sääntely rajoittaa mahdollisuuksia osoittaa perheyhteyttä fyysisen läheisyyden keinoin. Kolmanneksi vankeus vaikuttaa siihen, kuinka perheenjäsenet, erityisesti äidit, voivat toteuttaa vanhemmuuttaan. Muutokset näyttäytyvät perheenjäsenille tarpeena sopeutua

uudenlaiseen tilanteeseen, jossa perhesuhteen ylläpito rakentuu vankilainstituution säätelemien käytäntöjen ja aikataulujen varaan.

Vankeustuomio muuttaa perhesuhdetta luomalla sekä fyysisen että sosiaalisen etäisyyden vankeuteen tuomitun ja perheenjäsenen välille. Etäisyys muodostuu esimerkiksi kodin ja vankilan välisen konkreettisen välimatkan, mutta myös vankilainstituution sosiaaliselle kanssakäymiselle asettamien rajojen kautta. Tällöin perhesuhteen ylläpitämistä harjoitetaan pitkälti puheluiden, kirjeenvaihdon ja vierailuiden välityksellä. Yhteydenpitomuotojen käyttö ja tiheys vaihtelivat kuitenkin merkittävästi perheenjäsenten välillä. Osa perheenjäsenistä kuvasi esimerkiksi vierailleensa säännöllisesti vankeuteen tuomitun luona, kun taas toisille vierailut olivat huomattavasti harvinaisempia esimerkiksi pitkien välimatkojen vuoksi. Merkityksellisenä koettujen vierailuiden ohella puhelut nähtiin keskeisenä ja usein tiheämpänä yhteydenpidon muotona. Tiiviillä yhteydenpidolla puhelimitse perheenjäsenet pyrkivät sekä pitämään huolta vankeuteen tuomitun hyvinvoinnista, lieventämään omaa ikäväänsä että pitämään yllä suhteen läheisyyttä:

Poika soittaa joka arki [tarkka aikaikkuna] välillä. Ja joka viikonloppu. Plus sitten muut puhelut ja... ja ja ollaan tosi tiiviisti yhteydessä edelleen. (Haastattelu 1).

No meillä on kaikilla tosi hyvät välit ja semmoset että, että kyllä puhutaan ja Aleksi [nimi muutettu] soittaa aina viikonloppuisin iskälle. Että kun sillä on vapaata niin sitten se soittelee silloin että, että meillä on tosi läheiset välit – –. (Haastattelu 2).

Puhelinsoittojen merkityksestä ja keskeisyydestä huolimatta niihin liitettiin kuitenkin myös merkittäviä rajoitteita. Erityisen haastavana perheenjäsenet pitivät sitä, etteivät he voineet itse soittaa vankeuteen tuomitulle, vaan heidän tuli odottaa vankeuteen tuomitun yhteydenottoa. Tämä teki yhteydenpidosta epäsymmetristä ja siirsi sen ajoittumisen vankilainstituution ja vankeuteen tuomitun määriteltäväksi. Puheluiden ajoittumista kuvattiin usein ennakoimattomana ja yhteydenotto saattoi tapahtua perheenjäsenelle sopimattomaan aikaan, esimerkiksi kesken työpäivän. Mikäli puheluun ei pystytty vastaamaan, saattoi perheenjäsenen kokema huoli kasvaa merkittävästi. Näin ollen perheenjäsenet kuvasivat olevansa sidottuina puhelimiinsa, jotta mahdollisen puhelun varalta oltaisiin tavoitettavissa:

Vaikeinta edelleen on se, kun ei voi itse soittaa nuorelle vaan täytyy odottaa, että hän soittaa. Välillä menee viikko, välillä on puhelinraha loppu ennen aikojaan. Sitten täytyy vaan toivoa, että puhelu tulee sellaiseen aikaan, että itse voi ja ehtii puhumaan. (Kirjoitus 1).

Mihinkä aikaan sä voit odottaa tai olettaa sitä puhelua tulevan jos sinä ootat sen puhelua... tai... ja jotenki ehkä se niinku... alku oli kun varsinkin kun ne tuli ne puhelut ku tyyliin niinku aina 10–11.30 välillä ja ihminen on töissä siihen aikaan ja, et sä pysty niinku mi- niinku jotenkin ja se aina sit se hätä ja huoli ja jotenki... semmonen kaikesta siis semmonen tietämättömyys, ymmärtämättömyys.
(Haastattelu 1).

Sitaateissa perheenjäsenet tuovat esiin, kuinka vankilainstituution luomat yhteydenpidon raamit luovat tilanteen, jossa on oltava jatkuvasti tavoitettavissa. Puhelujen odottaminen ja niiden ajoittumisesta huolehtiminen hallitsivat perheenjäsenten arkea sekä rajasivat heidän toimijuutta suhteessa yhteydenpitoon. Yhteydenpidon epäsymmetrinen luonne korostui erityisesti tilanteissa, joissa vankeuteen tuomittu ei pitänyt aktiivisesti yhteyttä perheenjäseniin. Vaikka pääsääntöisesti perheenjäsenten ja vankeuteen tuomitun välit pysyivät hyvinä tai jopa parantuivat vankeuteen tuomitun positiivisen elämänmuutoksen seurauksena, oli riskinä myös perhesuhteen etääntyminen, mikäli vankeuteen tuomitun yhteydenpito perheenjäseniin oli vähäistä. Esimerkiksi erään tutkielmaani osallistuneen kuvauksissa vankeuteen tuomitun omasta tahdosta perheenjäsenen vierailumahdollisuudet sekä jopa puhelimitse yhteyden pitäminen oli lakannut tai muuttunut hyvin satunnaiseksi. Tilanne aiheutti perheenjäsenessä hankalia tunteita, mutta myös kokemusta perhesuhteen vieraantumisen. Yhteydenpidon vähäisyydestä huolimatta perheenjäsen kuitenkin kuvasi yhä edelleen odottavan postin tuloa kirjeen toivossa sekä toivovansa vierailukutsua:

Ja nyt tuli kirje ja... nyt se tuota... joka päivä niinku se kolme kuukauttakin [ilman yhteydenottoa] juostiin tuonne postia katsomaan että onko tullut. Nytkin odotetaan huomenna on taas jakopäivä. – –. Ei ole nähnyt, viisi vuottako tässä kuluu että on viimeksi ohi mennyt siis lyhyesti vaan nähnytkään. Kovasti ihmetyttää se että ei oo ollenkaan. Oiski 500 kilsaa matka mutta kyllä me vaan mentäis jos tuota pyytäs. (Haastattelu 3).

Puhelinyhteys mahdollisti parhaimmillaan perhesuhteen tiiviin ylläpidon etäältä, mutta sen lisäksi merkittävänä pidettiin vierailemista vankeuteen tuomitun luona vankilassa. Vierailuissa vankeuden asettamat rajoitteet konkretisoituivat kuitenkin voimakkaasti, kun fyysisistä läheisyyttä ei pystyttykään osoittamaan totuttuun tapaan vankilan vierailukäytänteiden takia. Fyysisen kosketuksen, kuten halaamisen, merkitystä kuvattiin tärkeäksi keinoksi osoittaa vankeuteen tuomitulle sanattomasti tukea ja välittämistä, mutta sen ajateltiin toimivan myös keinona saada itselle lohtua kuormittavassa tilanteessa. Erityisesti suljettujen vankiloiden niin kutsuttuja ”pleksitapaamisia” eli vierailuja, joissa vankeuteen tuomitun ja vierailijan erottaa lasi tai pleksi, kuvattiin hyvin haastaviksi ja tunteellisiksi, sillä

kyvyttömyyttä koskettaa lähellä olevaa vankeuteen tuomittua oli hankala käsittää.

Kosketuksen puuttuminen korostui erityisesti pitkissä vankeustuomioissa.

Ensimmäinen vierailu oli tosi tunteellinen ja itselle oli hankalaa, kun ei päässyt halaamaan vaan piti vain lasin läpi jutella. (Kirjoitus 1).

– nyt on kuitenkin neljä vuotta menny ja jonain päivänä mä saan halata sitä, mähän sain halata sitä silloin kärjääoikeuden päätteeksi vaan hetken että se on viimeinen kerta, et se on ollut kaikkein kovin niinku se, että kun on vaan niitä pleksitapaamisia, että ei saa koskettaa eikä halata. Mm että sitä odottaa kaikkein eniten, että pääsis sinne avotaloon ja saisi halata kunnolla ja... silittää. (Haastattelu 2).

Sitaateista välittyy, kuinka kosketuksen puuttuminen rajoittaa keskeisellä tavalla perheenjäsenen ja vankeuteen tuomitun välistä vuorovaikutusta vierailuilla sekä tekee tapaamisista emotionaalisesti kuormittavia. Pleksitapaamisten lisäksi suljetuissa vankiloissa on mahdollisuus niin sanottuihin perhetapaamisiin, joissa yhdessäolo perheenjäsenen ja vankeuteen tuomitun välillä on vapaampaa ja fyysinen koskettaminen mahdollista. Perhetapaamisia pidettiin tärkeinä ja ikävää helpottavina yhteydenpidon muotoina. Perheenjäsenten mukaan perhetapaamisia oli kuitenkin vain harvoin, jolloin niiden merkitys arkisena perhesuhteen ylläpidon muotona ei korostunut. Perhetapaamiset kohdistuivat lisäksi ensisijaisesti vankeuteen tuomitun kumppaniin tai lapsiin, mikä saattoi rajata muiden perheenjäsenten, kuten vanhempien mahdollisuuksia hyödyntää niitä:

Että sitte perhetapaamiset on niinku poika on tavannut tyttöystävänsä niin niin ei olla sitte niitä live-perhetapaamisia järjestetty sen takia koska niitä saa niin harvoin – –. (Haastattelu 1).

Yhden perhetapaamisen olen saanut viettää nuoren kanssa. Oltiin tavallisessa huoneessa, juotiin kahvia ja juteltiin, pelattiin lautapeliä. (Kirjoitus 1).

Sitaatit osoittavat, että vaikka perhetapaamiset koetaan merkityksellisinä ja yhteyttä vahvistavina, niiden harvinaisuus ja kohdentuminen tiettyihin perhesuhteisiin haastaa niiden merkitystä laajempaan perhesuhteen ylläpitämisen muotona. Vankeusrangaistus käytänteineen vaikutti merkittävästi myös siihen, miten perheenjäsenet pystyivät toteuttamaan rooliaan vanhempina. Aineistossani erityisesti vankeuteen tuomittujen äidit kuvasivat haluaan tukea ja ohjata vankeuteen tuomittua lastaan vankeuden aikana sekä auttaa heitä selviytymään vankeusajasta. Perheenjäsenet kuvasivat esimerkiksi huolta vankeuteen tuomitun hyvinvoinnista, arjesta ja tulevaisuudesta sekä halua vaikuttaa myönteisesti vankeuteen tuomitun lapsen elämänsäkuuluun kannustamalla esimerkiksi opintoihin tai kuntoutumiseen. Vankilainstituutiosta vanhemmuus näyttäytyi siis eräänlaisena etävanhemmuutena, jossa

vankeuteen tuomitun ohjaaminen ja tuki pyrittiin välittämään puheluiden, kirjeiden ja tapaamisten kautta. Kuten eräs perheenjäsen ilmaisee, omasta lapsesta koetaan huolta, vaikka tämä olisi jo aikuinen: ”*Että voi sitä ihmistä ja sitä huolta ja sitten kun se on ihan oma lapsi nii, se on ikuisesti lapsi vaikka olis 50-vuotias.*” Havaintojeni mukaan halu toimia vanhempana harvoin lakkaa vankeustuomioon, mutta perheenjäsenet kokivat mahdollisuutensa vanhemmuuden osoittamiseen rajallisiksi. Perheenjäsenet kuvasivat esimerkiksi tietämättömyyttä vankilan arjesta ja mahdollisuuksista, mikä hankaloitti tuen ja ohjaamisen kohdentamista etäältä. Tietämättömyys mahdollisuuksista tuotti ristiriidan vanhemmuuteen liitetyn huolenpidon ja käytännön toimintamahdollisuuksien kanssa.

– – siinä olis voinu joku vaikka vartija tyyliin 15 minuuttia kertoa siitä vankilasta tai niistä käytänteistä tai niinku jotain, jotain niinku mitä mahdollisuuksia niinku on että, et se et jotenkin et olis oikeesti niinku vaikka niinku ymmärrystä siihen että et niinkun mitä on mahollista opiskella ja mitä mitä niinku mitäkin on et tietyllä tavalla niinku jos täältä siviilistä voisi sitä vankia et jos, jos mun poikani ei ois niinku opiskeluorientoitunut niin vaan makais niinku sellissään ni mä pystyisin ihan eri tavalla psyykkaamaan häntä ja tukemaan johonkin oikeesti niinku tulevaisuutta kohti, yhteiskuntaa kohti asioissa kun mä tietäisin että mitä siellä on. (Haastattelu 1).

Perheenjäsenen kuvauksessa korostuu, kuinka halu tukea, ohjata ja kannustaa omaa lasta säilyy, mutta vanhemmuuden toteuttaminen uhkaa jäädä osittain vajaan, kun perheenjäsen ei saa kattavaa ymmärrystä vankilan käytännöistä, arjesta tai esimerkiksi opiskelumahdollisuuksista.

Stigma ja häpeä sosiaalisissa suhteissa

Siinä missä perheen sisäistä dynamiikkaa muokkaavat vankilan raamit ja käytänteet, perheen ulkopuolista sosiaalista todellisuutta hallitsee usein voimakas stigma ja häpeän kokemus. Vankeusrangaistuksen vaikutukset näyttävät analyysini perusteella valuvan perheen rajojen yli asettaen siten perheenjäsenen uudenlaiseen asemaan suhteessa muihin ihmisiin. Stigma ja häpeä vaikuttavat etenkin perheenjäsenen jo olemassa oleviin sosiaalisiin suhteisiin, kuten sukulais- ja ystävyys-suhteisiin, mutta myös perheenjäsenen kykyyn ja haluun solmia uusia sosiaalisia suhteita.

Stigmaan ja häpeään kytkeytyvät sosiaalisten suhteiden muutokset heijastuivat etenkin ydinperheen ulkopuolisiin verkostoihin. Muutoksiin sisältyi esimerkiksi sosiaalisten suhteiden etääntymistä tai niiden karsiutumista. Etääntymistä ja karsiutumista vaikutti tapahtuvan etenkin kahden pääasiallisen prosessin seurauksena: lähiverkoston kuuluvan aloitteesta tai

tämän toiminnan seurauksena sekä perheenjäsenen omasta eristäytymisestä johtuen. Tulkintani mukaan prosesseista ensimmäisessä stigmatisaatio vaikuttaa lähiverkoston suhtautumiseen tuomittua, tehtyä rikosta tai itse perheenjäsentä kohtaan eli kyseessä on ulkopuolelta tuleva stigmatisaatio. Jälkimmäisessä puolestaan perheenjäsen saattaa itse suojella itseään välttelemällä sosiaalisia kontakteja sekä sosiaalisia tilanteita. Kummankin prosessin takana näytti kuitenkin yhteisenä tekijänä vaikuttavan ulkoinen stigma tai perheenjäsenen kokema sisäinen häpeä.

Ulkopuolelta tuleva stigmatisaatio konkretisoitui perheenjäsenten kertomuksissa sukulaisten ja ystävien kyvyttömyytenä kohdata vankeustuomiota tai jo sitä edeltänyttä rikollista elämäntapaa. Tämä ilmeni tuomitsevana asenteina ja kielenkäyttönä, myötätunnon puutteena tai koko tilanteen ja siitä puhumisen välttelemisenä. Toisinaan perheenjäsen saattoi kohdata jopa suoraa syyllistämistä lähiverkostonsa jäseniltä, jolloin syitä tapahtuneelle etsittiin esimerkiksi perheenjäsenen kasvatustyylistä. Kykenemättömyys tilanteen kohtaamiseen ja hyväksymiseen saattoivat johtaa ihmissuhteiden etääntymiseen tai jopa täyteen katkeamiseen. Etenkin tilanteissa, joissa esimerkiksi päihdeongelma oli jatkunut pitkään ennen vankeustuomiota, oli sosiaalinen verkosto saattanut karsiutua jo ennen varsinaista vankeutta. On kuitenkin hyvä huomata, ettei vankeustuomio automaattisesti tarkoita kaikkien ihmissuhteiden myllerrystä, vaan esimerkiksi parisuhde tai ystävyysuhteet voivat myös tiivistyä. Seuraavat sitaatit havainnollistavat, miten ulkopuolelta tuleva stigma ja sosiaalisten suhteiden karsiutuminen konkretisoituvat perheenjäsenten arjessa:

Osalle lähimmistä kavereista on ollut vaikea hyväksyä huumeiden käyttö ja tuomio. Kommentit on olleet aika rajuja. Nyt kun asiasta on puhuttu (ja eletty) tuntuu, että jonkun muutoksen on saanut aikaan. Vieläkin välillä kuulee "ne narkkarit" kommentointia. (Kirjoitus 1).

Mulla ei oikeestaan oo silleen niinku enää yhtään semmosia niinku kavereita tai ystäviä, jotka olis niinku vanhoja. Että, jo siinä vaiheessa, kun poika rupes käyttää päihteitä – –, niin siitä lähtien niinku on ihmiset hävinny. (Haastattelu 1).

Perheenjäsenten kuvauksista voidaan nähdä, kuinka ulkopuolelta tuleva stigma ilmenee sekä tuomitsevana reaktioina että ihmissuhteiden vähittäisenä katoamisena. Kenties keinona ylläpitää sosiaalisia suhteita tai välttää tuomitukseksi tuleminen tunteita, saatettiin sosiaalisista suhteista myös vetäytyä perheenjäsenen toimesta. Suhteista vetäytyminen ilmeni esimerkiksi tilanteesta vaikenemisena, johon liittyi esimerkiksi toisten reaktioiden, kuten ymmärtämättömyyden, säälin, liiallisen empatian tai jopa hylkäämisen, pelkoa. Vaikenemisen lisäksi ainakin joitakin tekoon ja tilanteeseen liittyviä piirteitä myös salattiin, mikä aiheutti

usein perheenjäsenissä itsessään eräänlaista sisäistä kamppailua, kuten syyllisyyttä tai oman rehellisen luonteen kyseenalaistamista. Joillekin perheenjäsenille vaikenemisen taustalla saattoi olla konkreettisia negatiivisia kokemuksia, joissa toiselle uskoutumisesta oli seurannut jotakin negatiivista. Näin ollen vaikeneminen toimi eräänlaisena itsesuojelun keinona pettymyksiltä välttymiseksi. Esimerkiksi erään perheenjäsenen mukaan uskoutuminen mahdolliselle kumppanille johti useamman kerran orastavan ihmissuhteen päättymiseen:

Olen yksin elävä ihminen ja pitää sanoa että ei kymmenen... riitä, jos numeraalisesti sanois niitä että kun mä oon tutustunut johonkin ihmiseen ja me ollaan on tapailtu, että kun mä oon sanonu että, mun lapseni on vankilassa, ni se on päättyny se ihmissuhde saman tien siihen tai seuraavana päivänä. Mut on niinkun sitten täysin ghostattu tai estetty ja... tai sanottu, että älä ikinä enää pidä yhteyttä ja niinkun semmosia... (Haastattelu 1).

Vankeuteen tuomittuun kohdistuva stigma näyttää siis laajenevan myös perheenjäseniin sekä altistavan heidät torjunnalle ja ulossulkemiselle sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisista suhteista vetäytymistä edesauttoi perheenjäsenten oma halu eristäytyä. Eristäytymishalua ilmeni sekä olemassa olevista sosiaalisista suhteista, mutta myös ulkopuolisilta haluttiin piiloutua ja uusiin ihmisiin tutustumiseen suhtauduttiin varauksella. Eristäytymishalun taustalla vaikutti vaikenemisen tapaan olevan pelkoja toisten ihmisten utelemisesta sekä tuomitsemisesta. Eristäytyminen ilmeni konkreettisesti esimerkiksi perheenjäsenten haluttomuutena harrastaa sekä julkisten paikkojen välttämisenä. Tyypillistä olikin kuvata suurta yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunnetta tilanteen käsittelemisessä: ”– – *tunsin että olen yksin surun ja häpeäni kanssa. En halunnut pitää yhteyttä ystäviiniäkään*”. Toisaalta yksinäisyys linkittyi monesti kokemukseen joukkoon kuulumattomuudesta muiden ihmisten keskellä ja toisten kykenemättömyyteen ymmärtää perheenjäsenen vankeustuomion kokenutta ihmistä.

Perheenjäsenistä useampi kuvasi tilanteita, joissa rikosta oli käsitelty julkisesti mediassa. Tämä on huomionarvoista, sillä rikosten medianäkyvyys koskee ilmiönä vain osaa vankeuteen tuomituista viitaten siihen, että aineistooni on mahdollisesti valikoitunut tavanomaista enemmän medianäkyvyyttä saaneita tapauksia. Suomessa Julkisen sanan neuvoston laatiman soveltamisoppaan (2024) mukaan rikoksesta tuomitun nimen, kuvan tai muita tunnistetietoja saa julkaista, ellei se ole tuomitun asemaan tai tekoon nähden erityisen kohtuutonta. Medianäkyvyys vaikutti analyysissäni voimistavan koettua stigmaa ja häpeää sekä edesauttavan sosiaalisten suhteiden muutoksia ja eristäytymishalua. Median voimistamaa häpeäperäistä eristäytymisreaktiota kuvaa hyvin seuraava aineistolainaus: ”*Tuomio luki lehdessä nimen kanssa. Häpesin. Ajattelin että en liiku enää kodistani minnekään*”.

Medianäkyvyyden vuoksi katketa saattoi lisäksi sellaisetkin löyhät ihmissuhteet, joiden kanssa perheenjäsen ei ole jatkuvassa kontaktissa. Myös kirjoitukset, joissa vankeuteen tuomitun perheenjäseniä syyteltiin tai heidän onnistumistaan vanhempina vähäteltiin, tuntuivat pahalta. Median kirjoitukset saattoivat aiheuttaa konkreettisia vaikutuksia myös perheenjäsenten työelämään esimerkiksi työyhteisön uteluiden ja työpaikkajuoruilun muodossa. Toisaalta erityisesti asiakastyötä tekevät kuvasivat asiakkaiden tunnustaneen heidät lehtikirjoitusten perusteella ja siten vaikeuttaneen heidän työntekoaan. Mediakäsittely ei siten rajoitu pelkästään vankeuteen tuomittuun, vaan ulottuu myös perheenjäseniin voimistaen vankeustuomion aiheuttamia vaikutuksia.

5.3 Taloudellinen taakka ja vastuu välittämisen ilmentyminä

Aiempaa kansainvälistä tutkimusta (ks. esim. Smith ym. 2007) mukaillen havaitsin vankeustuomion taloudellisten vaikutusten ulottuvan myös vankeuteen tuomittujen perheenjäseniin. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa vankeustuomion taloudellisten vaikutusten on nähty rakentuvan erityisesti perheen toisen pääasiallisen elättäjän tulojen katkeamisesta sekä erilaisista vankeuteen liittyvistä lisäkustannuksista (ks. esim. Arditti ym. 2003). Tässä pääasiassa vankeuteen tuomittujen äitien kokemuksiin painottuvassa aineistossani havaitsin erityisesti jälkimmäisten talousvaikutusten korostuvan. Analyysini perusteella vankeuden aiheuttamat lisäkustannukset perheenjäsenten talouksiin jäsentyvät kahteen kokonaisuuteen: vankilaan annettavaan, arkea ja yhteydenpitoa mahdollistavaan, taloudelliseen tukeen sekä vankilan ulkopuolisten kustannusten kantamiseen. Taloudellisten kustannusten ja vastuiden kantaminen eivät kuitenkaan olleet vain taloudellisia tekoja, vaan ne näyttävät toimivan ennen kaikkea välittämisen ja huolenpidon ilmentyminä.

Perheenjäsen vankeusajan ja yhteydenpidon kustantajana

Kuten aiemmista alaluvuista käy ilmi, vankeustuomio merkitsee monelle perheenjäsenelle huolta vankeuteen tuomitun hyvinvoinnista sekä tarvetta oppia ylläpitämään perhesuhdetta vankilan käytänteiden ja sääntöjen rajoissa. Vankeusrangaistuksen aikana taloudellisen tuen antamisesta muodostuu keskeinen tapa osoittaa välittämistä ja huolenpitoa vankeuteen tuomitulle. Analyysini perusteella vankilaan annetun taloudellisen tuen aiheuttamat lisäkustannukset voidaan jäsentää kahteen kokonaisuuteen. Ensinnäkin perheenjäsenet osoittivat taloudellisia panostuksia vankeuteen tuomitun mahdollisimman sujuvaan arkeen, kuten erilaisiin ruoka-, vaate- ja hyödykekustannuksiin. Toiseksi taloudellista tukea kohdistettiin yhteydenpitoa mahdollistaviin kustannuksiin. Kokonaisuudessaan vankilaan

annettavasta taloudellisesta tuesta muodostui usein pitkäkestoinen taloudellinen velvoite, josta perheenjäsenen oli vastattava omien kulujensa rinnalla.

Vankilan sisäiset kulut alkavat usein kertymään jo vankeusrangaistuksen alkuvaiheessa. Monelle perheenjäsenelle tämä tarkoittaa uusien tavaroiden ja vaatteiden hankkimista vankilaan kunkin vankeuslaitoksen kriteerien mukaisesti. Nämä hankinnat eivät kuitenkaan aina jää kertaluontoisiksi. Esimerkiksi vankeusrangaistuksen aikana tapahtuvat siirrot sekä vankiloiden käytäntöerot voivat tehdä aiemmin hankituista tavaroista ja vaatteista tarpeettomia, jolloin perheenjäsenelle syntyy paine kustantaa korvaavia tuotteita vanhojen tilalle. Vankilakohtaiset käytäntöerot aiheuttivat perheenjäsenissä lisäkustannusten lisäksi hämmennystä ja turhautumista, mikä mukailee aiemmassa tutkimuksessa tehtyjä havaintoja (ks. Benisty ym. 2021):

Elikkä esimerkiks [vankilan nimi] sai viedä oman vedenkeitin... etukäteen ja kaikki mutta vedenkeitintä ei saanu viiä [toisen vankilan nimi], vaan se piti ostaa sieltä [vankilan] kanttiinista. --. Nämä on ihan vankilakohtasia, yksikön kohtasia tosi paljon ja huomioidaan kumminkin että se vanki voi olla et se liikkuu ihan monessa vankilassa sen tuomionsa aikana. Niin sit niinku näitähän ei voi niinku oikeesti myöskään niinku ymmärtää eikä ajatella --. (Haastattelu 1).

Sitaatti havainnollistaa, kuinka vankiloiden käytäntöjen vaihtelu ja keskinäinen epäjohtamukaisuus vaikeuttavat perheenjäsenten mahdollisuuksia arvioida ja ennakoida vankeuden aikaisia hankintoja. Tämä ei lisää ainoastaan kustannuksia, vaan myös turhautumisen kokemuksia perheenjäsenissä, jotka vastaavat hankinnoista. Perheenjäsenelle aiheutuvat taloudelliset kustannukset kuitenkin jatkuivat tyyppillisesti läpi koko vankeusajan muodostaen jatkuvan taloudellisen rasitteen. Kanttiinien annettava raha ruokaan ja muihin hyödykkeisiin oli keskeinen osa näitä jatkuvia vankilan arkeen kytkeytyviä kuluja. Perheenjäsenet kuvasivat, kuinka vankeusaikana annetulla taloudellisella tuella pyrittiin osoittamaan huolenpitoa. Rahallisen tuen antamisella vankilan kuluihin koettiin voivan vaikuttaa esimerkiksi vankeuteen tuomitun monipuoliseen ja riittävään ravintoon, erinäisten terveyshuolien paranemiseen sekä vapaa-ajan mielekkyyteen. Huolesta johtuvia kustannuksia havainnollistaa esimerkiksi seuraava lainaus:

Että, et silleen niinku tämmöset, se mikä on mulle ollu ylläri, nii on se että se vankilan ruoka... määrä on niin pieni, elikkä niinkun... mun poika on lopettanu kahvin käytön, kahvinjuomisen koska sieltä siis ei saa enää kahviakaan, niin niin tota, niin koska se on niin kallista ja hän ei käytä mitään nikotiinituotteita eikä mitään semmosia mutta hänen on joka päivä syötävä ja niinkun siihen menee paljon rahaa, että hän saa syötyä. (Haastattelu 1).

Sitaatista ilmenee, kuinka vankilan ruokakäytännöt eivät vastaa vankeuteen tuomitun tarpeita, mikä luo ristiriidan vankilan käytänteiden ja vankeuteen tuomitun yksilöllisten tarpeiden välille. Tämä ristiriita on tullut haastatellulle perheenjäsenelle yllätyksenä ja lisännyt vankeuteen tuomitun hyvinvoinnista huolehtimiseen kytkeytyviä kustannuksia.

Perheenjäsenet osoittivat taloudellisia panostuksia vankeusaikana juoksevien kulujen lisäksi myös yhteydenpidon mahdollistamiseen. Keskeisiä yhteydenpidon muotoja vankeuteen tuomitun ja perheenjäsenen välillä ovat esimerkiksi puhelut, kirjeenvaihto ja vieraileminen. Yhteydenpidon muodot aiheuttavat kuitenkin vankeuteen tuomitulle ja siten epäsuorasti myös perheenjäsenelle erilaisia kustannuksia. Perheenjäsenen varoja kuluu esimerkiksi puhelinajan maksamiseen sekä omien ja vankeuteen tuomittujen lähettämien postien maksamiseen.

Yhteydenpitoon liittyvät kustannukset eivät rajautuneet vain puheluihin tai kirjeisiin, vaan perheenjäsenten maksettavaksi tuli monesti myös vankilassa vierailemiseen liittyvät kulut. Vankilassa saatettiin vierailta erityisesti vankeusrangaistuksen alkuvaiheissa tiheästi, sillä vankeuteen tuomitun voinnista ja sopeutumisesta vankilaan kannettiin suurta huolta. Lukuisat matkat vankilaan saattoivat muodostaa suurenkin kuluerän, mutta erityisen suureksi summat muodostuivat niissä tilanteissa, joissa kodin ja vankilan välinen etäisyys oli pitkä.

Yhteydenpidon kustannukset koettiin kuitenkin pääsääntöisesti välttämättömiksi sekä keskeiseksi osaksi vankeuteen tuomitun ja perheenjäsenen sosiaalista hyvinvointia. Vankilaan annettavien kulujen moninaisuutta ja suuruutta kuvataan aineistossa esimerkiksi seuraavasti:

– – me laitetaan sille joka viikko seitsemänkymppiä, no toki se käyttää nuuskaakin vielä, siihen niinku menee se kymppi viikossa ja kymppi puheaikaa ja sit se viiskymppiä kun siellä se kahvipakettikin maksaa kuitenkin sen yheksän euroa nii... niin nii sen verran, meillä menee se 240 [euroa] joka kuukausi... niinku häneen, ja sitten tietysti plus kaikki vaatteet no ei niin paljon tarte vaatteita mutta tämmösiä sukkia, boksereita ja teepaitoja semmosia kuluva mitä tuota niin partahöyliä ja, ja tämmöstä. Niin kyllä se, kyllähän se tuntuu. (Haastattelu 2).

Kuten sitaatista nähdään, vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet voivat vastata hyvinkin moninaisista vankilan arkeen liittyvistä kustannuksista. Näistä kustannuksista muodostuu usein merkittävä ja pitkäaikainen kuluerä, mutta niiden kattaminen näyttäytyy välttämättömänä keinona huolehtia vankila-arjen sujuvuudesta. Vaikka vankeusaikaista taloudellista tukea pidettiin tärkeänä tapana huolehtia vankeuteen tuomitusta, siihen liittyi joissain tilanteissa myös epävarmuutta ja ristiriitoja. Erityisesti päihdetaustaisten vankeuteen tuomittujen kohdalla perheenjäsenet joutuivat tekemään valintoja sen suhteen, minkä suuruisia summia vankilaan voidaan antaa ilman, että se vaarantaa vankeuteen tuomitun

päihitteettömyyttä. Nämä valinnat saattoivat johtaa tilanteisiin, joissa rahallista tukea rajattiin tai se korvattiin muilla tuen osoituksilla: ”— — kyllä me alkuun oltiin tosi skeptisiä sen rahan... rahan suhteen et mihin se siellä menee. Mutta tuota ei tosiaan lähetty maksamaan puhelinlaskuja eikä muita koska rahat menee huumeisiin useimmiten näissä piireissä niin pystyttiin sanomaan että ei ruokakassia vietiin ja kenkiä ja tämmösiä ja kirpparilta muutama uus vaate — —.” Taloudellisen tuen antaminen näyttäytyi siten auttamishalun ja mahdollisten riskien välisenä tasapainotteluna.

Perheenjäsenen vankilan ulkopuolisten kustannusten kantajana

Perheenjäsenten antama taloudellinen tuki ja kustannukset ulottuivat laajasti myös vankilan ulkopuoliseen elämään. Käytännössä tämä tarkoitti, että perheenjäsenet ottivat vastuulleen tuomitun vankeutta edeltäneeseen arkeen liittyviä menoja, kuten laskuja ja vuokratuloja sekä erilaisia velka- ja korvauskuluja. Kuten vankilaan annettavan tuen kohdalla, myös vankilan ulkopuolisten taloudellisten kustannusten kuvattiin olevan tuntuvia. Kuluista selvittiin vaihtelevasti joko omien palkkatulojen, säästöjen, sukulaisten tuen tai oman elämän muiden menojen vähäisyyden vuoksi pääsääntöisesti ilman mittavia taloudellisia haasteita. Poikkeuksen muodosti kuitenkin vankeuteen tuomitun puoliso, jonka kohdalla vankeustuomio merkitsi perheen toisen tulonsaajan taloudellisen panoksen äkillistä katoamista:

Taloudellisesti tipuin myös heikkoon asemaan kun jouduin vastata kaikista menoista yksin ja omatkin tulot tippuivat lapsen saamisen myötä. — —
 Taloudellinen puoli kuormitti paljon ja siihen olisin etenkin kaivannut tukea. Vankeudessa ei huomioda että tuomitulla jatkuu edelleen omat laskut, jotka jäävät puolison hoidettavaksi. (Kirjoitus 3).

Sitaatti osoittaa, kuinka vankeusrangaistus keskittää taloudellisen vastuun perheenjäsenelle, erityisesti tilanteissa, joissa kyseessä on puolisoitten välinen yhteinen talous. Vankeuteen tuomitun tulojen lakkaaminen sekä vankeusrangaistukseen kytkeytyvät lisäkustannukset lisäävät taloudellista kuormaa sekä tuottavat kokemuksen siitä, ettei perheenjäsenten taloudellisen tilanteen muutoksia huomioda. Kyse ei kuitenkaan ollut vain juoksevista kuluista, vaan myös merkittävistä summista, joita perheenjäsenet maksoivat erilaisina velkamaksuina ja korvauskuluina vankeuteen tuomitun puolesta. Useampaa perheenjäsentä yhdisti kokemus nuoren rikoksentehtäjän äitinä tilanteissa, joissa nuorelle oli määrätty korvattavaksi huomattavia, jopa kymmenien tuhansien eurojen suuruisia korvaussummia. Vaikka summat olivat suuria, perheenjäsenet kokivat tärkeäksi mahdollisuutensa maksaa korvauskulut nuoren puolesta joko kokonaan, antaa niihin lainaa tai osoittaa vaadittava

summa nuorelle ennakkoperinnön omaisesti. Ensisijaisena syynä korvaussummien maksamiselle oli halu auttaa vankeuteen tuomittu nuori hankalan elämänvaiheen yli:

Mutta sitte taas toisaalta se että ku hän hänet tuomittiin maksaa korvauksia vajaa 20 000 – – niin tuota pystyttiin sitten niinkun mun mun läheisen kanssa tekemään semmonen homma että, että tota lainattiin hänelle rahaa et hän sai ne... vajaa 20 tonnia maksettua pois ja hän on sen meille niinku sitte velkaa – –. – –mut eli tosiaan semmonen semmonen iso iso kyllä niinku rahallinen korvaus ja onneks pystyttiin, pystyttiin niinku se tekemään, mutta siinä oli siis se toive että jos tää nyt jää niinku tähän niin niin se ei niinku kaada taloudellisesti taas niinku noin nuoren ihmisen elämää. (Haastattelu 5).

– – ketä huvittaa oikein kunnolla niinku alkaa uutta elämää jos tietää että, et sä et ikinä selviydy niist veloistas? (Haastattelu 4).

Sitaateista ilmenee perheenjäsenten halu tukea vankeuteen tuomittua nuorta kohti uutta alkua sekä ymmärrys siitä, että suuret velkasummat voivat heikentää mahdollisuuksia ja motivaatiota uuden elämän aloittamiselle. Vastaavanlaisia ajatuksia vankeuteen tuomitun auttamisesta haastavan elämäntilanteen yli sekä uskoa muutokseen oli nähtävissä tilanteissa, joissa perheenjäsenet päätyivät maksamaan vankeuteen tuomitun huumausaineisiin liittyviä velkoja, jotka saattoivat olla jopa useita tuhansia euroja. Kuitenkin merkittävänä erona huumausainevelkojen ja korvauskulujen maksamisen välillä oli huumausainevelkoihin liittyvät pelkotilat. Pelkoa koettiin erityisesti vankeuteen tuomitun, monesti nuoren, turvallisuudesta vankilassa ja vapautumisen jälkeen, mutta myös oman ja muiden perheenjäsenten turvallisuudesta. Huumausainevelat maksettiin siis tietäen, että maksamatta jättäminen saattaisi johtaa ikäviin tai jopa henkeä uhkaaviin seurauksiin. Osalle huumausainevelkojen mahdolliset seuraukset konkretisoituivat uhkailun kokemuksina, mutta osalle pelot pohjautuivat esimerkiksi vertaisilta kuultuihin tarinoihin sekä mielikuviiin huumausainemaailmasta.

No en mä tiedä... silloin aina halus uskoo sihe että, et muutos on tulossa. Ei nyt halunnu millään lailla et halus niinku edesauttaa sitä nopeesti ja, ja... et ei se, tottakai se nyt niinku... eihän sitä nyt mielellään rahaa jolleki huumekauppiaalle heittele mutta, ku sen tietää että ellei niitä maksa, ni siit saattaa olla arvaamattomia seurauksia ja on ollukki monelle. Et se, se on niin raaka maailma se on niin kauhee maailma, et et siel pätee- ei päde ollenkaan niinku normaalien ihmisten säännöt. (Haastattelu 4).

Kokonaisuutena tarkasteltuna perheenjäsenten taloudellisesta vastuusta muodostuu monitahoinen ilmiö, jossa vankeuteen annettava tuki sekä vankilan ulkopuolisista kuluista vastaaminen kietoutuvat yhteen. Tämä paine ei näyttäydy kuitenkaan vain rangaistusajan kestäväenä haasteena, vaan pitkäaikaisena taloudellisena tilanteena. Perheenjäsenet esimerkiksi

tunnistivat, ettei taloudellinen vastuunkanto vankeuteen tuomitusta välttämättä pääty vapautumiseen, vaan myös vankeuden jälkeinen aika saattaa vaatia perheenjäseniltä merkittävää tukea erityisesti ennen oman asunnon tai työn löytymistä. Taloudellinen tuki toimii näin keinona ehkäistä uusintarikollisuutta ja turvata arjen vakautta, mutta samanaikaisesti se saattaa sitoa perheenjäseniä pitkäkestoisesti taloudellisten vastuiden kantajaksi.

6 Perheenjäsenien kokemukset tuesta

Kuten kansainvälisestä ja kansallisesta tutkimuksesta tiedetään, perheenjäsenet ovat usein tärkeä tuki vankeuteen tuomitun hyvinvoinnille vankeuden aikana ja sen jälkeen (ks. esim. Codd 2007; Bülow 2014). Vähemmän tiedetään kuitenkin siitä, millaista tukea perheenjäsenet tarvitsevat ja missä määrin perheenjäsenien tuen tarpeet pystytään tukiverkoston toimesta täyttämään. Kuten aiemmasta analyysiluvusta voidaan havaita, vaikuttaa vankeustuomio hyvin kokonaisvaltaisesti ja monesti myös pitkäkestoisesti perheenjäsenien erilaisten psyykkisen hyvinvoinnin haasteiden, sosiaalisten muutosten sekä taloudellisten vastuiden kantamisen seurauksena. Tärkeää onkin selvittää, missä määrin vankeuteen tuomittujen perheenjäsenien tuen tarpeet tunnustetaan ja pystytään täyttämään erilaisissa yhteiskunnan tukiverkostoissa vai jäävätkö ne kenties näkymättömiin tai erilaisten esteiden taakse. Tutkielmani toisena tutkimuskysymyksenä tarkastelen, millaisia kokemuksia vankeuteen tuomittujen perheenjäsenillä on saadusta tai saamatta jääneestä tuesta. Kuviossa 2 olen esittänyt muodostamani pääteemat sekä alateemat, joita tulen käsittelemään.

Kuvio 2. Perheenjäsenien tuki ja tuen ulkopuolelle jäämisen riski

Perheenjäsenien kokemuksia saadusta tai saamatta jääneestä tuesta olen jäsennellyt kahteen pääteemaan: perheenjäseniin tukiverkoston varassa sekä perheenjäsenen riskiin jäädä tuen ulkopuolelle. Ensimmäiseen pääteemaan sisältyvät kokemukset tukiverkoston saadusta

tuesta jakautuvat analyysissäni ristiriitaiseen lähiverkoston tukeen, ymmärrystä ja yhteisöllisyyttä tarjoavaan vertaistukeen sekä kohtaamisen laadusta riippuvaan palvelujärjestelmän tukeen. Toisesta pääteemastani ilmenevä tuen ulkopuolelle jäämisen riski puolestaan jakautuu perheenjäsenen rakenteelliseen näkymättömyyteen sekä resursseihin ja stigmaan kytkeytyvistä avun hakemisen kynnyksistä.

6.1 Tukiverkosto perheenjäsenten hyvinvoinnissa

Analyysini perusteella vankeustuomion aikaan saamat tuen tarpeet ohjasivat perheenjäseniä erilaisten tukimuotojen piiriin. Perheenjäsenten kokemukset tuesta jäsenyivät karkeasti kolmeen: lähiverkoston, vertaisten sekä palvelujärjestelmän tukeen. Tuen lähteiden ohella keskeiseksi tarkastelun kohteeksi nousi se, millaisena saatu tuki koettiin ja miten se vastasi perheenjäsenten tarpeisiin. Havaintojeni mukaan kokemukset tuesta vaihtelivat merkittävästi. Lähiverkoston tarjoamaan tukeen liittyi runsaasti ristiriitaisuuksia, kun taas palvelujärjestelmältä saadun tuen merkitys vaikutti vaihtelevan pitkälti sen mukaan, kuinka perheenjäsen koki tulleen kohdatuksi palveluissa. Kolmannen sektorin tarjoama vertaistuki puolestaan korostui merkityksellisenä erityisesti jaetun ymmärryksen ja yhteisöllisyyden kokemusten kautta.

Ristiriitainen lähiverkoston tuki

Perheenjäsenten kuvauksissa tukea saatiin etenkin omalta lähiverkostolta, kuten puolisoilta, ystäviltä, sukulaisilta ja työyhteisön jäseniltä. Lähiverkostolta saatu tuki ei kuitenkaan ollut yksiselitteistä, vaan sen saamiseen ja saadun tuen merkitykseen liittyi monia ristiriitoja. Osa suhteista tarjosi hyvinkin kannattelevaa tukea, kun taas osa tuesta näyttäytyi hauraalta, rajalliselta tai jopa kuormitusta lisäävältä. Lähiverkostolta saatiin ennen kaikkea emotionaalista tukea, mutta myös erilaisiin käytännön asioihin liittyvää tukea pidettiin tärkeänä. Vahvimmillaan lähiverkostolta saatu tuki ilmeni kaikista läheisimmissä ihmissuhteissa, kuten puolisoitten välillä:

Ja sitten se että miehen kanssa ollaan niin hirveän samoilla linjoilla että, hän vaikka huokaisee kotona niin mä sanon siihen että niin mullakin. Eli niin paha kaipuu ja ikävä on. Että tota hän osaa niinkun tai me osataan tulkita toisiamme. (Haastattelu 3).

Puolisoiden välinen suhde näyttäytyy sitaatissa eräänlaisena vertaisuuden muotona, jossa jaetun kokemuksen ja pitkän yhdessäolon merkitys korostuu sekä mahdollistaa jopa sanattoman ymmärryksen. Puolisoiden välinen tuki rakentuu näin arjen läsnäolosta, jaetusta

kokemuksesta sekä keskinäisestä tuesta. Muilta sukulaisilta ja ystäviltä saatu tuki oli sen sijaan luonteeltaan vaihtelevampaa ja usein hauraampaa. Tuensaannin määrä ja laatu vaikuttivat näissä ihmissuhteissa kytkeytyvän erityisesti siihen, millainen keskustelukulttuuri perheessä tai ystäväpiirissä vallitsi ennen vankeustuomiota. Esimerkiksi avoimempaan vuorovaikutukseen totuneissa sukulais- ja ystävyysuhteissa myös vaikeita kokemuksia voitiin jakaa häpeilemättä, kun taas sulkeutuneemmissa suhteissa tuki saattoi jäädä pinnalliseksi tai muuten laadultaan tai määrältään puutteelliseksi. Toisaalta joissakin tilanteissa perheenjäsenten lähiverkostot olivat etääntyneet tai niiden suhtautuminen koettiin tuomitsevana. Näissä tilanteissa tuen sijaan lähiverkosto saattoi jopa lisätä perheenjäsenen kokemaa ulkopuolisuutta. Huomionarvoista on, että erot tuessa saattoivat vaihdella merkittävästi jopa saman perheen sisällä: osa läheisistä saattoi suhtautua hyvin ymmärtäväisesti ja tarjota aktiivisesti tukeaan, kun taas toiset reagoivat tilanteeseen tuomitsevasti ilman pyrkimystä ymmärtää tapahtunutta. Tukikokemuksen riippuvuutta totutusta keskustelukulttuurista sekä tuen eroja kuvataan seuraavissa lainauksissa:

Toinen siskoni on ollut iso tuki myös. Hän on ollut koko ajan kiinnostunut nuoresta, valmis auttamaan kaikessa. Toinen siskoni ei halua kuulla mitään ja tuomitsee nuoren totaalaisesti. – –. Olen kertonut asiasta avoimesti omille kavereilleni ja niille sukulaisille kenen kanssa olen tekemisissä. Minusta puhuminen on helpottanut ja edelleen pidän tärkeänä puhua asiasta ääneen, kun se tulee esille. (Kirjoitus 1).

Sitaatti havainnollistaa, kuinka lähiverkoston tarjoama tuki rakentuu epätasaisesti ja voi sisältää keskenään ristiriitaisia reaktioita, jotka muokkaavat kokemusta tuesta merkittävästi. Läheissuhteilta saatavaan tukeen liitettiin myös erityisiä jännitteitä, jotka saattoivat heikentää tuen toteutumista. Esimerkiksi joissakin tilanteissa avoin keskustelu tapahtuneesta sai aikaan joissakin lähiverkoston jäsenissä jopa liiallista huolta ja surua, jolloin tilanteen tukijan ja tuen tarvitsijan roolit heittäytyivät herkästi päällelleen. Näin käydessä perheenjäsen saattoi itse ajautua lohduttamaan sitä henkilöä, jolta tukea oli odotettu, vaikka lähiverkoston jäsenen tarkoitusperä olisikin ollut hyvä. Toisaalta perheenjäsenet saattoivat myös tietoisesti rajoittaa tuen hakemista läheisiltään juuri edellisen kaltaisen liiallisen kuormittamisen välttämiseksi:

No mun äiti ja isäpuoli joo, mutta tietyllä tavalla mä en oo aina ihan varma... omasta äidistä muun muassa että tietyllä tavalla hän on tukena mutta en oo ihan varma pitääkö mun välillä jopa tukee häntä enemmän tän asia kanssa ku hän minua [naurahtaa]. (Haastattelu 1).

Et et puhumallahan niinku ne asiat että, et ainut että me puhuttiin sit ton vanhemman pojan ja tuota sit mun miehen kanssa ja ja sitten tietysti siskon kanssa

puhuttiin, mutta mut siinä sit aika pian tuli se et huomaa että ne on ihan kurkkua myöten täynnä jo tätä [naurahtaa]. (Haastattelu 2).

Lähiverkoston tukeen kytkeytyi myös työyhteisö, jota perheenjäsenet pitivät usein merkittävänä arjen tukiverkoston ja keskeisenä sosiaalisena ympäristönä, josta kuormitukseen voitiin saada tukea. Kuten luvussa 5.1 on tuotu esiin, vankeusrangaistus saattoi kuormittaa perheenjäseniä voimakkaasti ja heikentää heidän toimintakykyään.

Parhaimmillaan työyhteisö pystyi kuitenkin osaltaan lievittämään koettua kuormitusta tarjoamalla sekä sosiaalista tukea että joustoja työarkeen, kuten erään perheenjäsenen kuvauksesta ilmenee: ”– – mä olin erittäin onnellisessa asemassa tai sit se että kun tuli vaikea hetki niin riitti että mä laitoin Teamsissä tiimille et mä poistun nyt koneelta et nyt mun on oltava hetki yksin ja se hyväksyttiin – –.” Merkitykselliseltä näytti esimerkiksi mahdollisuus etätyöhön, työajan lyhentämiseen tai oman työnkuvan tilapäiseen keventämiseen. Järjestelyt eivät kuitenkaan ainoastaan helpottaneet arjessa selviytymistä, vaan myös välittivät kokemusta hyväksynnästä. Kaikille työelämä ei kuitenkaan tarjoa tällaista joustoa ja tukea peräänkuuluttaen jälleen muiden tukiverkkojen merkitystä.

Ymmärrystä ja yhteisöllisyyttä vertaisilta

Kolmannelta sektorilta eli järjestöiltä ja säätiöiltä saatava tuki näyttäytyy analyysini valossa keskeisenä sekä usein välttämättömänä osana perheenjäsenten tukiverkoston. Perheenjäsenille merkityksellisiksi kolmannen sektorin tuen muodoiksi ilmenivät muun muassa tukihenkilötoiminta, tiedon tarjoaminen sekä erilaiset vertaistuen muodot, kuten leirit ja tukiryhmät. Erityisesti vertaistuen rooli korostui, sillä se tarjosi perheenjäsenille mahdollisuuden tulla kuulluiksi, mutta ennen kaikkea ymmärretyiksi vertaisten toimesta. Vertaistuki kokoaa yhteen samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, joiden kesken omia tunteita, kokemuksia ja haasteita on helpompi jakaa turvallisessa ympäristössä ilman pelkoa esimerkiksi ulkopuolisten arvostelusta tai leimaantumisesta. Lisäksi samankaltaisessa tilanteessa olevien kertomuksiin on helpompi samaistua. Vertaistuessa nähtävää jaettua kokemusta ja ymmärrystä kuvataan esimerkiksi seuraavasti: ”– – sun ei tarvi löytää edes sanoja sille ku toiset ymmärtää mist sä puhut. Vaikka kaikkien tilanteet o erilaisia mut kuitenkin se se tuska on niinku yhteinen”. Vertaistukea myös kaivattiin juuri ymmärretyksi tulemisen mahdollisuuden vuoksi, kuten seuraavan, vielä toistaiseksi vertaistukea vailla olevan perheenjäsenen kirjoituksesta ilmenee: ” Vertaistukea kaivannut, koska kukaan muu ei ymmärrä tuskaa, jota koen.”

Erityisen toimivina perheenjäsenet pitivät sellaista vertaistukitoimintaa, jossa vertaistukiryhmän kohderyhmä on tarkkaan rajattu. Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kokemukset ja elämäntilanteet saattavat vaihdella suurestikin riippuen siitä, onko kyseessä vankeuteen tuomitun ystävä, vanhempi, sisarus, lapsi vai puoliso. Kokemusten ja elämäntilanteiden erotessa liikaa toisistaan, pienenee myös koettu samaistumispiinta sekä vertaisuuden ja ymmärretyksi tulemisen kokemukset. Tarkkaan rajattu vertaistukiryhmä pystyy osoittamaan perheenjäsenelle, että maailmassa on myös muita juuri hänen elämäntilanteeseensa samaistuvia henkilöitä, eikä hän ole tilanteessaan yksin. Vertaistuen riittävän tarkan rajaamisen merkitystä havainnollistaa seuraavat lainaukset:

Mutta sillä tavalla siellä ryhmässä on että kuitenkin me ollaan niinku äiteinä siellä ja tuetaan kaikki toisiamme – –. (Haastattelu 2).

[Järjestön nimi], mikä on paremmin rajattu kuin nämä lapsiperheet meillä on erilainen elämäntilanne, kun se on oma lapsi, eikä puoliso. (Haastattelu 3).

Haastateltavien kuvauksista ilmenee, kuinka vankeuteen tuomittujen äitien kokemukset voivat erota merkittävästi esimerkiksi lapsiperheiden tai puolisoitten kokemuksista, mikä korostaa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten elämäntilanteiden heterogeenisyyttä. Kuvaukset osoittavat myös, kuinka kokemusten riittävää yhteneväisyyttä pidetään keskeisenä vertaistuen toimivuuden kannalta. Vertaistuella pystyttiin usein vastaamaan myös vankeusrangaistuksen mukanaan tuomiin sosiaalisiin vaikutuksiin, kuten haasteisiin ja haluttomuuteen muodostaa uusia sosiaalisia suhteita tai uskoutua tilanteesta oman perheen ulkopuolisille mahdollisen stigman pelosta tai omasta häpeästä johtuen (ks. luku 5.2). Vertaistuen luottamuksellisessa ja samaistumisen mahdollistavassa ympäristössä nämä pelot usein vähenivät ja jopa uusia tuttavuus- ja ystävyysuhteita muodostettiin. Oman elämäntilanteen ja voimavarojen palaututtua perheenjäsenet saattoivat myös itse ottaa aktiivisempaa roolia järjestön toiminnassa esimerkiksi kokemusasiantuntijana tai vertaistukiryhmän ohjaajana. Toisten auttaminen sai perheenjäsenissä aikaan merkityksellisyyden tunnetta, mutta se näyttäytyi myös keinona vähentää stigmaa ja parantaa tietoisuutta vankeuteen tuomittujen perheenjäsenistä. Vertaistuesta muodostuikin monelle merkittävä sosiaalinen yhteisö:

– – en tiedä miten olisin pärjännyt ilman tätä vertaistukea ja sitte ehkä omasta niinkun persoonasta johtuen niin, huomasin sen et ku ite niinku oli aktiivinen eli niinku halus, halus yrittää niin että se mikä on tapahtunu meille ei niinku tapahtuis toisille niin se toi hirveesti sit niinku voimavaroja ja vaikka siellä oli tottakai niitä niinku vaikeita vaikeita hetkiäki jolloin sitte voimat meni mutta myöski se että pysty niinkun pyrkii vaikuttamaan ja auttaa ja saamaan ja antamaan vertaistukee

nii sil on ollu niinku hirvee, hirvee merkitys sit siinä et on on päässy eteenpäin.
(Haastattelu 5).

Sitaatissa havainnollistaa, kuinka vertaistuki näyttäytyy vastavuoroisena ja toimijuutta vahvistavana yhteisönä, jossa yksilö voi sekä saada että antaa tukea. Mahdollisuus auttaa toisia tuottaa myös merkityksellisyyden kokemuksia ja tukee eteenpäin pääsemistä. Kolmannen sektorin keskeisenä antina heijastui vertaistuen ohella mahdollisuus saada käytännön tukea vankeusprosessin aikana askarruttaviin kysymyksiin joko vertaisilta tai kolmannen sektorin asiantuntijoilta ja tukihenkilöiltä. Rikosoikeusprosessiin liittyvistä viranomaisista saatu tieto koettiin monesti vaikeaselkoiseksi tai olemattomaksi, jolloin kolmannen sektorin asiantuntijoiden ja kokemusasiantuntijoiden matalalla kynnyksellä kysyttävillä neuvoilla oli perheenjäsenille suuri merkitys uuden elämäntilanteen keskellä. Tietoa saatettiin kysyä pienistäkin asioista, kuten postipakettien ja kirjeiden lähettämisestä tai esimerkiksi kanttiinien hinnoista.

Kohtaamista ja kohtaamattomuutta palvelujärjestelmässä

Perheenjäsenet kuvasivat saaneensa tukea monenlaisista palveluista, mutta kuvauksissa korostuivat erityisesti julkisen terveydenhuollon sekä työterveyshuollon palvelut, joiden puoleen käännettiin, kun oma terveydentila tai jaksaminen heikkenivät merkittävästi (ks. luku 5.1). Sosiaalihuollon palvelut näyttäytyivät puolestaan keskeisinä erityisesti silloin, kun vankeuteen tuomittu oli alaikäinen tai perheessä oli vankeustuomion aikaan muita alaikäisiä lapsia. Tällöin tukea kohdistettiin sekä perheen kokonaisuuden kannattelemiseen että vankeuteen tuomitun alaikäisen nuoren tilanteen selvittämiseen yhteistyössä vanhempien kanssa. Näitä palveluita täydensivät muun muassa diakoniatyön keskusteluapu sekä viranomaisten, kuten poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen, tarjoama informaatio.

Vaikka hyödynnettyjen palvelujärjestelmän tukimuotojen kirjo oli laaja, eivät perheenjäsenet tyypillisesti hyödyntäneet useita palveluita samanaikaisesti, vaan tuki paikantui usein yhteen, tilanteessa keskeiseksi muodostuneeseen palveluun. Yksittäisten palvelujen käyttöä keskeisempää oli kuitenkin se, miten perheenjäsenet kokivat erilaiset kohtaamiset palveluissa. Erityisen merkityksellisinä koettiin kohtaamiset, joissa perheenjäsen koki tulleen kuulluksi ja arvostetuksi. Myös ammattilaisen kyky tunnistaa tilanteen erityislaatuisuus sekä siihen liittyvät haasteet korostuivat. Parhaimmillaan yksittäinen, inhimillinen kohtaaminen saattoi olla perheenjäsenelle käänteentekevä ja hyvinvointia merkittävästi edistävä:

Eräs terveyskeskuksen hoitaja nappasi minut kiinni kysymällä kuinka sinä itse voit. Se oli niin koskettava hetki, että itkuhan minulta pääsi. Hän järjesti minulle keskusteluaikoja A-klinikalle, perhetyöhön. (Kirjoitus 7).

Onni on ollut pätevä ja avulias asianajaja, jolle on voinut soittaa ja kysellä. Meillä oli myös kontakti Risen työntekijään, joka sai nuoreen yhteyden ja hän selvitti meille monta asiaa alussa. Tällainen "yhteyshenkilö" oli merkittävä tuki vankeuden alussa, kun kaikki oli vierasta. (Kirjoitus 1).

Samanaikaisesti kuitenkin korostuivat myös kohtaamattomuuden kokemukset sekä niiden negatiiviset seuraukset. Esimerkiksi tilanteissa, joissa tukea hakevan perheenjäsenen vastaanottanut ammattilainen ei onnistunut luomaan turvallista ilmapiiriä, kokivat perheenjäsenet kyvyttömyyttä käsitellä tilannettaan avoimesti. Tällaisissa tilanteissa tuki ei edistänyt tavoiteltua vaikutusta, vaan saattoi jäädä pinnalliseksi sekä kokemus palvelusta kuormittavaksi. Kuormittavaa palvelukokemusta havainnollistaa esimerkiksi seuraava kuvaus: ” – *sanoinkin Kelalle että oli ainoa instanssi joka kohtelee niinkun tällasessakin tilanteessa vähänkään inhimillisesti et sieltä mä sain niinku tukee mut kaikkia muita paikkoja mihin mä jouduin soittaen niin itkien lopetin puhelut että... et siis oli aivan nöyryyttävää soitella niihin* – –. Toisaalta joissakin kohtaamisissa ammattilaisen liian suuri sensitiivisyys perheenjäsenen kokemukselle saattoi johtaa tuen laadun heikkenemiseen. Esimerkiksi seuraavassa kuvauksessa ammattilaisen oma järkytys käänsi tukisuhteen asetelman odottamattomasti, jolloin avun tarvitsijan ja tarjoajan roolit kääntyivät pääläelleen: ” – *se raukka oli niin meni itse shokkiin että et hyvä että mä sitten loppujen lopuksi lohduttelin sitä siinä [nauraa].*” Tuen kannalta heikot kohtaamiset saattoivat myös johtaa siihen, etteivät perheenjäsenet halunneet enää antaa vastaavalle tuelle mahdollisuutta.

Kohtaamattomuus ilmeni myös kokemuksena ammattilaisten kykenemättömyydestä ymmärtää perheenjäsenten tilanteen erityispiirteitä, kuten stigmaa, tunteiden moninaisuutta tai muita haasteita. Ammattilaisen kyvyttömyys ymmärtää tilanteen moniulotteisuutta voi johtaa perheenjäsenten näkökulmasta riittämättömäksi tai pinnalliseksi sekä vaikutuksiltaan vähäiseksi tueksi. Ymmärtämättömyys heijastui erityisesti tuen mitoitukseen ja sisältöön. Perheenjäsen saattoi esimerkiksi kokea, ettei hänen tilanteensa vakavuutta tunnustettu, mikä puolestaan saattoi vaikuttaa siihen, millaista apua hänelle tarjottiin tai jätettiin tarjoamatta. Perheenjäsenet pohtivat usein ymmärtämättömyyden syyksi tilanteen harvinaisuutta tai koulutuksellisia puutteita:

– – *soitin sitten niinkun sunnuntaina työterveyteen tai siis kukalie siellä nyt oli vastaanottavana lääkärinä niin hän anto mulle niinku yhen päivän sairauslomaa et*

mun alaikäinen lapsi on, on niinku tehnyt vakavan rikoksen mistä joku toinen voi kuolla niin hei tos on sulle yks päivä sairaslomaa. – –. (Haastattelu 5).

Kohtaamisten lisäksi perheenjäsenet tunnistivat palvelujärjestelmässä myös erilaisia rakenteellisia puutteita, jotka heikensivät tuen vaikuttavuutta riippumatta niinkään itse kohtaamisen laadusta. Keskeisenä haasteena näyttäytyi tuen ajoitus. Siinä missä jo olemassa olevat hoitosuhteet mahdollistivat nopean avun saamisen, osa perheenjäsenistä joutui odottamaan tukea pitkään. Pitkien hoitojonojen vuoksi osa perheenjäsenistä kuvasi, kuinka he olivat selvinneet akuuteimman tuen tarpeen yli yksin tai mahdollisesti muun tukiverkoston avulla ennen palvelujärjestelmän tuen piiriin pääsemistä. Näin käydessä tilanne oli saattanut ehtiä kriisiytymään tarpeettomasti. Toisaalta tuen määrä koettiin toisinaan riittämättömäksi, vaikka itse tuki näyttäytyikin merkityksellisenä:

– – olen hyödyntänyt työterveyshuoltoa, tässä asiassa joo ja olen onneks saanut sieltä muutamia niinkun käyntejä... nyt niinkun etänä psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa, joka se oli varmaan niinkun semmonen ehkä siinä alkukriisissä tosi helpottava. Mutta... niinkun ehkä vähän olis voinut olla enemmänkin ku se muutama käynti – –. (Haastattelu 1).

6.2 Perheenjäsenien riski jäädä tuen ulkopuolelle

Kuten edeltävissä alaluvuissa olen osoittanut, perheenjäsenet voivat saada parhaimmillaan hyvinkin merkityksellistä tukea useista eri lähteistä. Tästä huolimatta analyysini osoittaa, että perheenjäsenet jäävät usein myös erinäisten syiden takia tuen katvealueille. Erityisesti täysi-ikäisten vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet näyttäytyvät ryhmänä, jonka tuen tarpeet jäävät pitkälti tunnistamatta luoden riskin tuen ulkopuolelle jäämisestä tilanteissa, joissa tuen tarpeet ovat usein merkittäviä. Analyysini valossa perheenjäsenien riski jäädä tuen ulkopuolelle rakentuu ensinnäkin rakenteellisesta näkymättömyydestä sekä toiseksi erilaisista stigmaan ja resursseihin liittyvistä kynnyskysymyksistä.

Perheenjäsenen rakenteellinen näkymättömyys

Perheenjäsenien riskiä jäädä tuen ulkopuolelle selittää analyysini perusteella ennen kaikkea heidän rakenteellinen näkymättömyytensä niin yhteiskunnassa kuin palvelujärjestelmässäkin. Perheenjäsenien näkymättömyys korostui erityisesti silloin, kun rikoksen tekijä oli täysi-ikäinen. Näissä tilanteissa viranomaisilla ei ole velvollisuutta, eikä kaikissa tapauksissa mahdollisuuttakaan huomioida perheenjäseniä, minkä vuoksi heidän asemansa ja oikeutensa jäävät monesti epäselviksi. Tiedonkulun esteet sekä perheenjäsenien epäselvä asema tuottivat kokemuksia ulkopuolisuudesta ja yksinjäädämisestä sekä rikosprosessin eri vaiheissa että tuen

piiriin hakeutuessa. Erityisen selkeästi näkymättömyys tuli esiin pidätystilanteissa, joissa perheenjäsenet saattoivat jäädä kokonaan tiedonkulun ulkopuolelle: ”*Mulla oli melkein kolme viikkoa etten saanu mitään yhteyttä. Mä kävin... poliisilaitoksella itkemässä, pyytämässä tietoja.*” Kuten sitaatista ilmenee, näissä tilanteissa perheenjäsenet kokivat voimakasta huolta ja hätää esimerkiksi pidätetyn olinpaikasta, mutta myös turhautumista siitä, ettei perheenjäsenen asemaa esimerkiksi vanhempana tunnistettu tai huomioitu.

Perheenjäsenten epäselvä asema ilmeni myös siten, ettei heidän tarpeisiinsa välttämättä ymmärretty tarjota tukea tai heidän tarvettaan tuen piiriin ohjaamiselle ei havaittu. Esimerkiksi tutkielmaani osallistuneen vankeuteen tuomitun puolison kohdalla tuki kohdistui lähinnä lapsiperhearjen ylläpitämiseen, mutta ei varsinaisesti vankeuteen liittyvien kysymysten käsittelyyn. Samansuuntaisesti täysi-ikäisten vankeuteen tuomittujen äidit kuvasivat jääneensä tuen ulkopuolelle juuri siksi, ettei heidän katsottu olevan asianosaisia:

Eei, ei tarjottu... Koska eihän meitä... öö... mehän oltiin niinku tavallaan ulkopuolisia. Koska on aikuinen ihminen joka on tehnyt rikoksen... niin... eihän meille ees kerrottu. Eikä siis... niinku et nii... että... tavallaan niinku ulkopuolisia oltiin. (Haastattelu 2).

Tukea tarjottiin perhepalveluista lähinnä vauvan kanssa. En kuitenkaan halunnut kyseistä tukea vastaanottaa, johtuen etenkin omasta työpaikastani. Varsinaiseen vankeuteen liittyviin asioihin ei tukea tarjottu. (Kirjoitus 3).

Perheenjäsenten näkymättömyys ilmeni myös palvelujärjestelmän tasolla. Ensinnäkin perheenjäsenille suunnattujen, nimenomaan vankeuden aiheuttamiin seurauksiin vastaavien tukimuotojen kuvattiin puuttuvan kokonaan, ellei kolmannen sektorin tukea huomioitu. Toiseksi perheenjäsenet kokivat, ettei niitä palveluita, jotka mahdollisesti pystyisivät huomioimaan myös perheen, resursoida tarpeeksi. Esimerkiksi eräs kuvasi, kuinka hänen kokemuksensa mukaan vankeuteen tuomittujen perheenjäsenille ei ole olemassa selkeää palvelurakennetta, vaan heidän tarpeensa jäävät helposti vankeuteen tuomittujen tuen sivulauseiksi:

Nokun meillähän ei oo, meillä ei oo mitään niinku tahoja tämmöstä meillä ei oo niinku yhteiskunnassa semmosta niinkun palvelujärjestelmää joka tukee tämmössessä tilanteessa. – – mut niinku semmosta niinku selkeästi läheisen hoitoakaan ei ole olemassa vaan se on niinkun se on riippuvainen siitä niinku potilaan hoidosta – –. (Haastattelu 1).

Yhdessä nämä havainnot perheenjäsenten epäselvästä tai näkymättömästä roolista, tuen kohdentumattomuudesta sekä resurssivajeista tuottivat monelle perheenjäsenelle kokemuksen

jopa täydestä yksin jäämisestä: ”*No siis mä jäin täysin yksin – –.*” Samalla vastuu tuen löytämisestä ja tilanteen hallinnasta näytti siirtyvän tukiverkostoista perheenjäsenille itselleen. Kun mikään vankeuteen, rikosprosessiin tai sosiaali- ja terveystalveluihin kytkeytyvä toimija ei ota koordinaatiovastausta perheenjäsenten huomioinnista, joutuvat perheenjäsenet vastaamaan jopa kriisinomaisesta tilanteestaan pitkälti omatoimisesti. Haastateltavat kuvasivatkin asemaansa tuen piirissä väliinpuotoajina ja unohdettuna ryhmänä:

Et tota kyl täs on niinku semmonen väliinpuotoajajoukko joka ei saa todella... apua ja tukea mistään ellei sitä itse kaiva jostain kiven alta. (Haastattelu 6).

– – tää on niinku varmaan joukko joka on niinku unohdettu oman onnensa nojaan. Just ainaki mäkin koen niinkun poika on täysi-ikäinen että ei mitään tukea mistään ellet itse hae. (Haastattelu 6).

Resurssit ja stigma avun hakemisen kynnyksinä

Koska perheenjäsenet jäävät palvelujärjestelmässä pitkälti näkymättömäksi kohderyhmäksi, vastuu tuen saamisesta siirtyy proaktiivisen tuen tarjoamisen puuttuessa usein yksilölle itselleen. Kaikille tuen aktiivinen hakeminen ei kuitenkaan näyttäyty vankeusrangaistuksen aiheuttamassa kuormittavassa elämäntilanteessa realistiselta, vaan avun hakemiselle ja saamiselle muodostuu erilaisia kynnyksiä. Keskeisiksi avun hakemisen kynnyksiksi muodostuivat rajalliset psyykkiset voimavarat kuormittavassa elämäntilanteessa, puutteelliset tiedolliset resurssit sekä stigmaan ja häpeään liittyvät avun hakemisen esteet.

E erityisesti vankeusrangaistuksen alkuvaiheessa perheenjäsenet kokivat suurta tilanteeseen liittyvää kuormitusta, jonka aikana perheenjäsenten huomio suuntautui ensisijaisesti tapahtuneen ymmärtämiseen ja vankeuteen tuomitun tilanteen selvittämiseen (ks. luku 5.1). Näissä tilanteissa perheenjäsenten oma hyvinvointi ja tuen tarve jäivät herkästi tunnistamatta. Oman tuen tarpeen tunnistamisen haasteita lisäsi myös henkisten voimavarojen jakaminen muiden läheisten hyvinvoinnista huolehtimiseen. Perheenjäsen saattoi kantaa samanaikaisesti vastuuta esimerkiksi vankeuteen tuomitusta, oman puolison jaksamisesta, perheen muista lapsista sekä omista iäkkäistä vanhemmista, mikä rajasi entisestään mahdollisuuksia keskittyä omaan jaksamiseen. Omien tarpeiden jatkuva sivuuttaminen toisten hyvinvoinnista huolehtimiseksi saattoi johtaa jopa oman jaksamisen romahtamiseen sitten, kun toisten kannattelemisesta aiheutunut henkinen paine hellitti:

Ei se on vaan niinku se tiedon tarve että et mitä hänelle tapahtuu et ihan niinkun mieli alkaa kannattelemaan sitä että et miten mä saan nyt tietoa siitä et miten missä se on ja kauanko tässä menee ennen ku me voidaan puhua ja ja mitä ihmettä että et miten näin on voinu käydä ja miten hän voi ja... kaikkea mahdollista

niinkun tosi tuskasta se alkutaival ni ei siinä niinku oo sijaa sille omalle, omalle hyvinvoinnille tai edes sen ajattelulle että. (Haastattelu 6).

– – ei voi vaan ajatella, että kunhan minä tästä selviin vaan monesti on myös niin et se oma jaksaminen laitetaan niinku sivuun ja huolehditaan niistä muista, ja niinku esimerkiksi sitten käy niin et sit siinä vaiheessa kun tilanne saattaa olla se parempi, niin sitten tulee se romahdus itselle, ku ei tarte enää sitten niinku huolehtia ja jaksaa. (Haastattelu 5).

Puutteellisten resurssien näkökulmasta keskeiseksi kynnyskysymykseksi osoittautuivat myös tiedon puutteet sekä sen saatavuuden haasteet. Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet eivät useinkaan tieneet, millaista tukea heille olisi tarjolla tai mistä sitä voisi itselleen hakea. Tiedollisten resurssien puuttuessa perheenjäsenten vastuuttaminen avun hakemisesta osoittautuu erityisen ongelmalliseksi. Oma-aloitteisuus ja palvelujärjestelmän mahdollisuuksien setviminen eivät näyttäyty realistiselta niissä tilanteissa, kun omat voimavarat ovat jo viety äärimilleen. Tiedollisten resurssien sekä eteenpäin ohjaavan tuen puutetta avun saamisen kynnyksinä kuvaavat seuraavat lainaukset:

Tiedonpuute on omalla kohdallani este henkisen tuen saamiseen, kun en tiedä mistä ja miten tukea voisi hakea. (Kirjoitus 2).

– – varmasti olis olis saanut jos ois osannut pyytää mut just se oli jännä et kukaan ei myöskään niinkun antanut et hei tässä, täs on tämmöstä tukea mahollista saada eli pikemminkin niinku oisi pitäny sit niinku tietää ehkä vähän että et osata kysyä et hei mihin mun kannattais ottaa yhteyttä tai näin – –. (Haastattelu 5).

Sitaateissa perheenjäsenet kuvaavat, kuinka tilanteen alkuvaiheessa muista huolehtiminen ikään kuin syrjäyttää oman hyvinvoinnin huomioimisen. Toisaalta avun saamisen kynnykseksi saattoi muodostua stigmaan ja häpeään liittyvät tekijät, kuten kokemus avun ansaitsemattomuudesta tai pelko tunnistetuksi ja tuomituksi tulemisesta. Kokemus avun ansaitsemattomuudesta linkittyi havaintojeni mukaan erityisesti perheenjäsenen kokemaan häpeään ja syyllisyyden tunteisiin. Itseä saatettiin esimerkiksi verrata muihin, apua perheenjäsenen mielessä enemmän ansaitseviin, kuten vankeuteen tuomitun rikoksen uhriin tai uhrin perheenjäseniin. Etenkin niissä tilanteissa, joissa uhrin tilanne ja eloon jääminen olivat epäselviä, tunnettiin suurta häpeää ja omia tunteita pidettiin vähemmän hyväksyttävänä: *”Että en mä pystynyt ees itkemään. Alussa se tuntu, että ei mulla oo lupaa siihen, et mikä määhän nyt oon itkemään, kun ne toiset on menettäneet lapsensa...”* Näin ollen perheenjäsen ikään kuin itse suodatti itsensä mahdollisen avun piiristä. Ansaitsemattomuuden tunteisiin läheisesti linkittyivät myös itsensä syyttämiseen liittyvät ajatukset. Itseä saatettiin pitää esimerkiksi osasyllisenä tekoon tai omaa kasvatusta kyseenalaistaa ennen tilanteen hyväksymistä.

Häpeä ja leimaantumisen pelko saattoivat johtaa myös yleiseen avun hakemisen epäröintiin voimavaroista huolimatta sekä vaikeuteen puhua omasta tilanteesta edes ammattilaisille. Avun hakemisen kynnyttä nosti analyysini perusteella etenkin pelko auttajien reaktioista. Perheenjäsen saattoi pelätä joutuvansa esimerkiksi tuomitukseksi. Huolta lisäsi pelko auttajien kyvyttömyydestä asettua perheenjäsenen asemaan ja nähdä hänet itsenäisenä avuntarvitsijana. Analyysini perusteella ilmeni lisäksi huoli anonymiteetin puutteesta sekä riskistä tulla tunnistetuksi avun piiriin hakeutuessa erityisesti pienillä paikkakunnilla, joissa myös sosiaaliset verkostot ovat usein pienempiä. Näin ollen riskiksi muodostuu perheenjäsenen jääminen tuen ulkopuolelle, vaikka tukea saattaisikin olla saatavilla.

7 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut, millaisia vaikutuksia ja tuen tarpeita vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet tunnistavat vankeusrangaistuksen aiheuttavan sekä millaisia kokemuksia heillä on saadusta tai saamatta jääneestä tuesta. Lähestyin tutkimusongelmaani keräämällä aineistoa sekä kirjoituskutsun että yksilöhaastatteluiden ja ryhmähaastattelun avulla. Tulosteni pohjalta nostan esiin kolme keskeistä johtopäätöstä.

Tutkielmani ensimmäinen keskeinen johtopäätös on, että vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet kokevat vankeusrangaistuksen seurauksena moninaisia vaikutuksia heidän kokonaisvaltaiseen hyvinvointiinsa, mitä voidaan kuvata myös eräänlaisena toissijaisena rangaistuksena. Tulosteni valossa nämä vaikutukset ilmenivät ensinnäkin psyykkisinä haasteina, jotka konkretisoituivat erityisesti tunne-elämän ja toimintakyvyn muutoksina. Toiseksi perheenjäsenet kuvasivat erilaisia sosiaalisia vaikutuksia, kuten perheenjäsenen ja vankeuteen tuomitun suhteen ylläpitämiseen sekä perheen ulkopuolisiin suhteisiin liittyviä haasteita. Kolmanneksi tuloksistani ilmeni vankeustuomioon liittyvää taloudellista lisätaakkaa. Perheenjäsenten kokemat vaikutukset mukailevat vahvasti aiempia kansainvälisiä tutkimustuloksia ja tukevat käsitystä siitä, että erilaisissa hyvinvointivaltioissa tehdyissä tutkimuksissa perheenjäsenten kokemuksissa on enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja (ks. esim. Chui 2010; Comfort ym. 2016). On todennäköistä, että maiden välisiä samankaltaisuuksia selittää ainakin osin perheinstituution universaali merkitys. Perhettä pidetään keskeisenä sosiaalisena instituutiona kaikissa yhteiskunnissa ja sen roolia yksilön hyvinvoinnin kannalta pidetään merkittävänä (ks. esim. Thomas ym. 2017; Jokinen 2021). Tämän vuoksi on perusteltua odottaa, että perheenjäsenet toisistaan erottava vankeusrangaistus vaikuttaa merkittävästi perheenjäsenten hyvinvointiin universaalisti.

Havaintoni siitä, että vankeusrangaistus toimii eräänlaisena toissijaisena rangaistuksena myös suomalaisessa yhteiskunnassa, haastaa rangaistuksen määritelmään tiiviisti kytkeytyneen käsityksen, jonka mukaan rangaistus koskettaisi yksinomaan rikoksentekijää (ks. Flew 1954). Tulosteni perusteella vankeusrangaistuksen vaikutukset ulottuvat rikoksentekijää laajempaan sosiaaliseen kontekstiin eli perheeseen riippumatta siitä, onko se virallisen rangaistuksen tarkoitus vai ei. Vaikka perheenjäsenten ja muiden niin sanottujen kolmansien osapuolten asema on pysynyt sekä politiikassa että rangaistuksen oikeutusta koskevassa tarkastelussa vähäisenä (Condry & Smith 2018), on akateemisessa tutkimuksessa saavutettu jo konsensus vaikutusten merkittävydestä. Vankeuden tahattomien vaikutusten tiedostamisen valossa on

perusteltua väittää, että rangaistuksen tarkastelu pelkästään valtion ja rikosentekijän välisenä suhteena (ks. Bülow 2014) on näkökulmana riittämätön ja eettisesti kestävä. Näin ollen rangaistuksen oikeutusta koskevaa arviointia tulisi laajentaa siten, että myös perheenjäsenen asema ja heihin kohdistuvat vaikutukset otettaisiin nykyistä vahvemmin huomioon.

Varsinaisen vankeusrangaistuksen ja perheenjäsenen kokeman toissijaisen rangaistuksen välinen jännite muodostaa merkittävän moraalisen ongelman. Kuten Bülow (2014) toteaa, jokaisella yksilöllä on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (right not to be harmed), mitä myös valtion on turvattava. Vankeuden kuitenkin tiedetään aiheuttavan mittavia haittoja myös syyttömille, minkä vuoksi on perusteltua katsoa, että vankeusrangaistuksen käyttö lainopillisena sanktiona synnyttää lisävelvoitteita suhteessa niihin, joita rangaistus epäsuorasti vahingoittaa (Bülow 2014; Condry & Smith 2018). Näihin velvoitteisiin kuuluu esimerkiksi systemaattisen ja kohdennetun tuen tarjoaminen perheenjäsenille kaikissa niissä palveluissa ja instituutioissa, jotka kohtaavat perheenjäseniä rikosprosessin eri vaiheissa. Jo Morris (1965) on esittänyt, että vankeuteen tuomittujen perheille tulisi tarjota tukea esimerkiksi vankeuden taloudellisiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin.

Tutkielmani toinen keskeinen johtopäätös on, ettei suomalainen hyvinvointivaltio kykene havaitsemaan vankeuteen tuomittujen perheenjäsenen kokemaa toissijaista rangaistusta riittävällä tasolla. Suomalaisessa yhteiskunnassa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet ovat yleisesti muita sosiaalisia riskejä kohdanneiden perheiden tapaan universaalien sosiaaliturvan piirissä ja siten oikeutettuja hakemaan yleisiä palveluita ja etuuksia tilanteeseensa.

Havaintojeni mukaan kuitenkin spesifisti vankeuteen tuomittujen perheenjäsenen tilanteiden erityispiirteet kattavasti huomioivia, heille kohdennettuja ja aktiivisesti tarjottavia tuen muotoja ei ole riittävästi saatavilla. Tulosteni perusteella perheenjäsenet näyttäytyvät ennen kaikkea instrumentaalisina tuen tarjoajina vankeuteen tuomituille. Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen perhekäytänteissä perhe otetaan epäsuorasti huomioon, mutta niissä perheenjäsenen rooli näyttäytyy toissijaisena ja välineellisenä: tukemalla perhesuhteita edistetään ensisijaisesti vankeuteen tuomitun kuntoutusta ja mahdollisuuksia palata rikoksettoman elämän pariin (ks. Rikosseuraamuslaitos 2019).

Liitän perheen näkemisen puhtaasti instrumentaalisena tuen tarjoajana erityisesti keskeisten instituutioiden kykenemättömyyteen tunnistaa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenen kohtaamia vaikutuksia ja tuen tarpeita. Perheenjäsenet jäävät siis merkittävällä tavalla näkymättömiin rangaistus- ja palvelujärjestelmissämme. Näen tämän näkymättömyyden

rakentuvan jo lainsäädännön tasolta lähtien. Esimerkiksi aikaisempi päihdehuoltolaki (41/1986) tunnisti päihteiden ongelmakäytön vaikutukset läheisiin ja mahdollisti sekä varmisti siten myös perheen huomioimisen tuen kohteena. Vuoden 2023 lainsäädäntöuudistuksen myötä päihde- ja riippuvuuspalveluja koskeva sääntely kuitenkin siirtyi pääosin sosiaalihuoltolakiin ja terveydenhuoltolakiin, jossa perheenjäsenten asema jää aiempaa hajanaisemmaksi. Muutoksen voidaan tulkita heikentäneen perheenjäsenten aseman näkyvyyttä lainsäädännöllisellä tasolla. Myös Rikosseuraamusjärjestelmään kytkeytyvässä lainsäädännössä (ks. vankeuslaki 767/2005) huomio kohdistuu tiiviisti rikosentekijään tai esimerkiksi vierailukäytänteiden osalta perheen alaikäisiin lapsiin. Vankeuteen tuomittujen perheenjäseniä ei kuitenkaan tunnisteta laajasti itsenäiseksi tuen kohderyhmäksi. Näin ollen perheenjäsenten asema jää jo lähtökohtaisesti välilliseksi ja epäselväksi. Kuten esimerkiksi Codd (2007) toteaa, perheenjäsenten tukeminen heidän itsensä vuoksi olisi kuitenkin monin tavoin tarkoituksenmukaisempaa, kuin heidän huomioimisensa pelkästään rangaistuspolitiikan välineinä.

Näkymättömyyden purkamisen kannalta olisi perusteltua vahvistaa ja turvata vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten oikeutta tukeen myös lainsäädännöllisesti. Tässä suhteessa esimerkkiä voitaisiin hakea aikaisemmasta päihdehuoltolaista, jossa perheenjäsenten asema tunnistettiin selkeästi. Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten aseman vakauttamista aiempaa päihdehuoltolakia vastaavaksi tukee myös havainto siitä, että yhä useammin vakavien rikosten taustalla on Suomessa päihteiden ongelmakäyttö (Rikosseuraamuslaitos 2024; Törölä & Raeste 2024). Aikaisemmassa tutkimuksessa (ks. esim. Boswell 2002; Arditti ym. 2003; Wakefield & Wildeman 2014; Knudsen 2018) vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten näkymättömyys on pitkälti liitetty vankeuteen tuomittujen lasten asemaan. Tutkielmani tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että etenkin täysi-ikäisten vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten hätä jää näkymättömäksi.

Perheen aseman ja oikeuksien vahvistamisen myötä perheenjäsenten saamaan tukeen tulisi tehdä mittavia kehittämistoimia, sillä tulosteni valossa heille saatavissa oleva tuki näyttää hajanaisena, reaktiivisena ja vaikeasti saavutettavana. Tärkeää olisi tarkastella, millaista tukea perheenjäsenille voitaisiin kohdentaa sekä miten tässä tutkimuksessa merkittäviksi koettuja tukiverkostojen osia voitaisiin yhteiskunnassamme vahvistaa. Olisi tarpeen kehittää tukimuotoja, jotka tunnistavat perheenjäsenten kokemat laajamittaiset vaikutukset hyvinvointiin, mukaan lukien psyykkisen, sosiaalisen ja taloudellisen kuormituksen. Erityisesti rikosprosessiin kytkeytyvien toimijoiden, kuten poliisin, Rikosseuraamuslaitoksen

sekä sosiaali- ja terveystalveluiden tulisi ottaa aiempaa aktiivisempi rooli perheenjäsenten tuen tarpeiden tunnistamisessa ja oikeanlaisen tuen piiriin ohjaamisessa.

Tutkielmani kolmas keskeinen johtopäätös on, että myös Suomessa vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kokemuksissa korostuvat kolmannen sektorin ja erityisesti vertaistuen merkitys tuen antajina. Lähes poikkeuksetta kolmannen sektorin tukea pidettiin kannattelevimpana ja uudenlaista merkityksellisyyttä elämään tuoneena tukena. Vertaisilta saatu tuki antoi mahdollisuuden tulla kuulluksi, mutta ennen kaikkea ymmärretyksi ilman häpeän kokemuksia tai pelkoa tuomitukseksi tulemisesta. Järjestöt voivat edistää hyvinvointia esimerkiksi seuraavilla tavoilla: tarjoamalla tukea ja apua, tarjoamalla tietoa, neuvontaa ja ohjausta sekä tarjoamalla yhteisön, johon kuulua (Kemppi & Kittilä 2011). Nämä kolme korostuivat myös vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kokemuksissa, mutta erityisen tärkeänä pidettiin mahdollisuutta tulla ymmärretyksi. Vertaistuki perustuu kokemukseen ja sen keskeiseen jakamiseen (Mikkonen 2011), minkä avulla myös keskinäinen ymmärrys saadaan aikaan. Järjestöillä on runsaasti erityisosaamista, josta hyvänä esimerkkinä on juuri vertaistuki, jota muut sektorit eivät juuri tarjoa. Järjestöjen toiminnalla voidaan myös helpottaa julkisiin palveluihin kohdistuvia paineita sekä tuottaa osallistumismahdollisuuksia ja elämänsisältöä järjestötoiminnassa mukana oleville. (Seppälä 2011.)

Viimeisten vuosien aikana kolmannen sektorin toiminnan merkitys suomalaisessa hyvinvointivaltiossa on korostunut, kun julkisen sektorin taloudellinen tilanne on vaikeuttanut niiden kykyä tuottaa sosiaali- ja terveystalveluja (Seppälä 2011). Suuria kysymyksiä herättää kuitenkin kehityssuunta, jossa esimerkiksi perheenjäsenten kokemuksissa erityisen tärkeäksi nostettua vertaisten tukea tarjoavien kolmannen sektorin toimijoiden jo valmiiksi niukkoja resursseja leikataan entisestään. Petteri Orpon hallitus on päättänyt leikata vuosien 2024–2027 aikana sosiaali- ja terveystalvelujärjestöjen valtionavustuksista noin kolmanneksen eli 140 miljoonaa euroa. Kautensa viimeisessä kehysriihessä valtionavustuksista päätettiin leikata vielä 50 miljoonaa euroa lisää. (YLE 2026a; 2026b.) Kolmas sektori on suomalaisessa yhteiskunnassa olennainen osa yhteiskunnan hyvinvointitalvelujärjestelmää (Kemppi & Kittilä 2011) ja tehtyjen leikkausten voidaan olettaa vaurioittavan kansalaisyhteiskunnan toimintakykyä. Lukuisat kolmannen sektorin toimijat ovatkin vastustaneet leikkauksia vedoten esimerkiksi siihen, kuinka järjestöt tavoittavat laajasti ihmisiä, tarjoavat matalan kynnyksen tukea sekä ehkäisevät ongelmien syntymistä ja vaikeutumista eli toisin sanoen ennalta ehkäisevät raskaampien talveluiden tarvetta ja suurempia kustannuksia (ks. esim. Soste 2026; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2026; EHYT ry 2024).

Rikollisuuteen ja vankeusrangaistukseen liitetään runsaasti stigmaa ja ennakkoluuloja. Kuten esimerkiksi Lowenstein (1986) on todennut, vankeusrangaistusta voidaan pitää kriisinä, joka ei usein herätä ulkopuolisissa sympatiaa. Vastaavasti Light & Campbell (2007) ovat huomauttaneet, että resurssien niukkuuden ja rikollisuushuolien leimaamassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä vankien perheenjäsenet menettävät jatkuvasti asemaansa yhteiskunnallisen avun saajina. Samanaikaisesti julkisen sektorin tarjoamaan tukeen kohdistuvat leikkaukset voivat entisestään vahvistaa kehitystä, jossa kriisissä olevien perheiden odotetaan selviytyvän yhä enemmän omillaan. Riskinä on tulkintani mukaan se, että kriisissä olevien perheiden vastuuttaminen korostuu entisestään johtaen myös entistä puutteellisempaan tukeen. On myös mahdollista, että perheenjäsenille merkittävät vertaistukimuodot sekä positiiviset palvelujärjestelmäkohtaamiset vähenevät. Haasteisiin vastaamiseksi keskeistä olisi vahvistaa julkisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyötä sekä järjestöjen toimintaedellytysten, kuten taloudellisten resurssien, turvaamista perheenjäsenten tukemiseksi. Yhteistyön vähäisyyttä selitetään osin sillä, etteivät eri hyvinvointitoimijat tunne riittävästi toistensa tavoitteita ja toimintatapoja (Seppälä 2011). Yhteistyöllä voitaisiin kuitenkin mahdollistaa yhtenäisempi ja koordinoitumpi palvelukokonaisuus sekä madaltaa perheenjäsenten kynnystä hakeutua tuen piiriin.

Tutkielman tekemisen prosessini ei ollut täysin mutkaton. Ensimmäinen tutkimukseni haaste on aineistoni koostuminen kolmesta erilaisesta osasta. Lähestyin tutkielmassani perheenjäseniä sekä kirjoituskutsulla että haastattelemalla pyrkiessäni tavoittamaan mahdollisimman monta vankeuteen tuomitun perheenjäsentä. Aineistoni koostuikin lopulta seitsemästä kirjoituksesta, neljästä yksilöhaastattelusta sekä yhdestä ryhmähaastattelusta, jossa kaksi kokemusasiantuntijaa kuvasivat omaa tarinaansa vankeuteen tuomittujen perheenjäseninä ja järjestötoimijoina. Vaikka moninaisella aineistonkeruulla mahdollistin riittävän laajan aineiston, liittyy tämänkaltaiseen triangulaatioon myös haasteita, jotka tulee ottaa huomioon. On esimerkiksi huomioitava, että kirjoitusvastauksista saadaan lähtökohtaisesti tiiviimpää tietoa ja niissä korostuu vastaajien omaehtoinen tiedontuottamisen prosessi. On myös mahdollista, että aineistoista saadun tiedon syvyys vaihtelee. Esimerkiksi haastattelutilanteessa tutkija pystyy kysymään tarkentavia kysymyksiä, mikä ei yksityisessä kirjoitustilanteessa ole mahdollista. Moniaineistollisuudessa on myös riskinä, että kokonaiskuvan muodostaminen on työläämpää esimerkiksi erilaisten aineistojen vertailun haasteellisuuden vuoksi. (Hyvärinen ym. 2021; Pöysä 2021.)

Tutkielmani toisena haasteena on monin eri tavoin ilmennyt aineistoni valikoivuus. Tutkielmani tavoitti erityisesti vankeuteen tuomittujen vanhempia, tarkemmin sanottuna äitejä. Uskon äitien yliedustuksen aineistossani pohjaavan niihin väyliin, mitä pitkin tutkittavat saivat tiedon tutkimuksestani. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että naiset hakeutuvat todennäköisemmin avun piiriin kuin miehet. Miesten avun hakemattomuutta on selitetty esimerkiksi maskuliinisilla normeilla, kuten tunteiden tukahduttamisella ja itseensä luottamisella sekä toisaalta asenteellisista esteistä, kuten häpeästä ja koettujen oireiden minimoimisesta. Myös rakenteellisiin esteisiin on kiinnitetty huomiota. Miehet ovat esimerkiksi kokeneet, ettei heille ole tarjolla riittävästi räätälöityä tukea tai tuen hakemista on estänyt erilaiset byrokraattiset esteet. (Mackenbach 2019; Smith & Hebdon 2024; Camacho-Ruiz ym. 2026.) Avun hakemisen sukupuolittuneet tavat eivät välttämättä yksinään selitä valikoitumista, vaan selitystä voidaan hakea myös sukupuolittuneesta hoivasta. Esimerkiksi Condry (2007) on havainnut, kuinka naispuolisille läheisille vankeuteen tuomitun tukemisesta voi tulla heidän arkeansa määrittävä tekijä tai jopa ”pääasiallinen ammatti”, kun he omistavat aikansa esimerkiksi vierailemiseen, kirjeiden kirjoittamiseen ja ostosten tekemiseen vankeuteen tuomitulle tai hänen puolestaan. Vanhemmuuteen liitetään paljon arkista huolenpitoa, vastuun kantamista ja hoivatyötä. Perinteisesti äitien on nähty ottavan suuremman vastuun hoivasta. (Kuronen & Hokkanen 2008.) On siis mahdollista, että naispuoliset perheenjäsenet kokevat vankeusrangaistuksen vaikutukset voimakkaammin perustuen esimerkiksi hoivavastuun korostumiseen tai äidin ja lapsen erityislaatuiseen suhteeseen ja siten hakeutuvat myös tuen piiriin herkemmin.

Koska vankeusrangaistuksen voidaan tulosteni valossa todeta aiheuttavan moninaista hyvinvoinnin heikkenemistä, on todennäköistä, että tutkielmaani valikoitui sellaisia henkilöitä, joilla on riittävästi voimavaroja osallistua tutkimukseen. Tämä voi osaltaan vaikuttaa siihen, miksi aikaisemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa havaittua huono-osaisuuden kasaantumista tai ylisukupolvisuuden riskiä (ks. esim. Murray & Farrington 2005) ei aineistossani laajemmin ollut havaittavissa. On siis todennäköistä, ettei kaikista heikoimmassa asemassa olevat todennäköisesti valikoituisi tutkimukseen resurssien puutteen näkökulmasta.

Tutkielmassani valikoitumista on tapahtunut myös rikostyyppin mukaan. Aineistossani korostuneessa roolissa olivat vakavammista rikoksista, esimerkiksi väkivaltarikoksista, tuomittujen perheenjäsenet. Väkivaltarikollisuuden korostuneisuus selittyy todennäköisesti sillä, että vankipopulaatiossa väkivaltarikoksista tuomitut muodostavat suurimman ryhmän

(Rikosseuraamuslaitos 2024). On mahdollista, että vakavammista rikoksista ja pidemmistä tuomioista aiheutuneet vaikutukset ovat myös voimakkaampia ja motivoivat tutkimukseen osallistumista esimerkiksi keskustelumahdollisuuden vuoksi tai muiden samassa tilanteessa olevien aseman parantamiseksi. Uskon vakavampien rikosten korostuneisuuden osaltaan selittävän myös sitä, kuinka suuri osa aineistossani oli kokenut tehdyn rikoksen käsittelemistä ja nimen julkaisemista mediassa.

Tässä tutkielmassa perheenjäsenten osallistumista rajattiin vain täysi-ikäisyyden perusteella eli tervetulleita osallistumaan olivat vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet hyvin laajana kategoriana. En kuitenkaan halua tutkielmallani luoda sellaista kuvaa, että kaikkien vankeuteen tuomittujen kokemukset olisivat samanlaisia. Kuten Condry & Smith (2018) toteavat, vankeuteen tuomittujen perheenjäsenet eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan kokemukset vaihtelevat muun muassa sosioekonomisen aseman, iän, sukupuolen, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautumisen mukaan. Kuten tässäkin tutkielmassa havaittiin, erilaisia kokemuksia voivat tuottaa myös esimerkiksi sukulaisuussuhde, tuomion pituus ja vankilatyyppi. Vaikutukset voidaan kokea erilaisina myös riippuen siitä, missä rikosprosessin vaiheessa perheenjäsenet olivat. Kannustankin tutkimusta suuntaamaan tarkastelua rohkeasti yksittäisiin sukulaisuussuhteisiin kerrallaan, jotta niiden erityispiirteet tulisivat paremmin esille. Lisäksi kannustan pohtimaan keinoja, joilla erityisesti vankeuteen tuomittujen isät tavoitettaisiin paremmin ja heidän kokemuksiaan saataisiin esiin. Koskemattomaksi kohderyhmäksi jää niin ikään maahanmuuttajataustaisten vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten kokemusmaailmat, joita tässä tutkielmassa ei tavoitettu. Voitaisiinko esimerkiksi englanninkielisellä kirjoituskutsulla tavoittaa uusia ryhmiä? Aineistossani painottuivat myös vahvasti nuorien rikosentekijöiden tekemät väkivalta- ja huumausainerikokset. Olisikin kiinnostavaa tarkastella vielä tarkemmin sitä, voisiko erilaisista rikoksista tuomittujen perheenjäsenten kokemuksissa olla eroja sekä miten nämä heijastuisivat tuen tarpeisiin.

Edellä kuvatuista rajoitteista huolimatta tutkielmani onnistui ensinnäkin tarjoamaan mahdollisuuden tuoda esiin vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten omakohtaisia kokemuksia vaikutuksista sekä näkökulmia tukeen liittyen. Toiseksi tutkielmallani pyrin herättämään kriittistä keskustelua rangaistusjärjestelmän oikeutuksesta sekä siihen liittyvistä mahdollisista sokeista pisteistä. Tulosteni avulla voidaan tunnistaa sellaisia oletuksia ja käytäntöjä, jotka usein jäävät haastamatta. Kuten Condry & Smith (2018) toteavat, vankeusrangaistuksen käyttö vaikuttaa olevan sellainen alue, jossa monia vastauksia pidetään

usein itsestään selvinä ja kyseenalaistamattomina, eikä uudistuksiin suhtauduta avoimesti. Yhteiskunnallisena tendenssinä onkin vastata esimerkiksi rikoksen määrissä nähtäviin näennäisiinkin nousuihin koventamalla rangaistuksia, vaikka rangaistusta ei voida pitää täydellisenä vastauksena kaikkeen (Arditti 2012). Näen vankeusrangaistuksen kriittisen tarkastelun yhä tärkeämpänä nykypäivänä, kun rangaistuspoliittinen populismi jatkaa nousuaan. Suomalaisessa yhteiskunnassa vankeuteen tuomittujen määrän sekä vankiloiden käyttöasteiden tiedetään olevan nousussa (ks. Rikosseuraamuslaitos 2026a). Keskustelua käydään myös rangaistusten koventamisesta sekä vankiloiden ankaruuden lisäämisestä. Voidaan siis perustellusti todeta, että tulevaisuudessa vankeusrangaistus tulee koskettamaan yhä useampaa perheenjäsentä yhä pidempiä aikoja. Tämän myötä myös rangaistuksen oikeutuksen pohdinnasta tulee entistäkin relevantimpaa. Vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten äänen esiintuominen voi parhaimmillaan toimia yhtenä näkökulmana populistisia tendenssejä vastaan sekä lähtölaukauksena laajemmalle keskustelulle vankilauudistuksista ja vaihtoehtoisten rangaistusten käytöstä esimerkiksi huumausainerikollisuuteen vastaamiseksi. Kolmanneksi tutkielmani onnistuu valottamaan ilmiötä, jonka tutkimus on suomalaisessa kontekstissa vielä alkutekijöissään. Samalla tutkielmani luo perustaa jatkotutkimukselle aiheen parissa. Tämä tutkielma toimikoon siis ensiraapaisuna vankeuteen tuomittujen perheenjäseniä koskevalle sosiaalipoliittiselle tarkastelulle Suomessa.

Lähteet

- Aho, Anna Liisa & Paavilainen Eija (2017). Kriisitilanteessa olevien ihmisten haastattelu. Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvoori. Vastapaino.
- Alastalo, Marja, Åkerman, Maria & Vaittinen Tiina (2017). Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori. Vastapaino.
- Arditti, Joyce A. (2012). *Parental Incarceration and the Family: Psychological and Social Effects of Imprisonment on Children, Parents, and Caregivers*. 1st ed. New York University Press.
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=865301>.
- Arditti, Joyce A., Lambert-Shute, Jennifer & Joest, Karen (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. *Family Relations* 52(3), 195–204. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00195.x>.
- Beck, Andrea M. & Konnert Candace A. (2007). Ethical Issues in the Study of Bereavement: the Opinions of Bereaved Adults. *Death Studies* 31(9), 783–99.
<https://doi.org/10.1080/07481180701537220>.
- Benisty, Moran, Bensimon, Moshe & Ronel, Natti (2021). Familial Pains of Imprisonment: The Experience of Parents and Siblings of Incarcerated Men. *Victims & Offenders* 16(2), 247–65. <https://doi.org/10.1080/15564886.2020.1810187>.
- Bentham, Jeremy (1830). *The Rationale of Punishment*. Kessinger Publishing. <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb10393775-2>.
- Bernard, Thomas J., Clarke, Donald, Edge, Ian David, Allott, Antony Nicolas & Thomas, David A. (2025). Punishment. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/topic/punishment>.
- Boswell, Gwyneth (2002). Imprisoned Fathers: The Children’s View. *The Howard Journal of Criminal Justice* 41(1), 14–26. <https://doi.org/10.1111/1468-2311.00222>.
- Braman, Donald (2004). *Doing Time on the Outside: Incarceration and Family Life in Urban America*. 1st paperback ed. University of Michigan Press.
<https://doi.org/10.3998/mpub.17629>.
- Breen, Jessica (2008). Prisoners’ Families and the Ripple Effects of Imprisonment. *Studies: An Irish Quarterly Review* 97(385), 59–71.
- Bülow, William (2014). The Harms Beyond Imprisonment: Do We Have Special Moral Obligations Towards the Families and Children of Prisoners? *Ethical Theory and Moral Practice* 17(4), 775–89. <https://doi.org/10.1007/s10677-013-9483-7>.
- Camacho-Ruiz, Julio A., Galvez-Sánchez, Carmen M. & Limiñana-Gras, Rosa M. (2026). A Narrative Review of Men’s Mental Health: The Role of Stigma and Gender-Differentiated Socialization. *Behavioral Sciences* 16(2).
<https://doi.org/10.3390/bs16020262>.

- Christensen, Else (1999). Forældre i fængsel - en undersøgelse af børns og forældres erfaringer. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
<https://www.vive.dk/da/udgivelser/foraeldre-i-faengsel-en-undersoegelse-af-boerns-og-foraeldres-erfaringer-dx3dqnvb/>.
- Chui, Wing Hong (2010). 'Pains of Imprisonment': Narratives of the Women Partners and Children of the Incarcerated". *Child & Family Social Work* 15(2), 196–205.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00659.x>.
- Codd, Helen (2007). Prisoners' Families and Resettlement: A Critical Analysis. *Howard Journal of Criminal Justice* 46(3), 255–263.
- Collier, David & Mahoney, James (1996). Insights and Pitfalls: Selection Bias in Qualitative Research. *World Politics* 49(1), 56–91.
- Comfort, Megan (2007). Punishment Beyond the Legal Offender. *Annual Review of Law and Social Science* 3(1), 271–296.
<https://doi.org/10.1146/annurev.lawsocsci.3.081806.112829>.
- Comfort, Megan (2008). *Doing Time Together: Love and Family in the Shadow of the Prison*. 1st ed. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/9780226114682>.
- Comfort, Megan, McKay, Tasseli, Landwehr, Justin, Kennedy, Erin, Lindquist, Christine & Bir, Anupa (2016). The Costs of Incarceration for Families of Prisoners. *International Review of the Red Cross* 98(903), 783–798.
<https://doi.org/10.1017/S1816383117000704>.
- Condry, Rachel (2007). *Families Shamed: The Consequences of Crime for Relatives of Serious Offenders*. Routledge Advances in Ethnography. Willan Publishing.
<https://doi.org/10.4324/9781843926061>.
- Condry, Rachel (2018). Prisoners' Families and the Problem of Social Justice. *Teoksessa Prisons, Punishment, and the Family: Towards a New Sociology of Punishment?*, toimittanut Rachel Condry ja Peter Scharff Smith. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198810087.003.0002>.
- Condry, Rachel & Smith, Peter Scharff (2018). The Sociology of Punishment and the Effects of Imprisonment on Families. *Teoksessa Prisons, Punishment, and the Family: Towards a New Sociology of Punishment?*, toimittanut Rachel Condry ja Peter Scharff Smith. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198810087.003.0001>.
- Daly, Kathleen (2002). Restorative Justice: The Real Story. *Punishment & Society* 4(1), 55–79. <https://doi.org/10.1177/14624740222228464>.
- Daly, Kathleen (2005). The Limits of Restorative Justice.
https://www.antonioacasella.eu/restorative/Daly_2005.pdf.
- Eerola, Petteri & Pirskanen, Henna (2018). Johdanto: tunteet perhe- ja läheissuhteissa. *Teoksessa Perhe ja tunteet, toimittanut Petteri Eerola ja Henna Pirskanen*. Gaudeamus.

- EHYT ry (2024). Järjestöleikkaukset vaarantavat päihdehaittojen ehkäisyn. <https://ehyt.fi/uutishuone/uutiset/jarjestoleikkaukset-vaarantavat-paihdehaittojen-ehkaisyn/>. (Luettu 5.6.2026).
- Elo, Satu, & Kyngäs, Helvi (2008). The Qualitative Content Analysis Process. *Journal of Advanced Nursing* 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>.
- Enroos, Rosi & Julin, Essi (2025). Vanhemmuus vankilan varjossa -intervention teoreettinen perusta ja kehittäminen. *Kasvun tuki -aikakauslehti* 5(2), 11–20. <https://doi.org/10.61259/kt.163467>.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. University Press.
- Fernandez, Lisa A. Bueno, Schoo, Caroline, Aslam, Sunny P. & Rouster, Audra S. (2025). *Family Dynamics*. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/books/NBK560487/>.
- Flew, Antony (1954). The Justification of Punishment. *Philosophy* 29(111), 291–307. <https://doi.org/10.1017/S0031819100067152>.
- Foucault, Michel (1975). *Tarkkailla ja rangaista*. Suomentanut Eevi Nivanka, 2014. Otava.
- Garland, David. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory*. Clarendon P.
- Gilani, Ajaz Ahmad (2023). Forgotten Voices: The Plight of Prisoners' Families. *Journal of Family Studies* 29(2), 911–26. <https://doi.org/10.1080/13229400.2021.2007787>.
- Goffman, Erving (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Penguin.
- Granja, Rafaela (2016). Beyond Prison Walls: The Experiences of Prisoners' Relatives and Meanings Associated with Imprisonment. *Probation Journal* 63(3), 273–92. <https://doi.org/10.1177/0264550516648394>.
- Gueta, Keren (2018). The Experience of Prisoners' Parents: A Meta-Synthesis of Qualitative Studies. *Family Process* 57(3), 767–782. <https://doi.org/10.1111/famp.12312>.
- Halsey, Mark & Deegan, Simone (2015). 'Picking up the pieces': Female significant others in the lives of young (ex)incarcerated males. *Criminology & criminal justice*. <https://doi.org/10.1177/1748895814526725>.
- Hautala, Sanna, Hakkarainen, Pekka, Kuussaari, Kristiina, Kataja, Katri & Kailanto, Sanna (2019). Violence as a part of the drug scene. *Nordic Journal of Criminology* 20(1), 2–19. <https://doi.org/10.1080/14043858.2019.1572943>
- Havakka, Pauliina (2018). *Sosiaaliset riskit – määritelmä ja merkitys yhteiskunnassa*. Teoksessa Riskienhallinnan ajankohtaisia teemoja, toimittanut Aarno Ahteensivu, Lasse Koskinen, Jarna Kulmala ja Pauliina Havakka. Tampere University Press.

- Hiilamo, Heikki, Kangas, Olli & Niemelä, Mikko (2014). Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Johdatus sosiologian perusteisiin, toimittanut Jani Erola ja Pekka Räsänen. Gaudeamus.
- Hirvonen, Ari (2022). Oikeus ilman vankiloita. Teoksessa Rikoksen ja rangaistuksen filosofia, toimittanut Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio. Gaudeamus.
- Hissel, Sanne, Bijleveld, Catrien & Kruttschnitt, Candace (2011). The Well-Being of Children of Incarcerated Mothers: An Exploratory Study for the Netherlands. *European Journal of Criminology* 8(5), 346–60. <https://doi.org/10.1177/1477370811415755>.
- Hokka, Johanna (2020). Verkkovälitteisyys tutkimushaastatteluissa. <https://projects.tuni.fi/akateemiset-affektit/blogiteksti/verkkovälitteisyys-tutkimushaastatteluissa/>. (Luettu 15.4.2026).
- Hutton, Marie (2018). The Legally Sanctioned Stigmatization of Prisoners Families. Teoksessa *Prisons, Punishment, and the Family: Towards a New Sociology of Punishment?*, toimittanut Rachel Condry ja Peter Scharff Smith. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198810087.003.0015>.
- Hyvärinen, Matti (2017). Haastattelun maailma. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori. Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti, Suoninen, Eero & Vuori, Jaana (2021). Haastattelut. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>.
- Ikonen, Hanna-Mari (2017). Puhelinhaastattelu. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori. Vastapaino.
- Jallinoja, Riitta (2009). *Vieras perheessä*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Jalovaara, Marika (2014). Perheet ja perhedynamiikka. Teoksessa *Johdatus sosiologian perusteisiin*, toimittanut Jani Erola ja Pekka Räsänen. Gaudeamus.
- Jardine, Cara (2018). Constructing and Maintaining Family in the Context of Imprisonment. *British Journal of Criminology* 58(1), 114–31. <https://doi.org/10.1093/bjc/azx005>.
- Jokinen, Kimmo (2021). Esipuhe. Teoksessa *Riippuvuus perheessä*, toimittanut Johanna Järvinen-Tassopoulos ja Henna Pirskanen. Gaudeamus.
- Julkisen sanan neuvosto (2024). Journalistin ohjeiden soveltamisopas. https://jsn.fi/wp-content/uploads/2025/06/JSN_Soveltamisopas_270625.pdf.
- KELA (2026). Lapsilisä. <https://www.kela.fi/lapsilisa>. (Luettu 3.2.2026).
- Kemppi, Anssi & Kittilä, Riitta (2011). Hyvinvointijärjestöt sosiaalisesti vahvistamassa. Teoksessa *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*, toimittanut Pia Lundbom ja Jatta Herranen. Sarja C, Oppimateriaaleja 26. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://www.theseus.fi/handle/10024/38289>.

- Kielitoimiston sanakirja (2024). Rangaistus. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/rangaistus>.
- Kivivuori, Janne, Aaltonen, Mikko, Danielsson, Petri, Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina (2018). *Kriminologia: rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Knudsen, Else Marie (2018). *The Systemic Invisibility of Children of Prisoners*. Teoksessa *Prisons, Punishment, and the Family: Towards a New Sociology of Punishment?*, toimittanut Rachel Condry ja Peter Scharff Smith. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198810087.003.0019>.
- Kuronen, Marjo & Hokkanen, Tiina (2008). *Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus*. Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa*, toimittanut Eija Sevón & Marianne Notko. Palmenia Helsinki University Press.
- Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia (2025). *Johdanto*. Teoksessa *Seuraamusjärjestelmä 2023 – Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa*, toimittanut Frida Emilia Kuusisto Mäkelä. *Katsauksia* 69. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <https://helda.helsinki.fi/items/6a17d496-9c64-403d-a58a-f167641b38ff>.
- Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia & Lappi-Seppälä, Tapio (2025). *Esitutkinta, syyteharkinta ja prosessi*. *Seuraamusjärjestelmä 2023 – Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa*. *Katsauksia* 65. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 9–51.
- Lacey, Nicola (2008). *The Prisoners' Dilemma: Political Economy and Punishment in Contemporary Democracies*. 1st ed. Cambridge University Press.
- Laine, Matti (2014). *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. *Acta poenologica / Rikosseuraamusalan koulutuskeskus*, 1/2014. Tietosanoma.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2000). *Rikosten seuraamukset*. Werner Söderström lakitieto.
- Lapsen oikeuksien sopimus SopS 60/1991. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767>.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767>.
- Lietz, Cynthia A. (2013). *Family Resilience in the Context of High-Risk Situations*. Teoksessa *Handbook of Family Resilience*, toimittanut Dorothy Stroh Becvar. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3917-2_10.
- Lietz, Cynthia A. & Strength, Margaret (2011). *Stories of Successful Reunification: A Narrative Study of Family Resilience in Child Welfare*. *Families in Society* 92(2), 203–10. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.4102>.
- Light, Roy & Campbell, Bryony (2007). *Prisoners' Families: Still Forgotten Victims? The Journal of Social Welfare & Family Law* 28(3–4), 297–308. <https://doi.org/10.1080/09649060601119524>.

- Lowenstein, Ariela (1986). Temporary Single Parenthood-The Case of Prisoners' Families. *Family Relations* 35(1), 79–85. <https://doi.org/10.2307/584286>.
- Lu, Hong & Miethe, Terance D. (2004). Punishment Philosophies and Types of Sanctions. Teoksessa *Punishment: A Comparative Historical Perspective*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511813801.003>.
- Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo (2017). Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvoori*. Vastapaino.
- Lähteenmäki, Noora (2022). Vankilan ja vapauden rajat Pohdintoja vankilan muutoksesta ja legitimizeetistä. Teoksessa *Rikoksen ja rangaistuksen filosofia, toimittanut Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio*. Gaudeamus.
- Mabbott, J. D. (1939). Punishment. *Mind* 48(190), 152–67.
- Mackenbach, J. P. (2019). *Health Inequalities: Persistence and Change in European Welfare States*. New product edition. Oxford University Press.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2026). MLL:n kannanotto: Lisäleikkaukset sote-järjestöjen valtionavustuksiin kasvattaisivat julkisia menoja. <https://www.mll.fi/kannanotot-ja-lausunnot/mln-kannanotto-lisaleikkaukset-sote-jarjestojen-valuationavustuksiin-kasvattaisivat-julkisia-menoja/>. (Luettu 5.6.2026).
- Mathiesen, Thomas (2006). *Prison on Trial*. 3New Ed. Waterside Press.
- Melander, Sakari (2016). *Rikosvastuun yleiset edellytykset*. Tietosanoma.
- Mielenterveystalo (2026). Uupumuksen oireet. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/stressi-uupumus/uupumuksen-oireet>. (Luettu 25.5.2026).
- Mikkonen, Irja (2011). Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä, toimittanut Jatta Herranen ja Pia Lundbom*. Sarja C, Oppimateriaaleja, 24. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Morris, Pauline (1965). *Prisoners and Their Families*. George Allen & Unwin. <https://www.routledge.com/Prisoners-and-their-Families/Morris/p/book/9781032562759>.
- Murray, Joseph (2007). The Cycle of Punishment: Social Exclusion of Prisoners and Their Children. *Criminology & Criminal Justice* 7(1), 55–81. <https://doi.org/10.1177/1748895807072476>.
- Murray, Joseph & Farrington, David P. (2005). Parental Imprisonment: Effects on Boys' Antisocial Behaviour and Delinquency through the Life-Course. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 46(12), 1269–78. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01433.x>.
- Murray, Joseph, Farrington, David P., Sekol, Ivana & Olsen, Rikke F. (2009). Effects of Parental Imprisonment on Child Antisocial Behaviour and Mental Health: A

- Systematic Review. *Campbell Systematic Review* 5(1), 1–105.
<https://doi.org/10.4073/csr.2009.4>.
- Nissinen, Ilona, Latvala, Antti, Suonpää, Karoliina, Aaltonen, Mikko & Martikainen, Pekka (2024). Parental incarceration and offspring criminality: A Finnish total population study with sibling comparison. *Journal of Criminal Justice*.
<https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2024.102275>.
- Näsi, Matti (2024). Huumausainerikollisuus. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2023 Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, toimittanut Ilari Kolttola. Katsauksia, nro 65/2024. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Näsi, Matti & Beuker, Aaro (2024). Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2023 Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, toimittanut Ilari Kolttola. Katsauksia 65. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- OECD (2018). *Health at a Glance: Europe 2018: State of Health in the EU Cycle*. European Union. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/health_glance_eur-2018-en.
- Oikeusministeriö (2026). Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeudellinen-seuraamusjarjestelma>. (Luettu 26.3.2026).
- Oksanen, Atte (2014). Rikollisuus poikkeavuuden muotona. Teoksessa *Johdatus sosiologian perusteisiin*, toimittanut Jani Erola ja Pekka Räsänen. Gaudeamus.
- Oldrup, Helene & Frederiksen, Signe (2018). Are the Children of Prisoners Socially Excluded? A Child-Centred Perspective. Teoksessa *Prisons, Punishment, and the Family: Towards a New Sociology of Punishment?*, toimittanut Rachel Condry ja Peter Scharff Smith. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780198810087.003.0007>.
- Pakkokeinolaki 806/2011. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2011/806#chp_2__sec_4.
- Pietilä, Ilkka (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittanut Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvuori. Vastapaino.
- Prieto Rudolph, Marcela (2025). *ABOLITIONISM NOW*. Advance online publication.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.6544180>.
- Päihdehuoltolaki 41/1986. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767>.
- Pöysä, Jyrki (2021). Kirjoituskutsut. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/kirjoituskutsut/>.
- RETS (2023). Rikosprosessi läheisen näkökulmasta. <https://www.krits.fi/tietoa/perhe-ja-parisuhde/rikosprosessi-laheisen-nakokulmasta>. (Luettu 24.12.2023).

- RETS (2025a). Opas vanhemmalle. <https://rets.fi/materiaalipankki/opas-vanhemmalle/>. (Luettu 13.5.2026).
- RETS (2025b). Tukea läheisille. <https://rets.fi/laheisille/laheiseni-joutuu-vankilaan/tukea-laheisille/>. (Luettu 4.6.2026).
- Rikosseuraamuslaitos (2019). Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/Lapsi-ja-perhetyon-linjaukset-2019.pdf>.
- Rikosseuraamuslaitos (2024). Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2024. <https://www.rikosseuraamus.fi/app/uploads/sites/11/2024/11/RISE-Tilastollinen-vuosikirja-2024.pdf>.
- Rikosseuraamuslaitos (2026a). Oikeusministeriö: Vankipaikkoja saadaan lisää uusien selliosastojen avulla. <https://www.rikosseuraamus.fi/ajankohtaista/tiedote-ja-uutisarkisto/oikeusministerio-vankipaikkoja-saadaan-lisaa-uusien-selliosastojen-avulla/>. (Luettu 31.3.2026).
- Rikosseuraamuslaitos (2026b). Vankeusrangaistusten täytäntöönpano. <https://www.rikosseuraamus.fi/tehtavamme/vankeusrangaistusten-taytantonpano/>. (Luettu 27.3.2026).
- Rikosseuraamuslaitos (2026c). Vankilat. <https://www.rikosseuraamus.fi/yhteystiedot/vankilat/>. (Luettu 27.3.2026).
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2009). KvaliMOTV - menetelmä-opetuksen tietovaranto [pdf-verkkajulkaisu]. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>.
- Saari, Juho (2020). Auttaminen hyvinvointivaltiossa. Teoksessa *Suomalainen auttaminen: tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*, toimittanut Mirkka Danielsbacka, Hans Hämäläinen, ja Antti O. Tanskanen. Gaudeamus.
- Schoenbauer, Laura J. (1986). Incarcerated Parents and Their Children - Forgotten Families. *Law & Inequality* 4(3), 579–601.
- Scott, David (2008). Justifications of punishment. Teoksessa *Penology*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446216590>.
- Seppälä, Henna-Riikka (2011). Vahvistavat verkostot. Teoksessa *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*, toimittanut Pia Lundbom ja Jatta Herranen. Sarja C, Oppimateriaaleja 26. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <http://www.theseus.fi/handle/10024/38289>.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (2008). Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa*, toimittanut Eija Sevón ja Marianne Notko. [Palmenia-sarja], 43. Palmenia Helsinki University Press.
- Smith, Graeme D. & Hebdon, Megan (2024). Mental Health Help-Seeking Behaviour in Men. *Journal of Advanced Nursing* 80(3), 851–53. <https://doi.org/10.1111/jan.15869>.

- Smith, Peter Scharff (2014). *When the Innocent Are Punished: The Children of Imprisoned Parents*. Palgrave Studies in Prisons and Penology. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137414298>.
- Smith, Rose, Grimshaw, Roger, Romeo, Renee & Knapp, Martin (2007). *Poverty and Disadvantage Among Prisoner's Families*. https://basw.co.uk/sites/default/files/resources/basw_101532-2_0.pdf.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767>.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2026). *Kotihoito*. <https://stm.fi/kotihoito-kotipalvelut>. (Luettu 13.5.2026).
- Soste (2026). *Hallituksen leikkaukset iskevät taas heikommassa asemassa oleviin ihmisiin*. <https://www.soste.fi/uutiset/hallituksen-leikkaukset-iskevät-taas-heikommassa-asemassa-oleviin-ihmisiin/>. (Luettu 5.6.2026).
- Syyttäjälaitos (2026). *Esitutkinta*. <https://syyttajalaitos.fi/esitutkinta>. (Luettu 27.3.2026).
- Tanskanen, Antti O., Danielsbacka, Mirikka & Hämäläinen, Hans (2020). *Lopuksi: Mitä olemme oppineet suomalaisesta auttamisesta? Teoksessa Suomalainen auttaminen: tukiverkostot suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä, toimittanut Mirikka Danielsbacka, Hans Hämäläinen, ja Antti O. Tanskanen*. Gaudeamus.
- TENK (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- TENK (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.
- THL (2024). *Kokemusosaaminen*. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/osallisuutta-edistava-hallintomalli-tukee-osallisuustyon-johtamista/kokemusosaaminen>. (Luettu 2.5.2026).
- THL (2025a). *Lapsiperheiden kotipalvelu*. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut/lapsiperheiden-kotipalvelu>. (Luettu 13.5.2026).
- THL (2025b). *Vanhemman vankeusrangaistus*. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>. (Luettu 1.4.2026).
- Thomas, Patricia A., Liu, Hui & Umberson, Debra. (2017). *Family Relationships and Well-Being*. *Innovation in Aging* 1(3), 1–11. <https://doi.org/10.1093/geroni/igx025>.
- Tieteen termipankki (2026). *Vankeusrangaistus*. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:vankeusrangaistus>. (Luettu 26.3.2026).
- Tietoarkisto (2026a). *Penna*. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/penna/>. (Luettu 3.5.2026).

- Tietoarkisto (2026b). Tunnisteellisuus ja anonymisointi. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>. (Luettu 6.5.2026).
- Tilastokeskus (2025). Rikos- ja pakkokeinotilasto. <https://stat.fi/fi/tilasto/rpk>. (Luettu 31.3.2026).
- Tilastokeskus (2026). Käsitteet. <https://stat.fi/meta/kas/index.html>. (Luettu 27.3.2026).
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tähtinen, Unto (1982). Non-Violent Theories of Punishment: Indian and Western. *Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia*. Sarja B. 219. Suomalainen tiedeakatemia.
- Törölä, Miisa & Raeste, Anna (2024). Henkirikokset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2023 Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa, toimittanut Ilari Kolttola. Katsauksia 65*. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Ugelvik, Thomas & Dullum, Jane (2012). *Penal Exceptionalism?: Nordic Prison Policy and Practice*. 1st ed. Routledge.
- Vankeuslaki 767/2005. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2005/767>.
- Vuori, Jaana (2021). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]*. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>. (Luettu 6.5.2026).
- Wakefield, Sara & Wildeman, Christopher (2013). *Paternal Incarceration and Mental Health and Behavioral Problems*. Teoksessa *Children of the Prison Boom: Mass Incarceration and the Future of American Inequality*, toimittanut Sara Wakefield ja Christopher Wildeman. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199989225.003.0004>.
- Wakefield, Sara & Wildeman, Christopher (2014). *Children of the Prison Boom: Mass Incarceration and the Future of American Inequality*. *Studies in Crime and Public Policy*. Oxford University Press.
- Wildeman, Christopher (2010). *Paternal Incarceration and Children's Physically Aggressive Behaviors: Evidence from the Fragile Families and Child Wellbeing Study*. *Social Forces* 89(1), 285–309.
- Witkowska-Paleń, Anna (2021). *Problems Experienced by Families of Prisoners and Possibility of Social Assistance and Support*. *Journal of Modern Science* 45(2), 77–90. <https://doi.org/10.13166/jms/131608>.
- YLE (2025). Kallista ja juridisesti hankalaa – hallitus selvittää Suomen vankiloiden täyttyessä vankien lähettämistä Viroon. <https://yle.fi/a/74-20173259>. (Luettu 30.3.2026).
- YLE (2026a). Järjestötukiin tehtävät leikkaukset ajavat järjestöjä ahtaalle – ”Jälki tulee olemaan rumaa”. <https://yle.fi/a/74-20222236>. (Luettu 5.6.2026).

YLE (2026b). Sote-järjestöt ahtaalla – hallituksen leikkaukset ovat viemässä yli kolmanneksen valtionavustuksista. <https://yle.fi/a/74-20206911>. (Luettu 5.6.2026).

Yli-Hemminki, Esko, Sakari Melander & Nuotio Kimmo (2022). Johdatus rangaistusteorioihin Miksi rangaista ja millä perusteilla? Teoksessa Rikoksen ja rangaistuksen filosofia, toimittanut Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio. Helsinki: Gaudeamus.

Liitteet

Liite 1. Kirjoituskutsu

Kirjoituskutsu vankeusrangaistukseen tuomittujen perheenjäsenille

Hei sinä, jonka perheenjäsen on tuomittu vankeusrangaistukseen. Kerro tuen tarpeistasi ja tukeen liittyvistä kokemuksistasi.

Olen Laura Vuolasharju ja teen sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmaa vankeusrangaistukseen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeista ja tukeen liittyvistä kokemuksista. Kiinnostuksen kohteenani on sekä saatu että saamatta jäänyt tuki. Tuki voi olla monenlaista: esimerkiksi tietoa, taloudellista tukea, palveluita, vertaistukea, apua arjen askareissa tai emotionaalista tukea.

Olen kiinnostunut kuulemaan juuri sinun kokemuksiasi siitä, miltä perheenjäsenen vankeusrangaistus on sinusta tuntunut, millaista tukea olet saanut tai parhaillasi saat sekä millaista tukea olisit kaivannut. Arvokasta tietoa tutkielmaa varten olisi myös kuulla sinun ja vankeuteen tuomitun perheenjäsenesi elämäntilanteista, kuten iästä, sekä tuomion hetkellä että nyt. Kirjoituksesi avulla voidaan paremmin tunnistaa tuen tarpeita ja tarjota oikeanlaista ja oikea-aikaista tukea sekä edistää perheenjäsenten hyvinvointia vankeusrangaistuksen koskettaessa perhettä.

Tutkielmassa hyödynnetään väljää perheen määritelmää eli voit itse määritellä, ketä pidät perheenjäsenenäsi. Perheenjäsenen ei siis tarvitse olla esimerkiksi biologisesti sukua sinulle.

Voit kirjoittaa vapaasti omalla tyyllilläsi, mutta halutessasi voit käyttää apunasi seuraavia kysymyksiä:

- Mitä haluat kertoa anonymisti vankeusrangaistukseen tuomitusta perheenjäsenestäsi ja hänen tuomiostaan?
- Millaisia vaikutuksia perheenjäsenesi rangaistuksella oli sinuun tai perheeseesi?
- Millaisissa asioissa koit tarvitsevasi tukea perheenjäsenen vankeusrangaistuksen yhteydessä?
- Mistä sait tukea ja millaiseksi koit saamasi tuen?
- Koitko, että tuen saamisessa tai sen hakemisessa oli tai on esteitä? Mistä esteet johtuvat?

Ikä ***Vaihtoehdot:**

Valitse
15–19 vuotta
20–24 vuotta
25–29 vuotta
30–34 vuotta
35–39 vuotta
40–44 vuotta
45–49 vuotta
50–54 vuotta
55–59 vuotta
60–64 vuotta
65 vuotta tai enemmän

Sukupuoli *

- Nainen
 Mies
 Muu
 En halua kertoa

Vankeustuomioon tuomittu perheenjäsen ***Vaihtoehdot:**

- Valitse
- Isä
- Isäpuoli
- Äiti
- Äitipuoli
- Veli
- Sisko
- Lapsi
- Lapsenlapsi
- Isovanhempi
- Muu (voit kirjoituksessasi tarkentaa mikä muu)
- En halua kertoa

Kirjoita kirjoituksesi tähän. Voit suurentaa tekstikentän kokoa vetämällä kursorilla alaspäin kentän oikeasta alakulmasta. * (0-100000 merkkiä)

Kirjoituksesi ottaminen osaksi keruuta edellyttää suostumusta henkilötietojen käsittelyyn. Lisätietoja saat [tietosuojaselosteesta](#). *

- Annan suostumuksen lomakkeella antamieni tietojen käsittelyyn kirjoituskeruussa Tietoarkistossa.

Arkistointilupa *

- Kirjoitukseni ja siihen liittyvät taustatiedot SAA arkistoida Tietoarkistoon ja luovuttaa tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöä varten. Tarvittaessa arkistoitavia kirjoituksia muokataan tietosuojavaatimusten ja muiden laillisten vaatimusten täyttämiseksi.
- Kirjoitustani ja siihen liittyviä taustatietoja EI SAA arkistoida Tietoarkistoon.

Kirjoituksestasi voidaan julkaista otteita tutkimuksissa ja niiden yhteydessä voidaan julkaista antamiasi taustatietoja. **Ethän kerro nimiä tai yksityiskohtaisia tietoja itsestäsi, asuinpaikastasi tai muista yksityisistä henkilöistä, jos niiden perusteella voi paljastua sinun tai jonkun muun henkilöllisyys.**

Kirjoitukset kerätään Tietoarkiston ylläpitämällä Penna-alustalla (ks. [tietosuojaseloste](#)). Tietoarkisto siirtää kirjoitukset keruun päätyttyä yhteisrekisterinpitäjänä toimivalle tutkijalle (ks. [tutkijan tietosuojaseloste](#)). Kirjoituksesi arkistoidaan pysyvästi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon myöhempää käyttöä varten, jos annat siihen luvan lomakkeen lopussa. Ennen vastaamistasi tutustu Pennan [käyttöohjeisiin](#).

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit peruuttaa osallistumisesi keruun voimassaoloaikana käyttämällä kirjoituksen lähettämisen yhteydessä saamaasi yksilöllistä linkkiä. Palaa kirjoitukseesi ja valitse 'Peru osallistuminen ja poista vastaus'. Vahvistettuasi valintasi kirjoituksesi ja antamasi taustatiedot poistuvat Pennasta kokonaan.

Kiitos kokemuksesi jakamisesta ja osallistumisesta! Jos tunnet muita, joilla on samankaltaisia kokemuksia, olen kiitollinen kutsun välittämisestä eteenpäin.

Keruu on avoinna 30.11.2025 asti.

Lisätietoja antaa:

Laura Vuolasharju

VTK, Sosiaalipolitiikan maisteriopiskelija, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Turun yliopisto

lavuol@utu.fi

Pakolliset kentät on merkitty tähdellä (*).

Painamalla Lähetä-painiketta osallistut yllä kuvattuun tutkimukseen. Tietoarkisto siirtää kaikki kirjoitukset keruun tutkijalle ja säilyttää itse kopiot vain arkistoitavista kirjoituksista. Halutessasi voit palata muokkaamaan lomaketta lähettämisen jälkeen keruun ollessa käynnissä.

Lähetä

Liite 2. Yksilöhaastatteluiden haastattelurunko

Aloitus, lämmittely ja käytänteet

- Haastateltavan toivottaminen tervetulleeksi ja oma esittäytyminen.
- Lämmittelykysymykset
- Käytännönasioiden läpikäyminen (tutkimusaihe, haastateltavan oikeudet)

Tausta ja perheenjäsenen tuomio

- Kertoisitko alkuun vapaasti hieman itsestäsi?
- Mitä haluat kertoa vankeuteen tuomitun perheenjäsenesi taustasta ja tuomiosta?
- Kertoisitko perhesuhteenne laadusta?
- Mikä hänen tilanteensa on tällä hetkellä?

Tuomion vaikutukset ja tuen tarpeet

- Huomasitko, että vankeustuomio olisi vaikuttanut sinuun jotenkin? Jos, niin miten?
- Entä perheeseenne kokonaisuutena tai perheen muihin jäseniin?
- Vaikuttiko tuomio jotenkin muihin läheisiin ihmissuhteisiisi?
- Miltä rangaistus sinussa tuntui?
- Oliko tuomiossa jotain ”positiivista”?

Kokemus saadusta tuesta

- Millaisissa asioissa koit tarvitsevasi tukea?
- Millaista tukea sait tilanteeseesi?
- Millaisista kanavista sait tukea?
- Oliko tuesta jokin ensisijaista? Oliko jotkut tukikanavat täydentäviä?
- Miten kuvailisit tuen saamisen prosessia?
- Miten arvioisit saamasi tuen laatua / oikea-aikaisuutta / riittävyttä?
- Miten kuvaisit saamasi tuen merkitystä sinulle ja perheellesi?
- Onko jokin tukimuoto jäänyt sinulle erityisesti mieleen?
- Oliko joku tuki erityisen merkityksellistä tai vaihtoehtoisesti hyödyttöntä?

Saamatta jäänyt tuki / tuki, jota olisi kaivattu

- Koetko, että jotain olennaista tukea jäi saamatta tilanteessasi, millaista ja miksi?
- Tunnistatko jonkinlaisia esteitä tai haasteita tuen saamiselle tai sen pyytämiseksi?

- Millaisia toiveita sinulla olisi vankeusrangaistukseen tuomittujen perheenjäsenten tuen tai tilanteen parantamiseksi?

Haastattelun lopetus

- Olisiko sinulla vielä jotain, mitä haluaisit lisätä tai täsmentää?
- Millainen fiilis sinulle jäi?
- Haluaisitko antaa jotain palautetta haastattelusta?
- Haluaisitko, että sinuun ollaan yhteydessä, kun tutkielma julkaistaan tai haluaisitko sen itsellesi luettavaksi?
- Kiitokset

Liite 3. Ryhmähaastattelun haastattelurunko

Aloitus, lämmittely ja käytänteet

- Haastateltavan toivottaminen tervetulleeksi ja oma esittäytyminen.
- Käytännönasioiden läpikäyminen (tutkimusaihe, haastateltavan oikeudet).
- Lämmittelykysymykset ja esittelykierros.

Vankeuden vaikutukset vankeuteen tuomitun perheenjäseniin

- Millä tavoin olette havainneet vankeustuomion vaikuttavan tuomitun perheenjäseniin?
Vaikutukset voivat olla negatiivisia tai positiivisia.

Vankeuteen tuomitun perheenjäsenien tukeminen: saatavilla oleva tuki

- Kuvaisitteko lyhyesti, millaista vankeuteen tuomittujen perheenjäsenien tukeminen on teidän kokemuksenne mukaan?
- Millaista tukea perheenjäsenet tyypillisesti hakevat teiltä / millaisiin tarpeisiin?
- Mitä kautta perheenjäsenet tyypillisesti päätyvät järjestönne tuen piiriin?
- Millaisella aikavälillä perheenjäsenet löytävät teidät?
- Millaisia tukikanavia tai tukimuotoja vankeuteen tuomittujen perheenjäsenille on olemassa?
- Tekeekö järjestösektorit tässä aihepiirissä yhteistyötä esimerkiksi julkisten toimijoiden kanssa, miten?
- Vaihtelee perheenjäsenille saatavilla oleva tuki esimerkiksi rikostyyppin mukaan?

Vankeuteen tuomitun perheenjäsenien tukeminen: tukea hakevat perheenjäsenet

- Kuvailisitteko asiakaskuntaanne yleisellä tasolla?
- Hakeeko perhe tukea kokonaisuutena vai hakevatko perheenjäsenet sitä henkilökohtaisesti itselleen yksilöinä?
- Tunnistatteko toiminnassanne jotakin erityisen haavoittuvaisia ryhmiä?
- Tunnistatteko perheenjäsenen iän, asuinpaikan tai taloudellisen tilanteen vaikuttavan tuen saamiseen tai saatavilla oleviin tukimuotoihin?

Vankeuteen tuomitun perheenjäsenien tukeminen: tukemisen haasteet

- Tunnistatteko jotakin selkeitä haasteita perheenjäsenien tukemisessa?
- Tunnistatteko selkeitä puutteita saatavilla olevassa tuessa?

Vankeuteen tuomitun perheenjäsenten tukeminen: tuen merkitys ja tuen kehittäminen

- Miten kuvaisitte vankeuteen tuomittujen perheenjäsenten tukemisen merkitystä?
- Millä tavoin te kehittäisitte perheenjäsenille tarjottavaa tukea?

Lopetus

- Olisiko teillä vielä jotain, mitä haluatte lisätä tai täsmentää?
- Millainen fiilis teille jäi?
- Kiitokset

Liite 4. Tutkijan tietosuojaseloste

1 (4)
**TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN
 TIETOSUOJASELOSTE**
 EU:n yleinen tietosuoja-asetus
 artiklat 13 ja 14
 03/09/2025

Kirjoituskutsu vankeusrangaistukseen tuomittujen perheenjäsenille tuen tarpeista ja tukeen liittyvistä kokemuksista -tutkimuksen aineistonkeruun tietosuojaseloste

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tässä tietosuojaselosteessa kerrotaan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkimuksella on kaksi rekisterinpitäjää, Valtiotieteiden kandidaatti (VTK) Laura Vuolasharju ja Tietoarkisto. Tämä seloste sisältää opiskelija Laura Vuolasharjun osuuden käsittelystä. Voit perehtyä Tietoarkiston tietosuojaselosteeseen [täällä](#).

Tutkija: Laura Vuolasharju

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa:
 Laura Vuolasharju
 lavuol@utu.fi

2. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Tämä tiedonkeruu toteutetaan pro gradu -tutkielmaa varten. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tutkimustietoa vankeusrangaistukseen tuomittujen perheenjäsenten tuen tarpeista sekä tukeen liittyvistä kokemuksista. Kiinnostuksen kohteena on sekä saatu että saamatta jäänyt tuki. Tavoitteena on paremmin tunnistaa kohderyhmä sekä edistää heidän hyvinvointiaan vankeusrangaistuksen koskettaessa perhettä.

Henkilötiedot kerätään yhdessä Tietoarkiston kanssa ja henkilötietoja käsitellään osana tutkimusta VTK Laura Vuolasharjun toimesta. Tutkimuksessa kerätään seuraavia henkilötietoja: kokemukset, ikä, sukupuoli sekä tuomitun ja perheenjäsenen suhde (esimerkiksi vanhempi, lapsi tai sisarus). Tutkija vastaa aineiston huolellisesta hallinnasta, kuten tietojen säilyttämisestä, käyttämisestä sekä poistamisesta. Aineiston hallinnassa huolehditaan asianmukaisten järjestelmien käyttämisestä Turun yliopiston tarjoamilla työvälineillä.

3. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Tutkimuksessa henkilötietoja käsittelee VTK Laura Vuolasharju sekä Tietoarkisto, joka toimii Pennakeruun toteuttajana.

4. Henkilötietojen käsittelyn kesto

Henkilötietoja sisältävä aineisto säilytetään vain tutkimukselle tarpeellisen ajan. Aineisto kerätään ilman suoria tunnistetietoja. Osallistujia ohjeistetaan kirjoittamaan vastauksensa tavalla, joka suojelee heidän ja muiden henkilöllisyyttä. Tutkittavan vahingossa ilmoittamat henkilötiedot anonymisoidaan välittömästi aineiston keruun jälkeen jatkokäsittelyä varten.

5. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietojen käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 6(1) artiklan alakohtaan:

- yleistä etua koskeva tehtävä:
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastolliset tarkoitukset
 - tieteellisten aineistojen tai kulttuuriperinnöllisten materiaalien arkistointi
- rekisteröidyn suostumus
- rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu

6. Tutkimusaineistoon sisältyvät henkilötiedot

Tutkimukseen osallistujilta kerätään vapaaehtoisen omiin kokemuksiin perustuvan kirjoitelman lisäksi seuraavat taustatiedot: ikä, sukupuoli sekä tieto siitä, kuka perheenjäsen on tuomittu vankeuteen (esimerkiksi isä, äiti, lapsi tms.)

7. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluontoiset henkilötiedot)

Tutkimuksessa ei käsitellä tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietoryhmiä.

8. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Tutkimuksessa tallennettavat tiedot kerätään avoimella, Penna-alustalla järjestetyllä kirjoituspyynnöllä.

9. Henkilötietojen suojatoimenpiteet

Tietojärjestelmissä käsiteltäviä tietoja suojataan seuraavilla tavoilla:

- käyttäjätunnus ja salasana
- käytön rekisteröinti/lokitus
- kulunvalvonta
- salaus/kryptaus
- kaksivaiheinen tunnistautuminen
- muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Aineisto kerätään ilman suoria tunnistetietoja
- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa:
- Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska:

10. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Tietoarkisto siirtää Penna-alustalle tulleet kirjoitukset keruun päätyttyä opiskelija Laura Vuolasharjulle.

11. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

12. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Suoria henkilötietoja ei käsitellä tutkimuksen päättymisen jälkeen aineiston anonymisointiin perustuen. Tutkittavalla on mahdollisuus antaa erillinen suostumus kirjoitelman arkistointiin, jolloin kirjoitus arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen Tietoarkistoon ([Etusivu - Tietoarkisto](#)) pysyvästi jatkokäyttöä varten ilman henkilötietoja.

Arkistointia varten tutkimusaineisto arkistoidaan:

- ilman suoria tunnistetietoja
 tunnistetiedoin

13. Rekisteröidyn oikeudet sekä niihin tehtävät poikkeamat

Lisätietoa tietosuojasetuksen mukaisista oikeuksistasi antaa kohdassa 1 mainittu yhteyshenkilö.

Rekisteröidyn oikeudet

Tietosuojasetuksen mukaan rekisteröidyllä on oikeus:

- tarkistaa itseään koskevat tiedot (15 artikla)
- oikaista omia tietoja (16 artikla)
- poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi (17 artikla)
- rajoittaa omien tietojen käsittelyä (18 artikla)
- siirtää tiedot rekisterinpitäjältä toiselle (20 artikla)
- vastustaa tietojen käsittelyä (21 artikla)
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi (22 artikla)

Rekisteröity ei kuitenkaan voi käyttää kaikkia oikeuksia kaikissa tilanteissa, riippuen esimerkiksi siitä, mikä on henkilötietojen käsittelyperuste.

Rekisteröidyn oikeuksiin tehtävät poikkeamat

Tietosuojalainsäädäntö mahdollistaa rekisteröidyn oikeuksista poikkeamisen silloin, kun henkilötietoja käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa ja oikeuksien toteuttaminen estäisi tai vaikeuttaisi suuresti käsittelyn tarkoitusten saavuttamista. Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Tämän tietosuojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraaviin rekisteröityjen oikeuksiin:

- Oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot (15 artikla)
- Oikeus oikaista omia tietoja (16 artikla)
- Oikeus poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi (17 artikla)
- Oikeus rajoittaa omien tietojen käsittelyä (18 artikla)
- Oikeus vastustaa tietojen käsittelyä (21 artikla)

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta, ellei rekisteröity pysty antamaan luotettavan tunnistamisen mahdollistavia lisätietoja (11 artikla).

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi on käsitelty soveltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto
Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki
Puhelinvaihe: 029 566 6700
Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja(at)om.fi